

**UCHWAŁA NR XLIV/368/2022
RADY GMINY W ŁOPUSZNIE**

z dnia 28 grudnia 2022 r.

**w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata
2023-2028**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U.2022.559 ze zm.), art. 17 ust. 1 pkt. 1 ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (tj. Dz.U.2021.2268 ze zm.) Rada Gminy w Łopusznie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028 stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Łopuszno.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2023 roku.

Przewodniczący Rady Gminy

mgr inż. Andrzej Cieśllicki

Załącznik do
UCHWAŁY NR XLIV/368/2022
RADY GMINY W ŁOPUSZNI
z dnia 28 grudnia 2022 r.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028

Grudzień 2022r.

Spis treści

Wstęp	1
Część wprowadzająca	2
Podstawa prawna opracowania Strategii	3
Podstawy programowe	5
Poziom europejski	5
Poziom krajowy	6
Poziom regionalny	7
Poziom lokalny	8
Metodyka opracowania	10
Okres trwania Strategii	11
Część diagnostyczna	12
Informacje ogólne o Gminie Łopuszno	12
Demografia	13
Lokalny rynek pracy	16
System edukacji	22
Działalność kulturowa i sportowa	24
Pomoc społeczna	27
Świadczenia rodzinne i opiekuńcze	31
Świadczenia z funduszu alimentacyjnego	36
Karta Dużej Rodziny	37
Realizacja Programu „Posiłek w szkole i w domu”	37
Stypendia socjalne	38
Finanse publiczne	39
Mieszkalnictwo	40
Ochrona zdrowia	41
Społeczeństwo obywatelskie	42
Analiza SWOT	44
Badanie sondażowe wśród mieszkańców gminy Łopuszno	48
Lokalne problemy społeczne	55
Analiza metodą Pareto-Lorenza	55
Ubóstwo	57
Niepełnosprawność, długotrwała i ciężka choroba	59
Bezrobocie	62
Problemy opiekuńczo-wychowawcze	69

Sytuacja osób starszych.....	71
Uzależnienia	72
Przemoc w rodzinie	74
Ochrona macierzyństwa.....	77
Bezpieczeństwo publiczne.....	77
Bezdomność	78
Część programowa	80
Podsumowanie diagnozy.....	80
Problemy stojące przed systemem pomocy społecznej.....	82
Wizja Gminy.....	83
Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań	83
Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców	85
Przeciwdziałanie problemom społecznym wpływającym na funkcjonowanie gospodarstw domowych	88
Kreowanie warunków do rozwoju społecznego mieszkańców	91
Rozwój zasobów kadrowych i instytucjonalnych Gminy Łopuszno.....	93
Źródła finansowania	95
Koordynator	95
Monitoring.....	95
Spis tabel	97
Spis wykresów	97
Spis rysunków.....	98

Wstęp

Obowiązek opracowania i realizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych nakłada na gminę art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. Strategia musi szczególnie uwzględniać programy pomocy społecznej, profilaktyki, rozwiązywania problemów alkoholowych i inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Celem strategii jest racjonalizacja lokalnej polityki społecznej poprzez określenie wizji, celów i działań, których wdrożenie powinno w znaczny sposób przyczynić się do rozwiązania wielu problemów społecznych i zminimalizować skutki negatywnych kwestii społecznych. Dokument stanowi podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych, które mają przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców, w szczególności tych, którzy są zagrożeni marginalizacją i wykluczeniem społecznym, oraz doprowadzić do ich integracji społecznej. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno służyć będzie jako podstawa określająca kierunki zamierzeń rozwojowych w sektorze pomocy społecznej, na terenie gminy w latach 2023–2028. Głównymi adresatami działań podjętych w ramach realizacji strategii są mieszkańcy Gminy Łopuszno.

Strategia jest dokumentem uspołecznionym. W pracach nad nim uczestniczyli przedstawiciele samorządu lokalnego, środowisk pomocy społecznej, oświaty, radni oraz mieszkańcy. Dnia 15 września 2022 roku Zarządzeniem nr 73/2022 Wójta Gminy Łopuszno powołano Zespół ds. opracowania Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Łopuszno na lata 2023-2028, w którego skład weszli przedstawiciele Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Urzędu Gminy, Gminnego Ośrodka Zdrowia, Gminnego Ośrodka Sportowo-Wypoczynkowego, Gminnej Biblioteki Publicznej, Gminnego Ośrodka Kultury, Komisariatu Policji w Strawczynie, placówek oświatowych oraz organizacji pozarządowych działających na terenie gminy Łopuszno – łącznie 16 osób.

Obecność w Zespole ds. opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028 przedstawicieli różnych środowisk gwarantuje rzetelne oraz zrównoważone podjęcie problematyki społecznej. W pracę nad Strategią mieszkańcy byli włączeni przed przygotowaniem wstępnego projektu dokumentu poprzez udział w badaniu ankietowym oraz po przygotowaniu projektu dokumentu w trakcie konsultacji nad jego zapisami. Ostateczny kształt dokumentowi nadał Zespół ds. opracowania Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Łopuszno na lata 2023-2028 przy aktywnym wsparciu eksperta zewnętrznego.

Opracowana Strategia ma charakter otwarty, zawiera w sobie założenie ciągłego doskonalenia zawartych w niej zapisów, modyfikacji kierunków działań oraz sposobów realizacji założonych celów.

Stanowi materiał wyjściowy do opracowania szczegółowych programów i projektów z zakresu pomocy społecznej. Skuteczność wyznaczonych działań zależy zarówno od środków finansowych posiadanych przez gminę jak i efektywności w ich dalszym pozyskiwaniu, dlatego też dobrze opracowana Strategia jest podstawą skutecznego ubiegania się o środki z budżetu państwa oraz fundusze Unii Europejskiej na realizację projektów ze sfery społecznej, dla których stanowi potencjalne uzasadnienie. Jako uzupełnienie środków gminnych należy wskazać aktywną współpracę z partnerami społecznymi, w tym organizacjami pozarządowymi. Organizacje te niejednokrotnie mają szersze możliwości ubiegania się o zewnętrzne środki finansowe, często niedostępne dla jednostek samorządu terytorialnego

Prezentowana Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych składa się z trzech zasadniczych części, tj. części wprowadzającej, diagnostycznej i programowej.

Część wprowadzająca zawiera informacje na temat uwarunkowań zewnętrznych (prawnych, społeczno-gospodarczych, analityczno-programowych) opracowywanego dokumentu.

Część diagnostyczna zawiera informacje ogólne dotyczące gminy Łopuszno oraz jej specyfikę sytuacji społeczno-gospodarczej wraz z analizą lokalnych problemów społecznych. Część ta została oparta na analizie źródeł zastanych, statystyk Głównego Urzędu Statystycznego oraz identyfikacji mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń lokalnego systemu polityki społecznej (analiza SWOT).

Część programowa zawiera najistotniejsze założenia polityki społecznej gminy na najbliższe lata. Są one ujęte w formie misji, celów strategicznych, celów operacyjnych i kierunków działań.

Część wprowadzająca

Dokument mający duży wpływ na kreowanie rzeczywistości społecznej powinien być oparty na wartościach i zasadach polityki społecznej, czyli doktrynach i normach działania, którymi to właśnie powinny się kierować podmioty polityki społecznej przy realizacji postawionych celów. Zasady, które są najczęściej artykułowane bądź realizowane w polityce społecznej, a które stają się dla twórców strategii podstawowymi fundamentami budowania społeczności lokalnej, wolnej od zagrożeń i problemów społecznych, to:

1. **Zasada przezorności** – bezpieczeństwo socjalne jednostki nie powinno być efektem tylko i wyłącznie świadczeń ze strony społeczeństwa, ale wynikać także z odpowiedzialności za przyszłość własną oraz rodziny.

2. **Zasada pomocniczości** – w pierwszej kolejności pomoc powinna pochodzić od rodziny, następnie od społeczności lokalnej, a na końcu od państwa.
3. **Zasada samorządności** – wyraża się poprzez organizację życia społecznego w sposób gwarantujący prawo do aktywnego udziału jednostkom i grupom w istniejących instytucjach społecznych oraz do tworzenia nowych instytucji w celu skuteczniejszego zaspokajania potrzeb i realizacji interesów.
4. **Zasada wielosektorowości** - polega na równoczesnym funkcjonowaniu publicznych podmiotów polityki społecznej, organizacji pozarządowych i instytucji rynkowych, które dostarczają środków i usług służących zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa.
5. **Zasada samopomocy** – opiera się na istnieniu i rozwoju wzajemnej pomocy ludzi, którzy zmagają się z podobnymi problemami życiowymi, zazwyczaj w ramach niewielkich nieformalnych grup.
6. **Zasada solidarności społecznej** – oznacza wyższość wspólnych interesów członków społeczeństwa nad interesami poszczególnych klas lub warstw.
7. **Zasada partycypacji** – określa taką organizację życia społecznego, która umożliwia jednostkom realizację swoich ról społecznych, a grupom pozwala zająć równoprawne z innymi grupami miejsce w społeczeństwie.
8. **Zasada dobra wspólnego** - przejawia się w takich działaniach władz publicznych, które uwzględniają korzyści i interesy wszystkich obywateli i polegają na poszukiwaniu kompromisów tam, gdzie interesy te są sprzeczne.

Z wymienionych powyżej zasad wynikają podstawowe cele, które powinny kształtować politykę społeczną w danym środowisku lokalnym. Są to przede wszystkim:

- dążenie do poprawy położenia materialnego i wyrównywanie szans życiowych grup społeczeństwa ekonomicznie i socjalnie najuboższych;
- prowadzenie bieżących działań osłonowych;
- dostrzeganie z wyprzedzeniem zagrożeń społecznych;
- dorównywanie do standardów unijnych i międzynarodowych.

Podstawa prawna opracowania Strategii

Przygotowując Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028 oparto się na kluczowych dla tej materii aktach prawnych tak, aby była ona kompatybilna oraz komplementarna z obowiązującymi przepisami oraz wymogami prawnymi. Najważniejszym aktem prawnym państwa polskiego oraz fundamentem państwa i systemu prawnego jest **Konstytucja**

Rzeczypospolitej Polskiej. To ona określa podstawowe prawa i wolności obywatelskie, a także gwarantuje poszanowanie praw osobistych, politycznych, ekonomicznych oraz socjalnych. Szczególną ochroną obejmuje dobro rodziny. Konstytucja Rzeczypospolitej Polski mówi, że wszyscy obywatele są równi wobec prawa i obowiązków. Mają prawo do równego ich traktowania i nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Oznacza to również, że pomoc społeczna powinna wspierać osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwiać im życie w warunkach odpowiednich godności człowieka.

Głównym aktem prawnym wyznaczającym kierunek lokalnej pomocy społecznej jest ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, jednak na treść i realizację Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych mają również wpływ inne akty prawne. Należą do nich w szczególności:

- ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym;
- ustawa z dnia 28 listopada 2003r. o świadczeniach rodzinnych;
- ustawa z dnia 7 września 2007r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych;
- ustawa z dnia 19 sierpnia 1994r. o ochronie zdrowia psychicznego;
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2004r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
- ustawa z dnia 25 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
- ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- ustawa z dnia 14 czerwca 1960r. Kodeks postępowania administracyjnego;
- ustawa z dnia 5 grudnia 2014r. o Karcie Dużej Rodziny;
- ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów;
- ustawa z dnia 11 lutego 2016r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci;
- ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem";
- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

Realizacja Strategii będzie wymagała także odwoływania się do innych aktów prawnych, m.in. z zakresu edukacji, kultury, ochrony zdrowia, prawa pracy itp.

Głównym wykonawcą Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie, który jest samodzielną jednostką organizacyjno-budżetową samorządu terytorialnego, podporządkowaną bezpośrednio Wójtowi/Burmistrzowi Gminy Łopuszno. Ośrodek ten zajmuje się działaniami z zakresu pomocy społecznej oraz realizuje zadania własne gminy w zakresie pomocy społecznej o charakterze obowiązkowym, fakultatywnym, jak również zadania zlecone gminie z zakresu administracji rządowej.

Podstawy programowe

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028 stanowi integralny i spójny element szerszego procesu zarządzania. Strategia jako dokument ukierunkowujący działania gminy w sferze społecznej, musi wpisywać się w ogólne polityki zawarte w dokumentach wyższego rzędu. Cele i działania zawarte w Strategii służące przeciwdziałaniu problemom mieszkańców, stanowią część wizji rozwoju jednostki. Wizja ta często finansowana jest z zewnętrznych źródeł, dlatego tak istotnym jest komplementarne i spójne opracowanie Strategii.

Poziom europejski

U podłoża polityki społecznej UE leży założenie, że wszystkie państwa członkowskie stoją na straży dobra publicznego poprzez zapewnienie swoim obywatelom, bez względu na rasę, płeć czy wyznanie zabezpieczeń społecznych oraz wynagrodzenia za pracę. Komisja Europejska wspiera i uzupełnia politykę poszczególnych państw członkowskich w dziedzinie włączenia społecznego i ochrony socjalnej.

Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego wykluczeniu społecznemu została zatwierdzona przez Komisję Europejską w 2010 roku. Jednym z celów tej strategii jest wydzwignięcie z ubóstwa i wykluczenia społecznego co najmniej 20 milionów ludzi i zwiększenie do poziomu 75% zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat. W osiągnięciu tych celów pomocne są inicjatywy przewodnie m.in.

- projekt „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” – jego celem jest modernizacja rynków pracy poprzez zwiększenie mobilności siły roboczej oraz rozwijanie kwalifikacji przez całe życie,
- projekt „Europejski program walki z ubóstwem” zakłada zapewnienie spójności społecznej i terytorialnej, aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a zatem osoby ubogie i wykluczone społecznie będą mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym.

Realizacja celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno jest spójna z celami Strategii Europa 2020 i przyczyni się do osiągnięcia zakładanych efektów.

Poziom krajowy

W polityce krajowej niniejsza Strategia zgodna jest w swych założeniach i proponowanych kierunkach działań z następującymi dokumentami:

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 - Dokument ten zawiera cele i priorytety polityki rozwoju społeczno-gospodarczego Polski do roku 2030. Wśród celów operacyjnych Strategia ta wymienia inwestycje w kapitał ludzki (w ramach celu strategicznego nr 1) oraz w kapitał społeczny (w celu strategicznym nr 3).

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030. Celem głównym jest wydobywanie potencjału osób, aby w pełni uczestniczyły w życiu społecznym, ekonomicznym i politycznym na wszystkich etapach swojego życia. Dopiero wzmocnienie tego potencjału umożliwi rozwój kapitału ludzkiego. Uzupełnieniem celu głównego jest pięć celów szczegółowych:

- wzrost zatrudnienia;
- wydłużenie aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej, jakości funkcjonowania osób starszych;
- poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- poprawa zdrowia obywateli oraz podniesienie efektywności opieki zdrowotnej;
- podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

Realizacja celu głównego oraz celów szczegółowych możliwa będzie do osiągnięcia poprzez działania podejmowane na różnych etapach życia: od wczesnego dzieciństwa, poprzez edukację szkolną, edukację na poziomie wyższym, okres aktywności zawodowej i rodzicielstwa aż do starości.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno spójna jest również z innymi, aktualnymi na moment opracowywania Strategii dokumentami szczebla krajowego:

- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku),
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030: regiony, Miasta, Obszary Wiejskie,
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej,
- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2021-2027 z perspektywą do roku 2030. Nowy wymiar aktywnej integracji.

- Narodowy Program Zdrowia na lata 2021-2025,
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022.

Poziom regionalny

Powiązanie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028 z dokumentami na szczeblu regionalnym jest niezwykle istotne z punktu polityki spójności. To właśnie na szczeblu wojewódzkim rozstrzygana jest większość konkursów na realizację projektów przy udziale środków unijnych.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ jest głównym dokumentem strategicznym opracowanym na rzecz województwa świętokrzyskiego. Wśród celów mających wpływ na politykę społeczną w regionie należy wskazać:

- Profilaktykę zdrowotną służącą utrzymaniu aktywności zawodowej pracowników,
- Edukację ekologiczną,
- Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców,
- Upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje i wspieranie działań na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie,
- Wspieranie działań mających na celu wysoką jakość edukacji,
- Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego,
- Poprawę warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców,
- Rozwój i upowszechnienie usług społecznych realizowanych w środowisku lokalnym (deinstytucjonalizacja usług) w szczególności usług adresowanych dla rodzin oraz osób: z niepełnosprawnościami, osób o ograniczonej samodzielności, seniorów,
- Upowszechnianie stosowania instrumentów aktywnej integracji społecznej oraz rozwój podmiotów reintegracyjnych w celu ograniczenia skali ubóstwa i wykluczenia społecznego,
- Rozwój ośrodków wsparcia dziennego oraz mieszkalnictwa chronionego,
- Rozwój sektora ekonomii społecznej,
- Poprawa jakości infrastruktury i usług ochrony zdrowia oraz pomocy i integracji społecznej, w tym zapewnienie dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej dla osób ze szczególnymi potrzebami w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych,
- Zapewnienie wysokiej jakości personelu medycznego,
- Kształtowanie postaw i zachowań prozdrowotnych,
- Promowanie sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia,
- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych,

- Wzrost kompetencji kadr administracji publicznej.

Sformułowane w Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021-2030 założenia określają koncepcję realizacji polityki społecznej na terenie województwa świętokrzyskiego, pozwalają koordynować i koncentrować działania różnych instytucji odpowiedzialnych za politykę społeczną wokół najbardziej istotnych i kluczowych potrzeb w tej sferze. Określone cele i zadania, odnosząc się do poszczególnych kwestii społecznych, stanowią wyzwanie dla wszystkich społeczności lokalnych oraz instytucji działających na rzecz rozwiązywania problemów społecznych i poprawy jakości życia w województwie. Wskazują określone kierunki zaspokajania potrzeb społeczności.

Poziom lokalny

Poziom lokalny stanowią pozostałe dokumenty uchwalane przez Radę Gminy w Łopusznie. Głównych powiązań należy szukać w strategiach i programach poruszających w mniejszym bądź większym stopniu problematykę społeczną, czyli: Strategia Rozwoju Gminy Łopuszno na lata 2015-2023 oraz Program Rewitalizacji Gminy Łopuszno na lata 2016-2023.

Strategia Rozwoju Gminy na lata 2015-2023 powinna przyczynić się do zrównoważonego rozwoju gminy Łopuszno. W ramach realizacji poszczególnych celów operacyjnych założono m.in.: zagospodarowanie czasu wolnego, rozwój sektora organizacji pozarządowych, rozbudowę infrastruktury społecznej. Powyższe cele są spójne z założeniami niniejszej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Program Rewitalizacji Gminy Łopuszno na lata 2016-2023 swoim zasięgiem nie dotyczy całej gminy. Spośród wskazanego obszaru zdegradowanego wyznaczono obszar rewitalizacyjny, który swoim zasięgiem obejmuje sołectwa Łopuszno, Sarbice Drugie, Dobrzeszów i Gnieździska. Program rewitalizacji jako jeden z celów wskazuje „Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców”, który jest zgodny z zapisami niniejszej Strategii.

W momencie opracowywania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028, Gmina Łopuszno była na etapie opiniowania projektów dwóch strategii ponadlokalnych:

- Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Gmin Krasocin, Łopuszno, Słupia Konecka;
- Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Gmin: Chęciny, Łopuszno, Małogoszcz, Piekoszów i Sobków do roku 2030.

Strategia rozwoju ponadlokalnego jest nowym dokumentem, wprowadzonym ustawą z dnia 15 lipca 2020 roku o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 13 listopada 2020 roku. Strategia ponadlokalna jest dokumentem zintegrowanym, łączącym ze sobą sferę społeczną, gospodarczą i przestrzenną. Przygotowując niniejszą Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych autorzy odnieśli się do projektów obu strategii ponadlokalnych, udostępnionych przez Urząd Gminy w Łopusznie.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Gmin Krasocin, Łopuszno, Słupia Konecka jak sama nazwa wskazuje dotyczy trzech gmin, ulokowanych administracyjnie w trzech różnych powiatach. Jeden z celów strategicznych *„Obszar Gmin Krasocin, Łopuszno i Słupia Konecka – stanowi dobre miejsce do życia, zapewniające warunki samorealizacji zarówno najmłodszym mieszkańcom, osobom w pełni sił witalnych, jak i seniorom. Miejsce, w którym aktywni mieszkańcy wspólnie tworzą swoją przestrzeń życiową”* jest odpowiedzią na kwestie dotyczące sfery społecznej gmin. Wśród kierunków działań strategii ponadlokalnej z strategią rozwiązywania problemów społecznych należy wskazać:

- działania podnoszące jakość edukacji, w tym wyrównujące szanse edukacyjne dzieci i młodzieży;
- popularyzację aktywnego stylu życia (urządzanie miejsc wypoczynku i aktywności społecznej, zwiększenie wykorzystania obiektów sportowych, popularyzacja zajęć rehabilitacyjnych dla osób pracujących oraz seniorów);
- koordynację działań w zakresie kultury (poprawa oferty, tworzenie wspólnego kalendarza wydarzeń, wykorzystanie wydarzeń kulturalnych do tworzenia produktu turystycznego, wdrożenie regularnych spotkań osób zajmujących się kulturą w gminach w celu dokonywania uzgodnień i wymiany doświadczeń);
- stworzenie spójnego systemu wsparcia seniorów oraz ich aktywizacji społecznej i zawodowej;
- zwiększenie zasobu mieszkaniowego z przeznaczeniem na wynajem;
- modernizacja i przyspieszenie rozwoju usług świadczonych drogą elektroniczną oraz zwiększenie powszechności w korzystaniu z nich.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Gmin: Chęciny, Łopuszno, Małogoszcz, Piekoszów i Sobków do roku 2030 jest kolejną strategią ponadlokalną uwzględniającą gminę Łopuszno. Dokument ten w sposób komplementarny dotyczy kwestii inwestycyjnych, środowiskowych oraz społecznych na obszarze partnerstwa. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych spójna jest z wieloma celami operacyjnymi:

- wysoka jakość edukacji;
- nowoczesna infrastruktura rekreacyjno-sportowa;

- wsparcie systemu opieki zdrowotnej i społecznej;
- budowa więzi społecznych i wsparcie organizacji pozarządowych;
- rozwój kompetencji instytucji publicznych.

Metodyka opracowania

Opracowanie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028 powierzono ekspertom zewnętrznym. Dokument został wypracowany metodą ekspercko-partycypacyjną, co umożliwiło udział lokalnej społeczności na każdym etapie budowania Strategii, zaczynając od diagnozy i na części programowej kończąc. W procesie tworzenia strategii przeprowadzono następujące działania:

- diagnozę i identyfikację podstawowych problemów społecznych mieszkańców gminy, między innymi poprzez realizację badania sondażowego wśród mieszkańców gminy,
- analizę silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń polityki społecznej w gminie,
- ustalenie celów strategicznych, szczegółowych oraz zadań niezbędnych do ich realizacji,
- konsultacje społeczne projektu dokumentu.

Diagnoza problemów społecznych występujących na terenie gminy została sporządzona w oparciu o dane będące w dyspozycji Urzędu Gminy Łopuszno, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie, Głównego Urzędu Statystycznego, Powiatowego Urzędu Pracy w Kielcach, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach oraz instytucji i organizacji współpracujących z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej. Przygotowując strategię polityki społecznej na obszarze gminy uwzględniono m.in. dane dotyczące demografii i stopy bezrobocia. Informacje takie pozwalają przewidzieć zmiany zachodzące wśród mieszkańców gminy, przekładają się także na kierunek polityki społecznej. Celem dokładniejszej analizy zjawisk porównano gminę Łopuszno z gminami wyznaczonymi do tzw. grupy porównawczej. Celem wyznaczenia tych gmin skorzystano z statystyki GUS. Brano pod uwagę następujące kryteria: położenie w województwie świętokrzyskim, tylko gminy typu wiejskiego oraz o ludności zbliżonej +/- 15% względem ludności gminy Łopuszno.

Proces tworzenia Strategii rozpoczął realizacją badania sondażowego. Mieszkańcy mogli wypowiedzieć się poprzez „tradycyjną” ankietę lub jej elektroniczny odpowiednik. W ramach tego badania mogli się wypowiedzieć m.in. na temat aktualnych warunków bytowych, głównych problemów społecznych oraz zaproponować najlepsze ich zdaniem rozwiązania. Celem tych konsultacji było zdiagnozowanie obecnej sytuacji społecznej gminy, poprzez wskazanie największych problemów, które następnie należało uwzględnić podczas prac nad strategią.

W ramach warsztatów strategicznych omówiono wyniki badania sondażowego, główne problemy społeczne gminy, wskazano ich przyczyny oraz wpływ na mieszkańców, wypracowano analizę SWOT, której celem było wskazanie mocnych i słabych stron gminy w kontekście pomocy społecznej oraz wypracowano matrycę strategiczną porządkującą kierunki przyszłych działań.

Okres trwania Strategii

Okres obowiązywania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno został ustalony do roku 2028. Termin ten wynika między innymi z okresu programowania unijnego, który obowiązuje do 2027 roku. Dodatkowy rok trwania Strategii umożliwi rozliczenie projektów zapoczątkowanych w ostatnim roku perspektywy finansowej. Równie ważnym jest też to, że na etapie opracowywania kolejnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych powinny być znane ramy finansowe oraz wytyczne co do działań dla kolejnego unijnego okresu programowania.

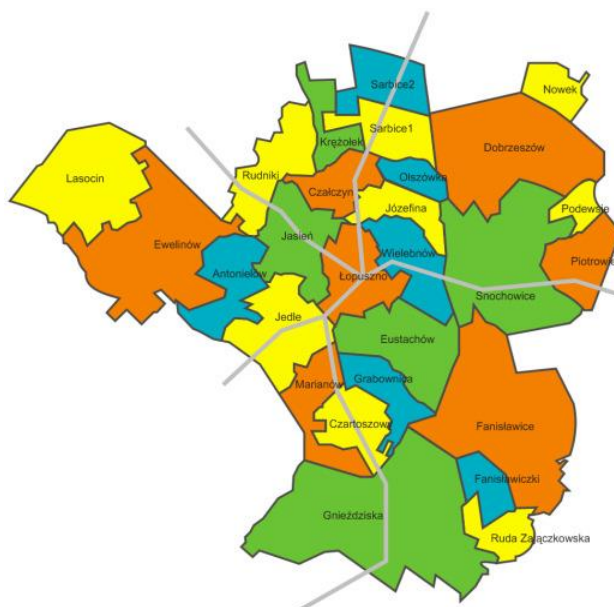
Część diagnostyczna

Informacje ogólne o Gminie Łopuszno

Gmina Łopuszno leży w północno – zachodniej części województwa świętokrzyskiego i graniczy z gminami: od północy z Radoszycami; od północnego wschodu z Mniowem; od zachodu z Krasocinem; od północnego zachodu ze Słupią Konecką; od południa z Małogoszczem; od wschodu z Piekoszowem i Strawczynem. Od 2023 roku, zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów, Łopuszno otrzyma prawa miejskie. Tym samym gmina z gminy wiejskiej, stanie się gminą miejsko-wiejską.

Na sieć osadniczą gminy Łopuszno składa się 42 miejscowości oraz 27 sołectw. Do największych miejscowości, oprócz Łopuszna należą: Gnieździska, Snochowice, Piotrowiec i Ruda Zajązkowska.

Rysunek 1 Mapa sołectw Gminy Łopuszno

Źródło: <http://www.lopuszno.pl>

Sołectwa należące do gminy to: Antonielów, Grabownica, Olszówka, Czałczyn, Jasioń, Piotrowiec, Czarłoszowy, Jedle, Podewsie, Dobrzeszów, Józefina, Ruda Zajązkowska, Eustachów, Krężolek, Rudniki, Ewelinów, Lasocin, Sarbice Pierwsze, Faniślawice, Łopuszno, Sarbice Drugie, Faniślawiczki, Marianów, Snochowice, Gnieździska, Nowek oraz Wielebnów. Najważniejszymi szlakami komunikacyjnymi są drogi wojewódzkie 786 (Częstochowa - Kielce) oraz 728 (Grójec-Jędrzejów).

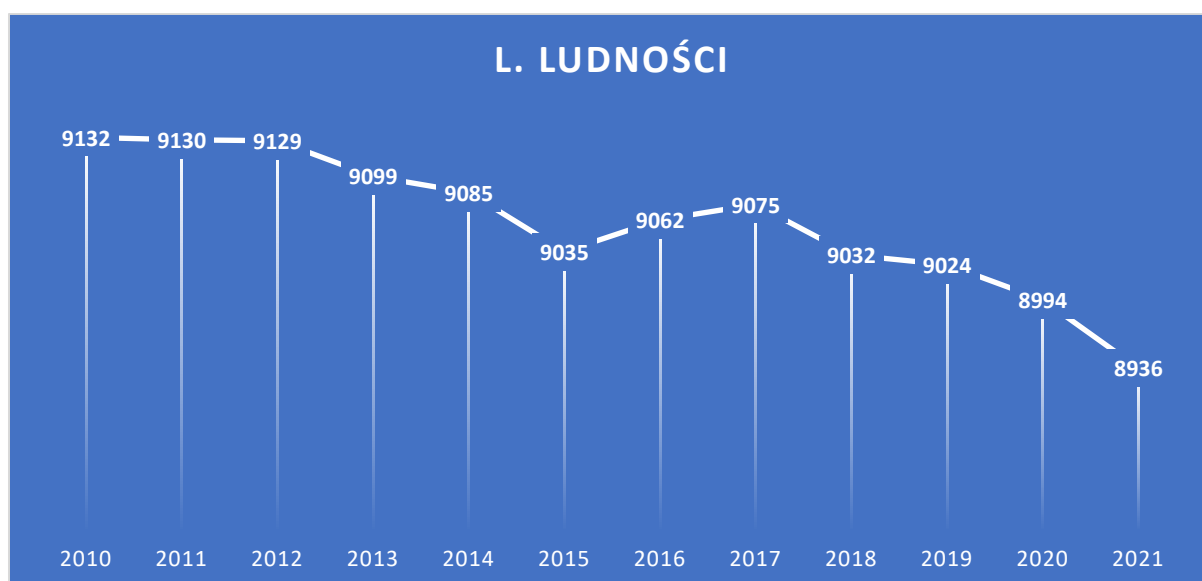

Demografia

Demografia stanowi bardzo ważny element analizy strategicznej każdej gminy w Polsce. Jednym z warunków rozwoju gminy jest stały wzrost potencjału ludzkiego. Zasoby, ranga oraz rola kapitału ludzkiego uwarunkowane są nie tylko liczebnością populacji czy osób zatrudnionych, lecz również poziomem wiedzy, umiejętności, kreatywnością, przedsiębiorczością, stanem zdrowia itp. Władze gmin zabiegają o nowych mieszkańców, gdyż ich obecność przyczynia się do zwiększenia dochodów budżetowych.

Aktualna struktura demograficzna, która jest rezultatem przeszłych procesów, determinuje przyszłe kształtowanie zjawisk demograficznych i społecznych. Od liczby ludności, przekroju grup wiekowych, wskaźnika przyrostu naturalnego oraz dalszych prognoz powinny zależeć kolejne decyzje władz samorządowych, które wpłyną na kierunki podejmowanych działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.

Wykres 1. Liczba ludności gminy w latach 2010-2021

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Łopusznie

Na przestrzeni ostatnich 12 lat jedynie w roku 2016 i 2017 zwiększyła się liczba mieszkańców gminy. Porównując początek analizowanego okresu oraz ostatni rok w gminie Łopuszno ubyło 196 mieszkańców (2,1%). Mężczyźni stanowili niewiele ponad 50% ogółu ludności gminy.

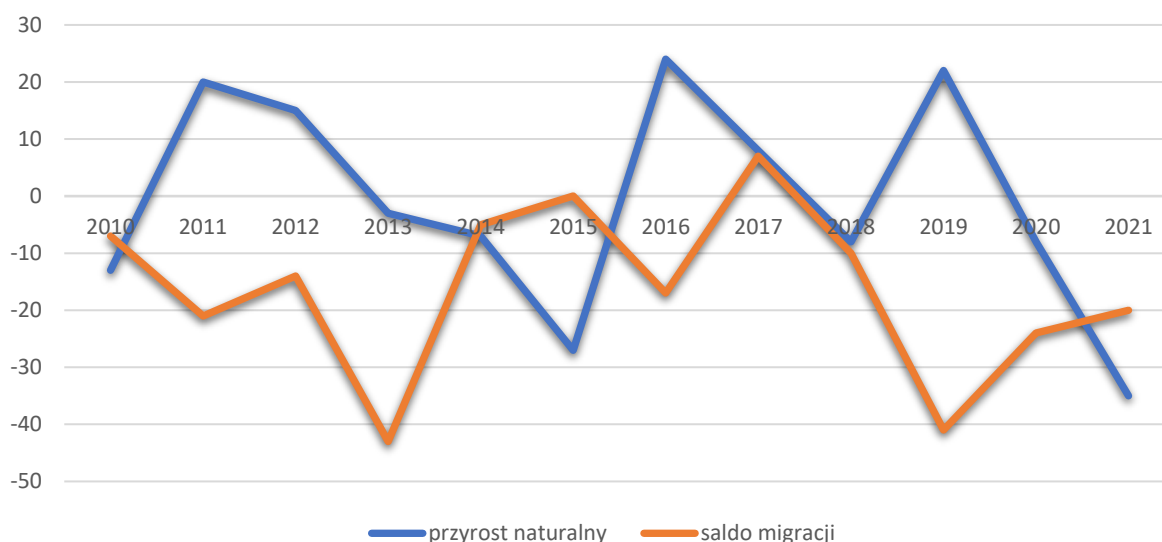
Zmniejszenie liczby ludności gminy jest zjawiskiem niepożądanym, w dłuższej perspektywie czasu mogącym w negatywny sposób odbić się między innymi na budżecie gminy. Sama dynamika zmian liczby mieszkańców nie oddaje pełnego obrazu gminy w kontekście zmian demograficznych. Koniecznym jest jeszcze ustalenie struktury gminy, czyli analizy jakościowej. Szukając powodów spadku

liczby ludności można pokusić się o oszacowanie dalszych prognoz demograficznych. Mając dopiero taki pełny obraz należy określić potencjały i zagrożenia jakie z tego tytułu mogą mieć miejsce w jednostce.

Wskaźnikami obrazującymi dynamikę zmian w strukturze demograficznej gminy jest przyrost naturalny oraz saldo migracji. Przyrost naturalny określa różnicę między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów na przestrzeni konkretnego roku. W ostatnich dwóch latach przyrost naturalny był ujemny i wynosił -8 oraz -35. W przeciągu całego analizowanego przedziału czasu, wskaźnik ten pięciokrotnie osiągał wartość dodatnią.

W przypadku salda migracji jedynie w 2017 roku więcej osób wprowadziło się do gminy niż z niej wyprowadziło (Główny Urząd Statystyczny nie podał danych za rok 2015 – przyjęta została wartość „0”).

Wykres 2. Przyrost naturalny oraz saldo migracji w latach 2010-2021

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Powyższe wskaźniki można zestawzić z grupą porównawczą. Do tego celu należy użyć wartości z roku 2021 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Tabela 1. Saldo migracji oraz przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w grupie porównawczej

Jednostka	saldo migracji na 1000 ludności	przyrost naturalny na 1000 ludności
Bogoria	2,8	-4,19
Bliżyn	3,6	-11,32
Nowiny	13,1	-0,88
Mirzec	0,7	-8,78
Samborzec	-1,4	-5,76
Sobków	-0,7	-7,22

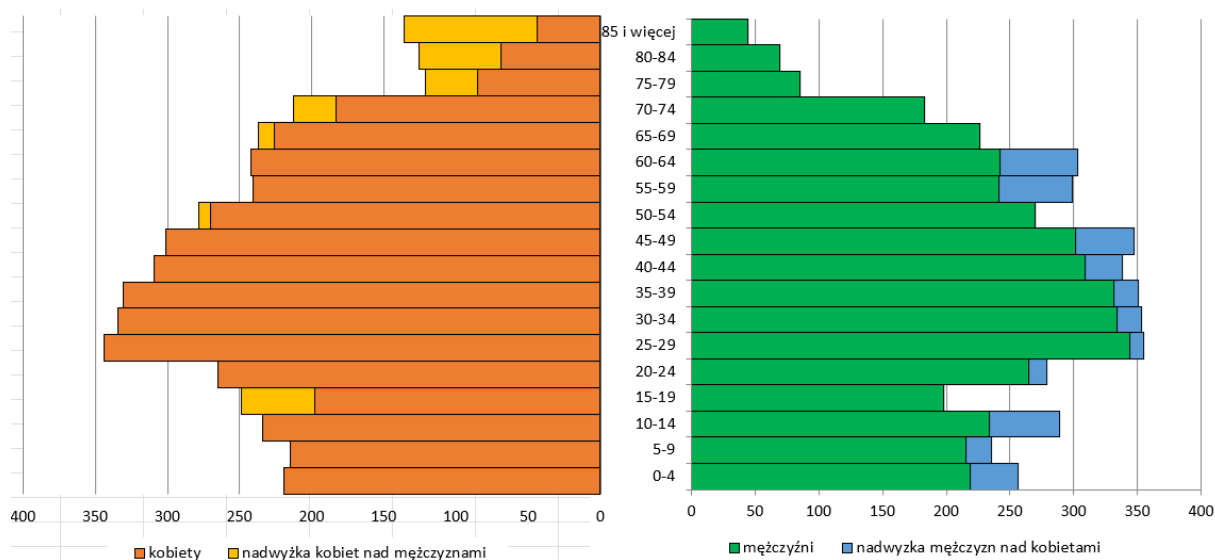
Dwikozy	0,9	-9,87
Łopuszno	-2,3	-3,94
Mniów	-2,6	-3,55
kraj	0,1	-4,93
województwo	-1,9	-7,95
powiat	2,2	-3,56

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jak wynika z powyższej tabeli w całej grupie porównawczej, w powiecie, województwie oraz kraju odnotowano ujemny przyrost naturalny. Jedynie dwie gminy miały ten wskaźnik na wyższym poziomie niż gmina Łopuszno. Zestawienie gminy z jednostkami wyższego szczebla wypada korzystnie. Wprawdzie w powiecie kieleckim przyrost naturalny był wyższy, jednak województwo świętokrzyskie oraz kraj uzyskały wyraźnie niższą wartość wskaźnika. W przypadku salda migracji gmina Łopuszno na tle grupy porównawczej wypadła zdecydowanie niekorzystnie. Jedynie gmina Mniów osiągnęła w roku 2021 niższą wartość od gminy Łopuszno.

Ważnym aspektem analizy jakościowej jest tzw. Piramida wieku, prezentująca rozkład ludności z uwzględnieniem płci oraz grup wiekowych. Piramidy te dzielimy na progresywne, regresywne i zastojuowe. Piramida typu progresywnego pokazuje zwiększanie się liczby ludności, typu zastojuowego obrazuje sytuację w której liczba dzieci jest taka sama jak liczba dorosłych, typu regresywnego obrazuje zmniejszanie się liczby ludności.

Rysunek 2. Piramida wieku GUS (2021r.)

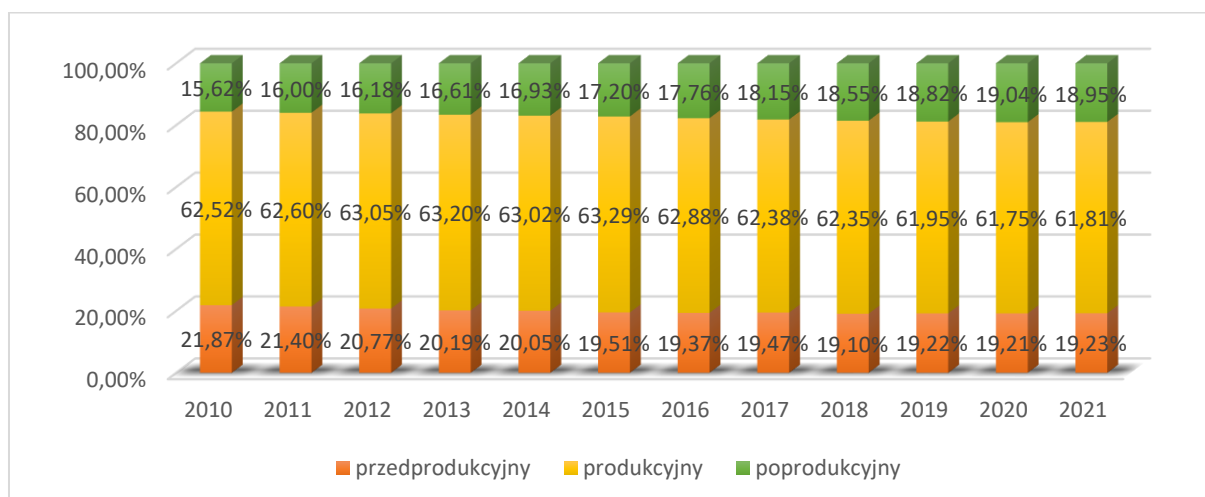

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jak wynika z piramidy wieku, gmina Łopuszno jest przykładem społeczeństwa zastojuowego z przesunięciem grup wiekowych w kierunku społeczeństwa regresywnego. W większości grup wiekowych przeważają mężczyźni. Dopiero wśród osób w wieku poprodukcyjnym ma miejsce stała przewaga kobiet nad mężczyznami.

Ważnym elementem struktury demograficznej ludności mającym wpływ na przebieg procesów demograficznych jest wiek ludności, przekładający się na odsetek ludności w wieku produkcyjnym. Na przestrzeni ostatnich 12 lat zmniejszyła się liczebność osób w wieku produkcyjnym oraz przedprodukcyjnym. Wzrósł natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym. Jest to niekorzystny obraz gminy.

Wykres 3. Ludność gminy Łopuszno wg ekonomicznych grup wieku

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Lokalny rynek pracy

Polityka społeczna gminy połączona jest nierozdzielnie z lokalną sytuacją gospodarczą. W największym stopniu to właśnie rynek pracy wpływa na profil rodzin korzystających z pomocy społecznej, między innymi poprzez zjawisko bezrobocia, ubóstwa wynikającego z niskich wynagrodzeń, pracy na „czarno”, długotrwałej rozłąki z rodziną itp. Władze gminy nie mają bezpośrednich narzędzi do kreowania lokalnego rynku pracy, ale poprzez swoje kompetencje mogą wpływać na jego rozwój. Jednym ze sposobów jest przyciągnięcie przedsiębiorstw i zachęcenie ich do prowadzenia działalności gospodarczej. Dzięki temu nie tylko wzrastają dochody własne gminy przez zwiększenie jej wpływów z podatku od nieruchomości i z udziałów w PIT i CIT, ale również przyczynia się to do powstania nowych miejsc pracy i zmniejszenia liczby osób bezrobotnych na obszarze tej jednostki samorządu terytorialnego. Bezrobocie wiąże się nie tylko z koniecznością pomocy materialnej rodzinie, ale również ze zmniejszeniem wpływów podatkowych z tytułu udziału w podatkach centralnych.

Ocena lokalnego rynku pracy przez poszczególnych mieszkańców jest subiektywnym odczuciem i często ma charakter negatywny. To co można obiektywnie opisać to ilość oraz struktura przedsiębiorczości na obszarze gminy. Służą do tego dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazujące ilość podmiotów gospodarki narodowej na danym terytorium. Pod pojęciem "podmiotów

gospodarki narodowej" należy rozumieć osoby prawne, jednostki organizacyjne, które nie posiadają osobowości prawnej (również ich zakłady, oddziały, filie stanowiące ich jednostki lokalne) oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W gminie Łopuszno na przestrzeni ostatnich lat rosła liczba podmiotów z 634 w 2015 roku do 835 w roku 2021. Oznacza to wzrost o niemal 32%.

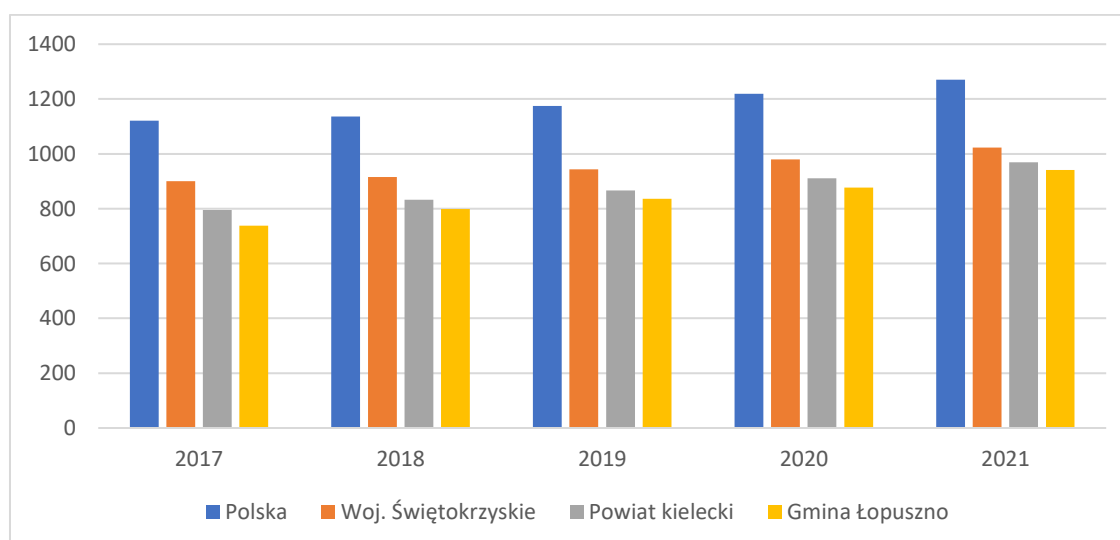
Wykres 4. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie Łopuszno w latach 2015-2021

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jednym ze sposobów mierzenia przedsiębiorczości lokalnej społeczności jest przedstawienie wskaźnika prezentującego liczbę podmiotów gospodarki narodowej przypadających na określoną liczbę ludności. W przypadku gminy Łopuszno wskaźnik ten wypada niekorzystnie w porównaniu ze średnią liczoną dla powiatu kieleckiego, województwa świętokrzyskiego oraz kraju. W 2021 roku w gminie Łopuszno przypadało 941 podmiotów na 10 tysięcy mieszkańców, co stanowiło 74% wartości dla kraju. W 2017 roku 738 podmiotów odpowiadało 66% średniej krajowej.

Wykres 5. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W 2021 roku spośród wszystkich zarejestrowanych podmiotów na terenie gminy, najwięcej (21,56%) funkcjonowało w budownictwie. Niewiele mniej branży związanej z handlem hurtowym i detalicznym oraz naprawą pojazdów samochodowych, włączając w to motocykle (20,84%). Jest to ogólnopolska tendencja, którą doskonale można zaobserwować w pozostałych gminach województwa świętokrzyskiego. Kolejnymi pod względem liczebności branżami są przetwórstwo przemysłowe oraz transport i gospodarka magazynowa – odpowiednio 13,17% oraz 11,26%. Szczegółowy udział podmiotów w poszczególnych sektorach gospodarki prezentuje poniższa tabela.

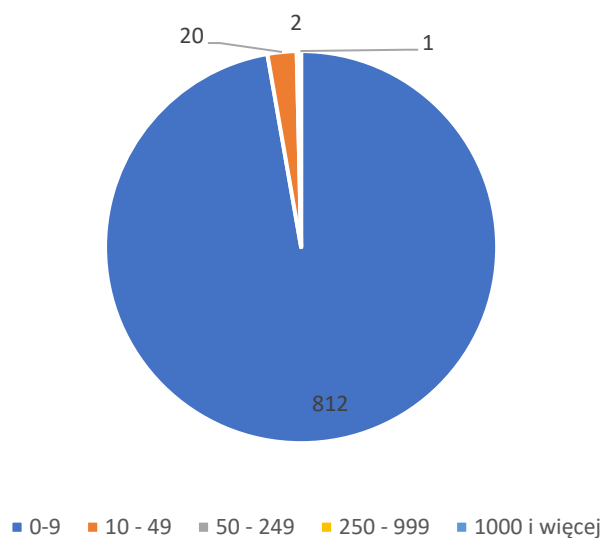
Tabela 2. Podmioty wg sekcji i działań PKD 2007 (rok 2021)

Sekcja PKD2007	Liczba firm
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	27
górnictwo i wydobywanie	0
przetwórstwo przemysłowe	110
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0
dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	2
budownictwo	180
handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	174
transport i gospodarka magazynowa	94
działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	16
informacja i komunikacja	26
działalność finansowa i ubezpieczeniowa	11
działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	6
działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	33
działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	16
administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	8
edukacja	20
opieka zdrowotna i pomoc społeczna	17
działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	12
pozostała działalność usługowa	69
organizacje i zespoły eksterytorialne	

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Sam przekrój sektorowy nie informuje w pełni o specyfice lokalnej przedsiębiorczości. Istotnym zagadnieniem jest również kwestia własnościowa podmiotów. Jak wynika z danych Głównego Urzędu Statystycznego sektor prywatny stanowi prawie 98% lokalnego rynku pracy. Spośród niego największą grupę pracodawców stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, co ukazuje się i potencjał tkwiący w tej części gospodarki.

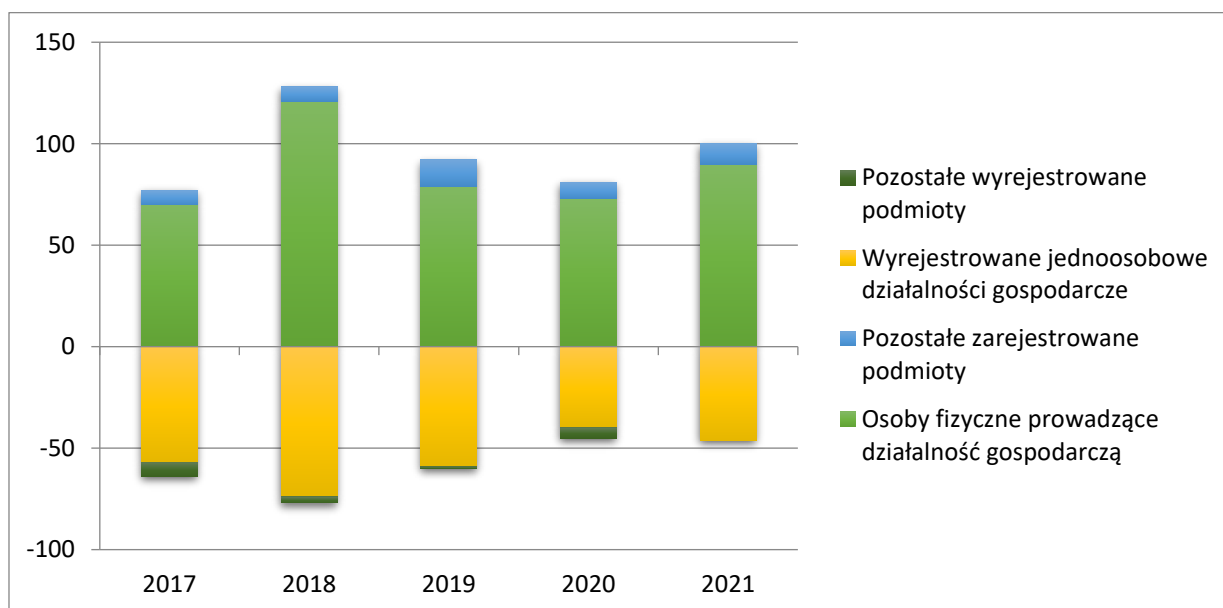
Wykres 6. Podmioty gospodarki narodowej wg wielkości zatrudnienia

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na terenie gminy nie funkcjonował żaden zakład zatrudniający przynajmniej 1000 osób. Z racji na wysoki udział jednoosobowych działalności gospodarczych w ogóle podmiotów, to właśnie ten rodzaj działalności cechował największy zakres wahań podmiotów nowo zarejestrowanych do podmiotów wyrejestrowanych. Fakt ten, wynika między innymi z tego, że jednoosobowe działalności gospodarcze są bardziej podatne na dynamicznie zmieniającą się sytuację gospodarczą regionu oraz na zmiany w prawie.

Wykres 7. Nowo rejestrowane oraz wyrejestrowane działalności w latach 2017-2021

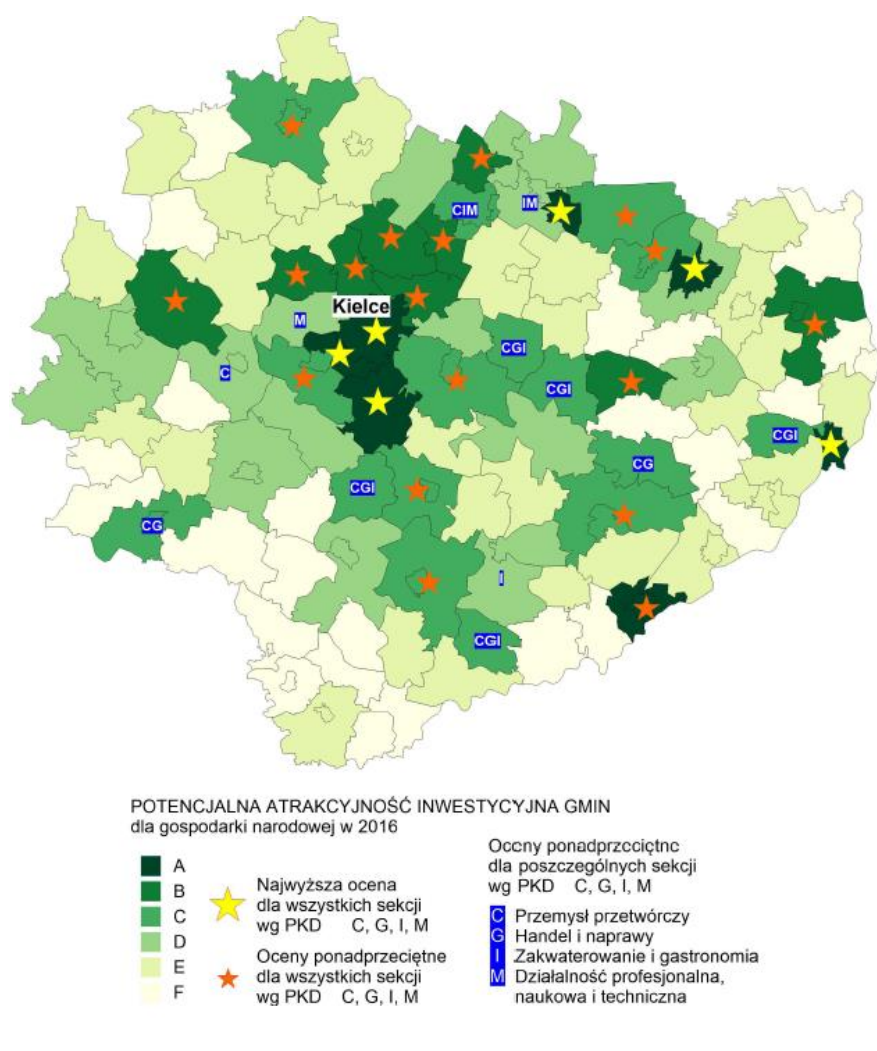

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jak wynika z powyższego wykresu od 2017 roku na terenie gminy rejestrowano więcej działalności gospodarczych niż ich wyrejestrowywano. Największa różnica miała miejsce w roku 2020, gdzie w ogólnym rozrachunku na terenie gminy przybyło 76 nowych podmiotów.

Szansą na rozwój gminy Łopuszno jest między innymi pozyskiwanie nowych inwestorów, którzy wspomogą lokalną gospodarkę zarówno nowymi miejscami pracy jak i środkami odprowadzonymi do budżetu gminy w postaci podatków. Z raportu przygotowanego w listopadzie 2017 roku na zlecenie Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu S.A. przez Instytut Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie można zapoznać się z oceną atrakcyjności inwestycyjnej regionów województwa świętokrzyskiego. Gmina Łopuszno została oceniona na wartość E w skali od A do F.

Rysunek 3. Zróżnicowanie przestrzenne potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej gmin woj. Świętokrzyskiego z uwzględnieniem najbardziej atrakcyjnych sekcji

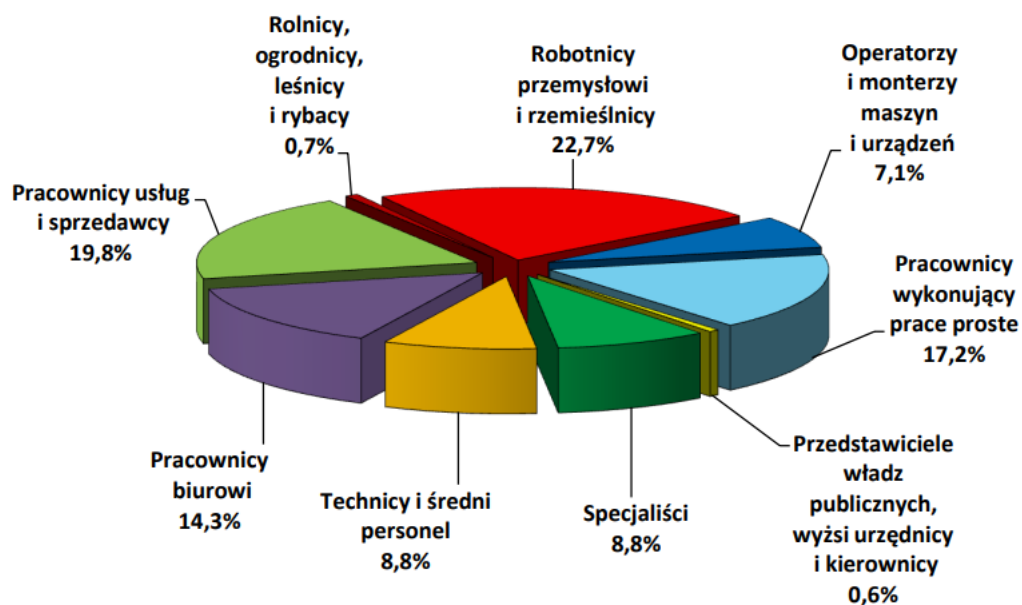

Źródło. Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017 – Raport przygotowany na zlecenie Polskiej Agencji Inwestycji i Inwestycji Zagranicznych S.A. w Instytucie Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie

Należy pamiętać, że powyższa analiza dotyczy zróżnicowania wewnętrznego województwa świętokrzyskiego. Osobna analiza została przygotowana dla zobrazowania potencjału inwestycyjnego województw w kraju, co umożliwi porównaniu obszarów w całej Unii Europejskiej. W publikacji „Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski na tle Unii Europejskiej”, pod red. H. Godlewskiej-Majkowskiej, województwo świętokrzyskie otrzymało bardzo niską ocenę atrakcyjności inwestycyjnej (klasa E) na tle regionów Unii Europejskiej szczebla NUTS 2. Spośród 275 regionów, nasze województwo otrzymało 249 lokatę. Jako silną stronę województwa świętokrzyskiego wskazano jedynie mikroklimat, który otrzymał najwyższą możliwą klasę A.

Wykres 8. Struktura wolnych miejsc pracy w woj. świętokrzyskim według zawodów (pierwsze 2 miesiące 2022 roku)

Źródło. Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach.

Rynek pracy w gminie Łopuszno, pomimo swojej lokalnej specyfiki, powiązany jest z całym regionem województwa świętokrzyskiego. Na początku 2022 roku, na terenie województwa najwięcej wolnych miejsc pracy i aktywizacji zawodowej zgłoszono dla robotników przemysłowych i rzemieślników (22,7%), pracowników usług i sprzedawców (19,8%), pracowników wykonujących proste prace (17,2%) oraz pracowników biurowych (14,3%). Z kolei najmniej wolnych ofert skierowanych było do przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników (0,6%) oraz do rolników, ogrodników, leśników i rybaków (0,7%).

System edukacji

Na wcześniejszych kartach poniższej Strategii zaprezentowano tezę, iż potencjał ludzki jest jednym z głównych czynników warunkujących rozwój każdej gminy. Kształcenie i wychowanie kolejnych pokoleń wpływa w konsekwencji na dalsze życie wszystkich mieszkańców. W obecnych trudnych czasach, charakteryzujących się dynamiką zmian społecznych, kulturowych, politycznych i gospodarczych zadanie to staje się nie lada wyzwaniem dla społeczności lokalnych i tym samym dla samorządów. System edukacyjny, aby dobrze spełniał swoją rolę, musi być dopasowany do bieżących i przyszłych potrzeb społecznych. Dotyczy to zarówno procesu kształcenia, opieki i wychowania, jak i warunków w jakich ten proces się odbywa. Baza materialna placówek oświatowych musi więc spełniać najnowsze wymogi i tym samym być przyjazna uczniom, również tym z niepełnosprawnością. Końcowym efektem, dawanym przez sprawny i efektywny system edukacyjny, jest wszechstronne wykształcenie kolejnych pokoleń i tym samym zapewnienia im równego startu w życiu zawodowym. Należy przy tym wziąć pod uwagę odgórne wytyczne, którym gminny system oświaty podlega, w tym np. podstawie programowej, którą wszyscy nauczyciele muszą realizować. Wprowadzona w 2017 roku reforma systemu edukacji nałożyła na samorządy lokalne dodatkowe obowiązki związane z reorganizacją systemu oświaty.

W Polsce wypracowany podział kompetencji w sferze zarządzania państwa, nakłada na samorządy lokalne zadania związane z prowadzeniem edukacji na poziomie przedszkolnym oraz podstawowym.

Do obowiązków każdej gminy w tym zakresie należy m.in.:

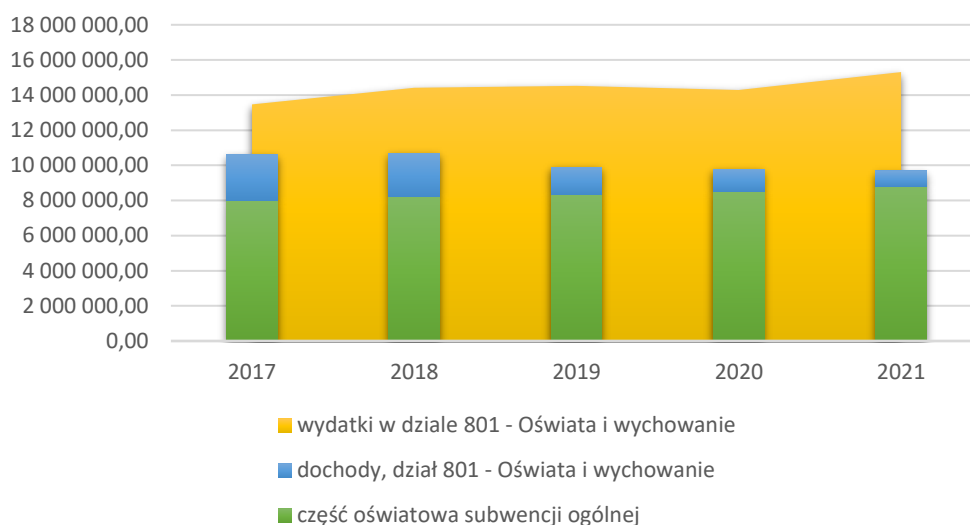
- zapewnienie właściwych warunków działalności edukacyjnej, wychowawczej i opiekuńczej placówek oświatowych;
- prowadzenie remontów i działań inwestycyjnych;
- wyposażać placówki w pomoce dydaktyczne niezbędne do realizacji programów nauczania i innych celów strategicznych.

Najistotniejszym źródłem finansowania wydatków publicznych na oświatę i wychowanie w Polsce jest część oświatowa subwencji ogólnej. Z założeń Rozporządzenia Ministra Oświaty wynika, iż subwencja ogólna dla samorządów gminnych powinna zaspokajać wydatki na prowadzenie oświaty, w szczególności na bieżącą działalność szkół podstawowych, nie uwzględniając:

- dowozu uczniów,
- przedszkoli,
- stołówek,

- świetlic.

Wykres 9. Część oświatowa subwencji ogólnej oraz dochody i wydatki budżetu w dziale 801

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Od 2017 roku wysokość części oświatowej subwencji ogólnej stale rośnie i osiągnęła wartość 8,8 mln zł w roku 2021. Maleją dochody gminy klasyfikowane w dziale 801 – Oświata i wychowanie. Jak wynika z powyższego wykresu stale rosną również wydatki ponoszone przez gminę Łopuszno na realizację zadań związanych z edukacją i wychowaniem.

Na terenie gminy edukacja ukierunkowana jest na kształcenie obejmujące jej pierwsze etapy oraz umożliwia dalszą edukację w placówce prowadzonej przez powiat kielecki. Poniższa tabela zawiera liczbę uczniów w latach szkolnych od 2018 do 2021 roku wg spisu Systemu Informacji Oświatowej z dnia 30 września (U – uczniowie, P -przedszkolaki wraz z grupą „0”).

Tabela 3. Wykaz Szkół Podstawowych na terenie gminy Łopuszno

Rok szkolny	2018/2019		2019/2020		2020/2021		2021/2022	
	U	P	U	P	U	P	U	P
Szkoła Podstawowa w Łopusznie	427	113	441	122	464	117	464	139
Filia Lasocin	7	12	4	16				
Filia Grabownica	21	20	18	15	13	14	10	9
Szkoła Podstawowa w Gnieździskach	141	73	155	68	158	63	162	65
Szkoła Podstawowa Dobrzeszów	93	36	93	37	88	22	88	35
Filia Skarbice	7	15	14	8	8	13	8	16
Przedszkole Niepubliczne		71		70		70		78
Razem	696	340	725	336	731	299	732	342

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych UG w Łopusznie

Na terenie gminy Łopuszno funkcjonują trzy szkoły podstawowe wraz z dwoma filiami. Przy każdej placówce funkcjonuje przedszkole lub punkt przedszkolny. Oprócz powyższych jednostek, dla których organem prowadzącym jest gmina, działało również przedszkole niepubliczne.

Analizę rozpoczęto od roku szkolnego 2018/2019, ponieważ był to pierwszy rok, kiedy po reformie w szkołach funkcjonowało osiem klas (przed reformą było to 6 klas). W całym tym okresie ogólna liczba uczniów w szkołach podstawowych zwiększyła się. Warto nadmienić, że rok 2019/2020 był ostatnim okresem funkcjonowania filii szkoły podstawowej w Lasocinie.

Działalność kulturalna i sportowa

Działalność kulturalna władz publicznych należy do ich obowiązków wynikających z poszczególnych przepisów ustaw. Korzystanie z dóbr kultury świadczy o poziomie życia ludności oraz wpływa na poprawę jakości życia mieszkańców. Za inicjację oraz realizację działalności kulturalnej na terenie gminy Łopuszno odpowiada Gminny Ośrodek Kultury w Łopusznie oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Łopusznie.

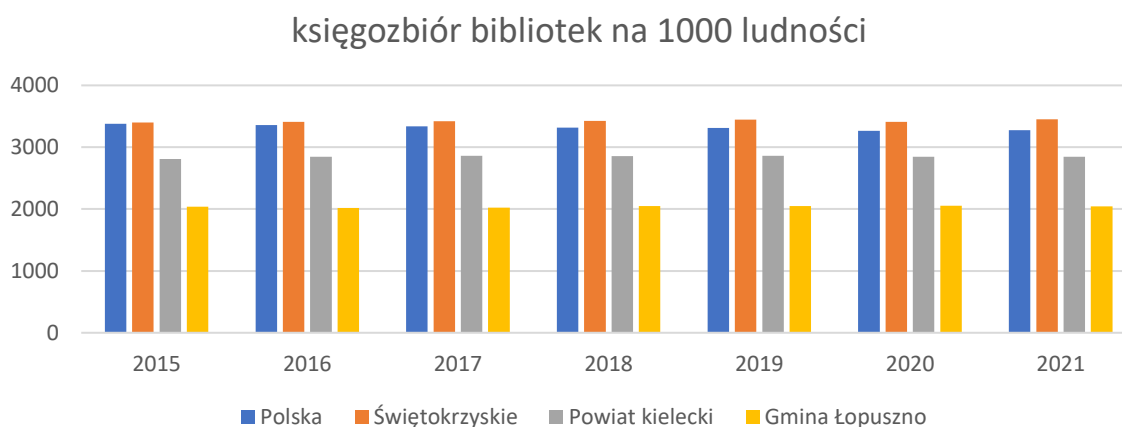
Gminny Ośrodek Kultury działania statutowe realizuje poprzez organizację wydarzeń kulturalnych i festynów, zajęć artystycznych oraz zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży szkolnej, dorosłych i seniorów. Zajęcia te odbywają się w siedzibie Ośrodka w Łopusznie oraz w świetlicach w miejscowościach: Lasocin, Piotrowiec, Snochowice, Gnieździska, Rudniki, Czałczyn, Eustachów, Dobrzeszów. Taka organizacja działalności umożliwia lepszą integrację lokalnej społeczności oraz wpływa na podniesienie dostępności oferty Gminnego Ośrodka Kultury.

Gminna Biblioteka Publiczna pomimo dzielenia siedziby z Gminnym Ośrodkiem Kultury jest samodzielną instytucją kultury. Jednym z głównych celów Gminnej Biblioteki Publicznej jest popularyzacja książek i czytelnictwa między innymi poprzez gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów. W dobie wszechobecnej cyfryzacji, która wypiera tradycyjne czytelnictwo, utrzymanie zainteresowania wśród czytelników jest niezwykle ważnym zadaniem każdej placówki bibliotecznej. Działania promujące czytanie dotyczą przeważnie osób młodych, które są najbardziej narażone na wtórny analfabetyzm, spowodowany między innymi słabnącą popularnością książek. Poziom czytelnictwa na terenie gminy można zobrazować za pomocą następujących wskaźników:

- księgozbiór bibliotek na 1000 ludności,
- czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności,
- wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach.

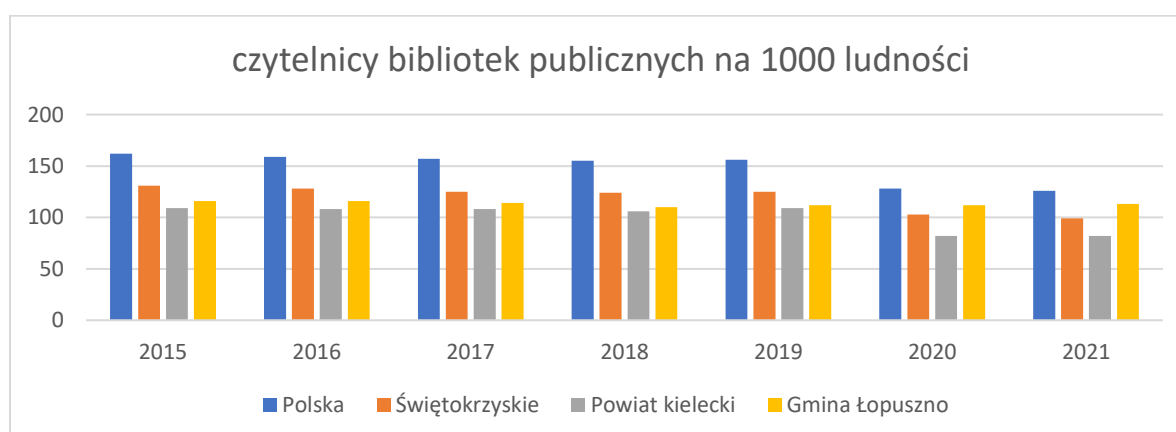
Wyniki dla gminy należy porównać ze średnimi wartościami dla jednostek wyższego szczebla, czyli dla powiatu, województwa oraz kraju. Księgozbiór w przeliczeniu na liczbę mieszkańców utrzymuje się na zbliżonym poziomie, jednak poniżej średnich ilości w grupie porównawczej. W przypadku liczby czytelników, na przestrzeni ostatnich lat można zauważyć, że pomimo malejącego trendu krajowego, w Gminie Łopuszno liczba osób korzystających z zasobów bibliotecznych jest niemal taka sama. Nawet ograniczenia epidemiologiczne nie spowodowały „odpływu” czytelników, jak to miało miejsce ogólnie w Polsce i województwie świętokrzyskim. Należy również zaznaczyć, że przeciętny czytelnik w gminie Łopuszno wypożycza mniej egzemplarzy niż jego odpowiednik w powiecie. Może być to związane między innymi z mniejszą liczbą gminnego księgozbioru.

Wykres 10. Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności w gminie, powiecie, województwie oraz kraju

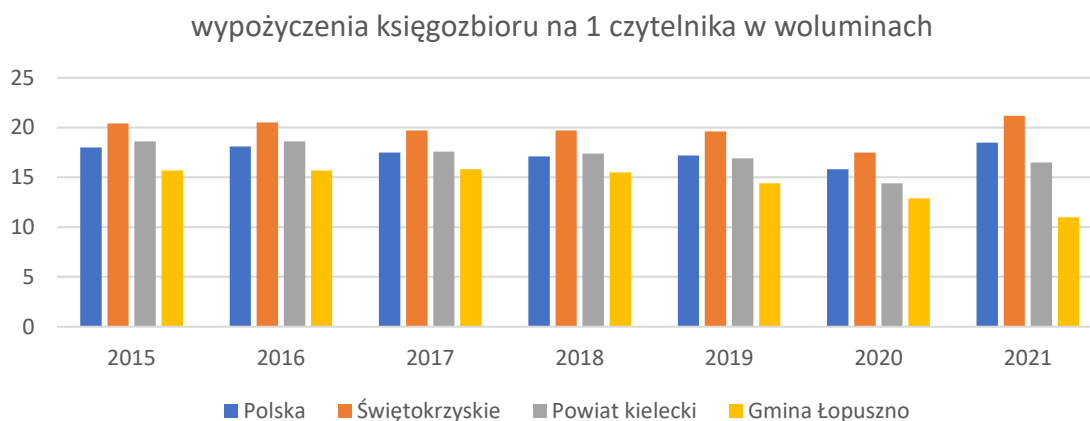
Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 11. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności w gminie, powiecie, województwie oraz kraju

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 12. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach w gminie, powiecie, województwie oraz kraju

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jednostka poza swoją główną działalnością prowadzi również edukację kulturalną mającą na celu rozbudzenie wyobraźni wizualnej, werbalnej i emocjonalnej u młodego czytelnika. W Gminie Łopuszno corocznie odbywają się w dużej liczbie imprezy kulturalne i sportowe. Głównymi organizatorami imprez jest Gminny Ośrodek Kultury oraz Gminny Ośrodek Sportowo-Wypoczynkowy w Łopusznie.

Wśród cyklicznie odbywających się imprez należy wymienić:

- Powiatowy przegląd pieśni pasyjnej;
- Łopuszańskie czytanie;
- Walentynki;
- Dzień Kobiet;
- Kiermasz wielkanocny, konkurs na najpiękniejszą palmę oraz stroik wielkanocny;
- Dzień dziecka;
- Gminny dzień matki, - dzień rodziny;
- Festyny rodzinne;
- Półkolonie dla dzieci;
- Impresje Łopuszańskie;
- Dożynki Gminne;
- Nordic Walking;
- Konkursy fotograficzne, manualne, malarskie dla dzieci i dorosłych;
- Rajd rowerowy;
- Przegląd kolęd i pasterań;
- Gminna wigilia dla mieszkańców;

Imprezy te cieszą się dużym zainteresowaniem wśród mieszkańców jak i wśród przybywających gości. Pozwalają one na wspólną zabawę oraz integrację. Wspomniany powyżej Gminny Ośrodek Sportowo-Wypoczynkowy w Łopusznie realizuje zadania mające na celu zaspokojenie potrzeb mieszkańców w zakresie kultury fizycznej, sportu i rekreacji. Gmina sukcesywnie poszerza swoją ofertę w tym zakresie. W 2021 roku do użytku oddano baseny letnie oraz domki rekreacyjne, dzięki czemu baza noclegowa powiększyła się o kolejne 20 łóżek.

Pomoc społeczna

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Organizują ją zarówno organy administracji rządowej jak i samorządowej, współpracując z organizacjami społecznymi, Kościołem, związkami wyznaniowymi oraz innymi osobami fizycznymi i prawnymi.

Podstawową jednostką systemu pomocy społecznej gminy Łopuszno jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie, który realizuje zadania określone nie tylko w ustawie o pomocy społecznej, ale również wynikające z innych aktów prawnych tj.: ustawy o świadczeniach zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych, ustawy o powszechnym ubezpieczeniu społecznym, ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, ustawy o pomocy państwa w wychowaniu dzieci itp. Przy realizacji niektórych zadań kadra Ośrodka współpracuje między innymi z Wydziałem Polityki Społecznej Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach, Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego w Kielcach, Powiatowym Urzędem Pracy w Kielcach, Sądem, Policją, placówkami szkolnymi, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Kielcach, Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespołem Interdyscyplinarnym, kuratorami, placówkami służby zdrowia, komornikami oraz organizacjami pozarządowymi.

Każda osoba oraz rodzina nie będąca w stanie samodzielnie rozwiązać swoich problemów ma prawo zwrócić się z prośbą o pomoc do Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Prawo do wsparcia udzielanego przez Ośrodek mają osoby i rodziny, które spełniają określone warunki przedstawione w poszczególnych aktach prawnych. Pomoc udzielana przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej może mieć charakter finansowy i niepieniężny. Do świadczeń niepieniężnych realizowanych przez ośrodek należy zaliczyć:

- Pracę socjalną - udzielana jest osobom/ rodzinom na rzecz poprawy ich funkcjonowania w środowisku lokalnym, może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny. Udzielana jest

bez względu na posiadany dochód, również osobom/ rodzinom nie korzystającym ze świadczeń pomocy społecznej.

- Składki na ubezpieczenie zdrowotne.
- Sprawienie pogrzebu odbywa się w sposób ustalony przez gminę, zgodnie z wyznaniem zmarłego, w przypadku gdy rodzina nie jest w stanie zorganizować pogrzebu lub jest brak rodziny.
- Schronienie. OPS udziela pomocy osobom bezdomnym w postaci zapewnienia schronienia w schronisku lub noclegowni. Możliwa jest forma pomocy w postaci przyznania zasiłku celowego z przeznaczeniem na opłacenie pobytu w ośrodku.
- Posiłek. Zgodnie z ustawą Ośrodek zapewnia gorący posiłek osobom, które własnym staraniem nie mogą go sobie zapewnić. Od kilku lat ośrodek realizuje program dożywiania dzieci w szkołach.
- Usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania. Udzielane są one osobom, które z powodu wieku, choroby itd. potrzebują pomocy osób trzecich.
- Specjalistyczne usługi opiekuńcze – dostosowane do potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi i świadczone w miejscu ich zamieszkania.

Do świadczeń o charakterze pieniężnym należy wymienić:

- Zasiłek celowy - pomoc w tej formie przeznaczona jest głównie na zakup żywności, opału, opłaty za energię. W przypadku stwierdzenia marnotrawstwa przyznanych świadczeń pomoc jest ograniczana lub odmawiana. Z uwagi na dobro osób będących na utrzymaniu osoby ubiegającej się o pomoc finansową w przypadku marnotrawstwa przyznawana jest pomoc w formie niepieniężnej, np. zakupu żywności. Szczególnym rodzajem zasiłku celowego (niezależnie od dochodu) jest zasiłek celowy z powodu zdarzenie losowego.
- Specjalny zasiłek celowy - przysługuje w szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy dochód rodziny przekracza kryterium dochodowe określone w ustawie.
- Zasiłek okresowy - pomoc w formie zasiłków okresowych przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, itd., w przypadku, gdy dochód rodziny jest niższy od kryterium dochodowego określonego w ustawie.
- Zasiłek stały - przysługuje pełnoletniej osobie całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

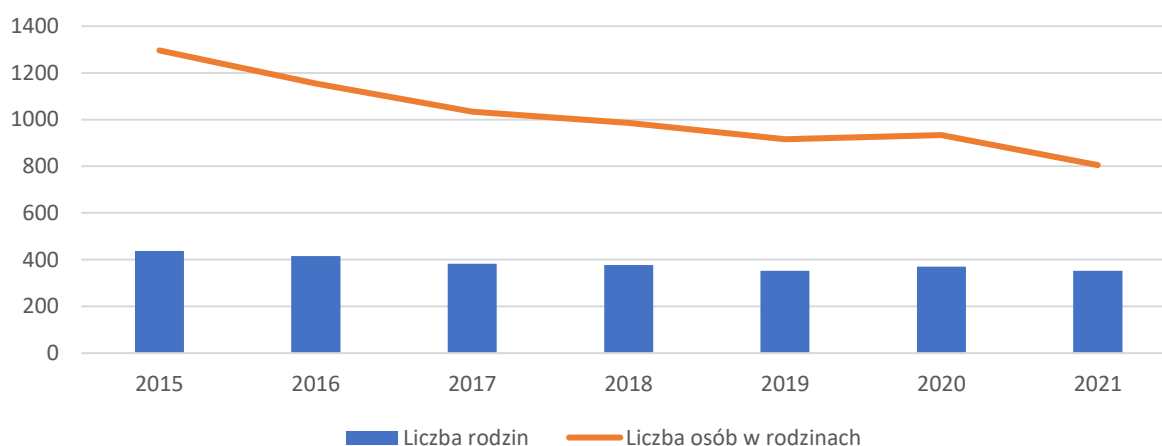
W 2021 roku w Gminny Ośrodku Pomocy Społecznej w Łopusznie zatrudnionych były 24 osoby (stan na 31 grudnia), z czego 5 pracowników socjalnych, 3 pracowników Klubu Seniora oraz 5 pracowników

Placówek Wsparcia Dziennego. W porównaniu do roku poprzedniego kadra Ośrodka zmniejszyła się o cztery osoby.

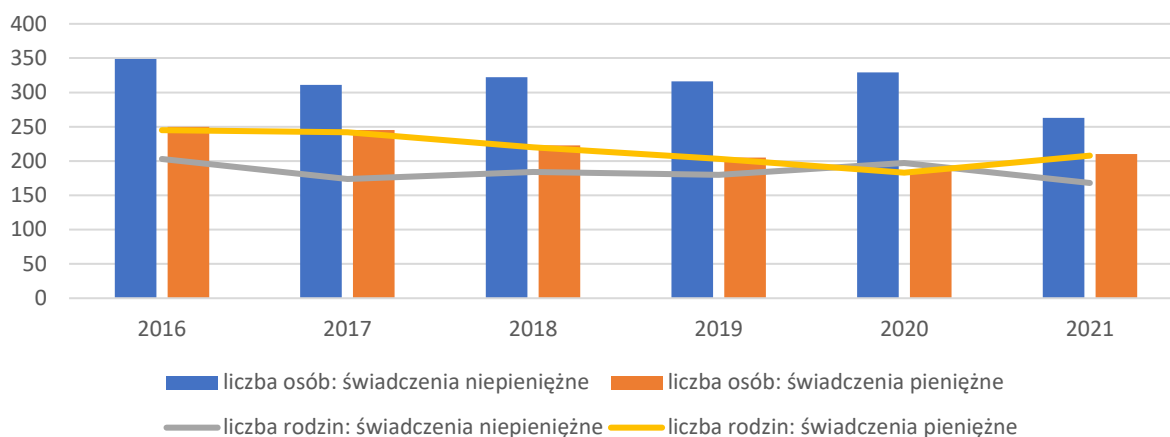
W 2021 roku z pomocy i wsparcia Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie skorzystało 616 osób, co stanowi około 3% wszystkich mieszkańców gminy. Maleje liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej, z 437 w roku 2015 do 353 w roku 2021. Należy przy tym zauważyć, że w roku 2020 liczba ta wzrosła do 370. Zmieniła się również struktura rodzin otrzymujących pomoc. Różnorodność ta dotyczy między innymi liczebności gospodarstw domowych, typów rodzin, obszarów problemowych czy struktury wiekowej klientów. W 2015 roku przeciętna rodzina korzystająca z pomocy społecznej liczyła średnio 3,0 osoby przy 2,3 w roku ostatnim. Należy przy tym zaznaczyć, że zmniejszającą się liczbą osób korzystających z pomocy społecznej spowodowana jest wzrostem dochodów mieszkańców (w tym wzrastającej płacy minimalnej) przy zachowaniu kryteriów dochodowych.

Wykres 13. Liczba rodzin oraz osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2015-2021

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie.

Najczęstszą formą pomocy są świadczenia. Świadczenia pomocy społecznej są zróżnicowane, niektóre z nich mają charakter obligatoryjny, a inne fakultatywny. Każdy rodzaj świadczenia ma ustawowo określone przesłanki będące podstawą ich przyznania. Wyodrębnić można następujące rodzaje świadczeń: w naturze, pieniężne oraz usługi. Wszystkie świadczenia udzielane są bezpłatnie, odpłatnie lub za częściową odpłatnością w zależności od kryterium dochodowego rodziny. Poniższy wykres prezentuje liczbę osób oraz rodzin, które skorzystały ze świadczeń pieniężnych i niepieniężnych w latach 2016-2021. Część tych rodzin otrzymywała oba rodzaje świadczeń.

Wykres 14. Liczba osób i rodzin korzystających ze świadczeń w latach 2016-2021

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie.

Analizując liczbę osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej można zauważyć, że w każdym roku większość świadczeń miała charakter niepieniężny. W kontekście rodzin, jedynie poza rokiem 2020, przeważały świadczenia pieniężne. Wartym odnotowania jest również fakt, że w ostatnim roku to rodziny jednoosobowe stanowiły większość odbiorców pomocy, ale świadczenia niepieniężne częściej trafiały z kolei do rodzin wielodzietnych.

Trzema najczęstszymi powodami korzystania z pomocy społecznej na terenie całej gminy Łopuszno w roku 2021 była długotrwała lub ciężka choroba, ubóstwo oraz bezrobocie.

Tabela 4. Powody przyznania pomocy przez GOPS w Łopusznie w latach 2018-2021

Powód	2018	2019	2020	2021
Ubóstwo	198	179	145	156
Długotrwała lub ciężka choroba	169	149	162	161
Bezrobocie	113	102	98	101
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	100	104	105	97
Niepełnosprawność	90	74	73	66
Potrzeba ochrony macierzyństwa	65	56	60	45
Alkoholizm	29	30	31	33
Zdarzenie losowe	5	5	2	11
Przemoc w rodzinie	8	4	5	5
Bezdomność	3	2	3	4
Trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z ZK	1	4	1	5
Sytuacja kryzysowa	0	1	0	2

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie

Dużą część klientów pomocy społecznej stanowią osoby długotrwale korzystające z wsparcia. Jest to często związane z trudną sytuacją materialną tych rodzin oraz z nieumiejętnością odnalezienia się w obecnych realiach społeczno-gospodarczych. Osoby te wymagają podjęcia szczególnych działań mających na celu usamodzielnienie ich od pomocy społecznej.

Opisana struktura klientów ośrodka pomocy społecznej odzwierciedla potrzebę utrzymania dotychczasowego poziomu nakładów ponoszonych przez Gminę na wsparcie finansowe mieszkańców, gdyż ich sytuacja ekonomiczna w najbliższym czasie nie ulegnie poprawie ze względu na ograniczone możliwości pozyskania dodatkowych dochodów własnych, pogarszającą się sytuację ekonomiczną rodzin, starzenie się społeczeństwa, niskie emerytury oraz rosnące koszty utrzymania. Poniżej scharakteryzowano część świadczeń realizowanych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie.

Świadczenia rodzinne i opiekuńcze

Poszczególne świadczenia rodzinne mają różny charakter: w większości wypłacane są na określony czas, ale również jednorazowo (dodatek z tytułu urodzenia dziecka) lub raz w ciągu pewnego okresu (dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego). Część z świadczeń rodzinnych występuje samoistnie (zasiłek rodzinny, jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka, zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne), natomiast otrzymanie dodatków do zasiłku rodzinnego uzależnione jest od posiadania prawa do zasiłku rodzinnego.

Świadczenia rodzinne przysługują obywatelom polskim oraz cudzoziemcom, jeżeli zamieszkują na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres zasiłkowy, w którym otrzymują świadczenia rodzinne. Przyznawanie większości świadczeń rodzinnych uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego. Świadczeniami rodzinnymi są:

- zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego,
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka,
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy, zasiłek dla opiekuna,
- świadczenie rodzicielskie,
- świadczenie „Za życiem”

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Prawo do zasiłku rodzinnego i dodatków do zasiłku rodzinnego przysługuje: rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie uczącej się (pełnoletniej osobie uczącej się, niepozostającej na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub w związku z ustaleniem wyrokiem sądowym lub ugodą sądową prawa do alimentów z ich strony). Przyznanie zasiłku rodzinnego jest ściśle związane z dochodem w przeliczeniu na osobę w rodzinie i przysługuje do ukończenia przez dziecko:

- 18 roku życia lub

- nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21 roku życia, albo
- 24 roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności.

W 2021 roku Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie wypłacił zasiłek rodzinny dla 390 rodzin z terenu gminy. W porównaniu z rokiem 2018 było to o 197 rodzin mniej, czyli około 34%. Kwota wypłaconych zasiłków rodzinnych zmniejszyła się o niemal 30%.

Tabela 5. Zasiłek rodzinny w latach 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Liczba rodzin	587	541	422	390
Liczba świadczeń	10 445	9 747	8 282	7 378
Kwota świadczeń (zł)	1 230 024	1 145 077	974 710	865 406

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie

Najwięcej zasiłków rodzinnych wypłacanych było na dzieci powyżej 5 roku życia do uzyskania pełnoletności. Zgodnie z przepisami prawa, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie oprócz zasiłków rodzinnych wypłacał również dodatki do nich:

- z tytułu urodzenia się dziecka,
- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego,
- samotnego wychowywania dziecka,
- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej,
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego,
- rozpoczęcia roku szkolnego,
- podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Tabela 6. Dodatki do zasiłków rodzinnych w 2021 roku

Wyszczególnienie	Kwota (zł)	Liczba świadczeń
Urodzenie dziecka	30 000	30
Opieka nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego,	40 597	107
Samotne wychowywanie dziecka	30 122	141
Kształcenie i rehabilitacja dziecka niepełnosprawnego	38 220	358
Rozpoczęcie roku szkolnego	43 100	431
Podjęcie przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania	81 733	1 145

Wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej	123 405	1 299
RAZEM	387 177	3 524

Źródło. Opracowanie własne na podstawie GOPS w Łopusznie

Wśród wszystkich dodatków wypłaconych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej największą część budżetu stanowiły wypłaty z tytułu wychowania dziecka w rodzinie wielodzietnej oraz podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania. Przyznawano również jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka. W 2021 roku wypłacono 30 zapomóg na łączną kwotę 30.000,00 złotych.

W 2016 roku wprowadzono również świadczenie rodzicielskie, które przysługuje rodzicom, którzy nie otrzymują zasiłku macierzyńskiego. Świadczenie w kwocie 1 tysiąca netto miesięcznie przyznawane jest niezależnie od dochodu rodziny i może być pobierane przez 52 tygodnie w przypadku urodzenia bądź przyjęcia na wychowanie jednego dziecka, 65 tygodni w przypadku dwójki dzieci, 67 tygodni – trójki, 69 tygodni – czwórki, a przy piątce i więcej – 71 tygodni. W 2021 roku z tego tytułu udzielono 253 świadczenia na łączną kwotę 216 744,00 złotych.

Świadczenia opiekuńcze

Wśród świadczeń opiekuńczych wyróżniamy następujące rodzaje wsparcia:

- specjalny zasiłek opiekuńczy,
- świadczenie pielęgnacyjne,
- zasiłek pielęgnacyjny,
- zasiłek dla opiekuna.

Według definicji Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, oraz w oparciu o art. 16 ustawy o świadczeniach rodzinnych zasiłek pielęgnacyjny jest świadczeniem, które przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Przysługuje on:

- niepełnosprawnemu dziecku;
- osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia;
- osobie, która ukończyła 75 lat i nie jest uprawniona do dodatku pielęgnacyjnego.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługiwać może tylko w sytuacji, w której osoba uprawniona do świadczenia zrezygnuje z pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności (wobec osoby tej konieczne jest sprawowanie stałej lub

długotrwałej opieki lub pomocy w związku z jej znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, jak również konieczny jest stały współdział na co dzień opiekuna w procesie jej leczenia, rehabilitacji i edukacji), albo osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Zgodnie z obowiązującymi przepisami do pobierania świadczenia pielęgnacyjnego uprawnieni są:

- Rodzice niepełnosprawnej osoby;
- Opiekun faktyczny dziecka;
- Osoba należąca do rodziny zastępczej spokrewnionej na podstawie przepisów ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- Inne osoby, na których zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego ciąży obowiązek alimentacyjny (z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności).

Dodatkowo świadczenie pielęgnacyjne wypłacane jest tylko wówczas, gdy niepełnosprawność osoby, nad którą uprawniony sprawuje opiekę, powstała:

- nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub
- w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku z znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Zasiłek dla opiekuna przysługuje osobie, jeżeli decyzja o przyznaniu jej prawa do świadczenia pielęgnacyjnego wygasła z mocy prawa na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw.

Tabela 7. Świadczenia opiekuńcze w latach 2018-2021 roku

Rodzaj świadczenia	liczba świadczeń				kwota świadczeń			
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
świadczenie pielęgnacyjne	389	441	544	693	571 034	682 439	951 194	1 336 431
specjalny zasiłek opiekuńczy	317	301	261	159	169 011	184 079	160 344	97 299
zasiłek pielęgnacyjny	2282	2347	2278	2315	360 992	445 999	491 683	499 670

Źródło. Opracowanie na podstawie danych GOPS w Łopusznie.

Z roku na rok wzrasta liczba rodzin korzystających z świadczenia pielęgnacyjnego – w roku 2021 GOPS w Łopusznie zrealizował 693 takich świadczeń, czyli aż o 304 więcej niż w roku 2018. Najpopularniejszą formą wsparcia spośród wszystkich świadczeń opiekuńczych jest zasiłek pielęgnacyjny, który przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osobie w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji, w tym do zakupu leków, pokrycia kosztów dodatkowej rehabilitacji itp.

Świadczenie wychowawcze Rodzina 500+

Od 2016 roku jednym z nowych zadań Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie była obsługa świadczenia wychowawczego Rodzina 500+. Celem świadczenia jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych.

Tabela 8. Świadczenie wychowawcze „500+”

	2018	2019	2020	2021
liczba rodzin	796	1044	1042	1085
kwota	6 734 508,00	8 309 716,55	9 953 414,00	9 891 983,91

Źródło. Dane GOPS w Łopusznie.

Od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na wszystkie dzieci, bez uwzględniania wcześniejszego kryterium dochodowego. Zmiana ta spowodowała, że w gminie zwiększyła się liczba dzieci oraz tym samym rodzin uprawnionych do pobierania świadczenia wychowawczego 500+. Od czerwca 2022 roku za całkowitą obsługę wniosków oraz wypłatę tego świadczenia odpowiada Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Świadczenie „Dobry start”

Świadczenie „Dobry Start” zostało wprowadzone w 2018 roku i przysługuje raz w roku na rozpoczynające rok szkolny dzieci do ukończenia 20 roku życia. Dzieci niepełnosprawne uczące się w szkole otrzymują je do ukończenia przez nie 24 roku życia. Co ważne, rodzina może liczyć na wsparcie niezależnie od posiadanego dochodu. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie w 2020 r. przyznał 1145 świadczenia „Dobry start” na łączną kwotę 343 500,00 zł. Od 1 lipca 2021 roku świadczenie to, podobnie jak Świadczenie wychowawcze Rodzina 500+, obsługuje Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują osobie uprawnionej w przypadku bezskuteczności egzekucji zasądzonych alimentów, stwierdzonej przez komornika w okresie dwóch ostatnich miesięcy. Świadczenie to przysługuje do ukończenia 18 roku życia lub do ukończenia 25 roku życia, jeżeli dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej. W przypadku posiadania przez osobę uprawnioną orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności, świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje bez względu na jej wiek – bezterminowo.

Wypłata świadczeń z funduszu alimentacyjnego, koszty obsługi związane z ich wypłatą oraz koszty podejmowanych wobec dłużników działań, finansowane są w formie dotacji celowej z budżetu państwa.

Tabela 9. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego w latach 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
liczba osób	51	39	36	34
liczba rodzin	36	29	27	26
kwota świadczeń	259 506	199 852	194 668	178 759

Źródło. Dane GOPS w Łopusznie.

W ciągu ostatnich lat liczba dzieci korzystających z Funduszu Alimentacyjnego stale maleje. Wpływ na to ma skomplikowana procedura uzyskania wsparcia oraz kryterium dochodowe, które jest za niskie w porównaniu nawet z pensją minimalną. Spadek liczby rodzin korzystających z tego funduszu ma miejsce nawet pomimo zmiany z 2020 roku, która wprowadziła między innymi zasadę „złotówka za złotówkę”, dzięki czemu osoby przekraczające limit dochodu uprawniający do pobierania świadczenia nadal mogą je otrzymać, ale pomniejszone o kwotę przekroczenia.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego mają charakter zwrotny. Dłużnik alimentacyjny jest zobowiązany do zwrotu organowi właściwemu wierzyciela należności w wysokości świadczeń z funduszu alimentacyjnego wypłaconych osobie uprawnionej, łącznie z ustawowymi odsetkami za zwłokę, które naliczane są od pierwszego dnia następującego po dniu wypłaty świadczenia, do dnia spłaty całości należności dłużnika wobec gminy z tego tytułu.

Karta Dużej Rodziny

Rządowy Program „Karta Dużej Rodziny” został zapoczątkowany 16 czerwca 2014 roku. W ramach programu członkom rodzin wielodzietnych, na ich wnioski, przyznawane są Karty Dużej Rodziny. Karty te upoważniają do korzystniejszego od ogólnie obowiązującego dostępu do towarów i usług lub innych form działalności. Karty przyznawane są członkom rodziny wielodzietnej, gdzie na utrzymaniu jest co najmniej troje dzieci. Karta wydawana jest rodzicom na czas nieokreślony, dziecku do ukończenia 18 roku życia, dziecku powyżej 18 roku życia odpowiednio do końca roku szkolnego lub akademickiego w którym jest planowane ukończenie nauki w danej placówce, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 roku życia a dziecku legitymującemu się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności w wieku powyżej 18 roku życia na okres ważności orzeczenia.

Od 1 stycznia 2019 roku miała miejsce zmiana, dzięki której prawo do posiadania Karty przysługuje członkowi rodziny wielodzietnej, przez którą rozumie się rodzinę, w której rodzic (rodzice) lub małżonek rodzica mają lub mieli na utrzymaniu łącznie co najmniej troje dzieci bez względu na ich wiek. Od stycznia 2015 do końca 2021 roku w Gminie Łopuszno przyznano łącznie 1114 Kart Dużej Rodziny, co oznacza, że niemal co ósmy mieszkaniec otrzymał taką Kartę.

Realizacja Programu „Posiłek w szkole i w domu”

Od 2019 roku Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie realizuje rządowy program „Posiłek w szkole i w domu”, który jest kontynuacją wieloletniego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. W ramach programów gmina Łopuszno zapewniała posiłki oraz zasiłki celowe dla dzieci zarówno w wieku przedszkolnym i szkolnym oraz pozostałym uprawnionym osobom. Do pomocy kwalifikują się osoby, których dochód nie przekracza 150% kryterium dochodowego z ustawy o pomocy społecznej.

Tabela 10. Realizacja programów w zakresie dożywiania

	2019	2020	2021
Liczba osób objętych pomocą, w tym:	446	401	371
w formie posiłku	277	255	184
w formie zasiłku celowego	201	179	117
w formie świadczeń rzeczowych	11	3	5

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie

Z roku na rok maleje liczba osób objętych wsparciem, zarówno w formie posiłku jak i zasiłku celowego. Głównymi beneficjentami posiłku w ramach tego Programu są dzieci z gminy Łopuszno.

Stypendia socjalne

Kolejną formą wsparcia osób najuboższych są stypendia socjalne. Stypendium szkolne może otrzymać uczeń znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej wynikającej z niskich dochodów na osobę w rodzinie. Stypendium przyznawane jest w formie refundacji poniesionych kosztów, a jego wysokość uzależniona jest od sytuacji dochodowej oraz występowania w rodzinie okoliczności takich jak: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, rodzina niepełna lub wystąpienie zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo

w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego i może być przyznany raz lub kilka razy w roku, niezależnie od otrzymywanego stypendium szkolnego.

Tabela 11. Liczba przyznanych stypendiów i zasiłków szkolnych wraz z kwotą świadczeń

	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba uczniów	296	271	220	182	140
kwota	208 245	212 011	212 778	173 450	152 000

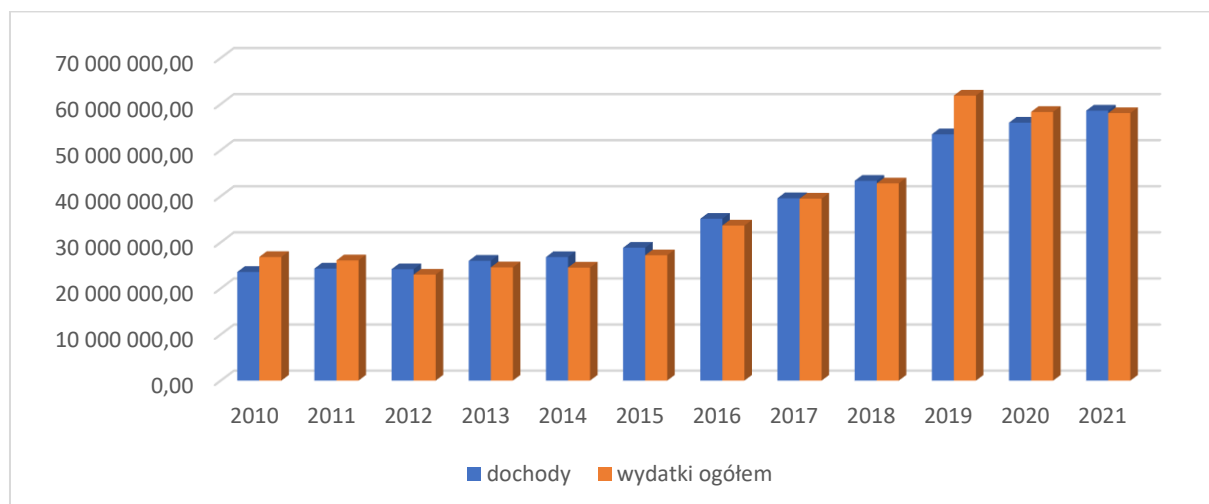
Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie.

Powyższa tabela przedstawia ujęcie roczne. W całym analizowanym okresie zmniejszała się liczba uczniów otrzymujących stypendia i zasiłki szkolne (zdecydowaną większość stanowiły stypendia).

Finanse publiczne

Stan finansów gminy jest elementem determinującym rozwój lokalny jako proces zmian społeczno-gospodarczych. Na przestrzeni ostatnich 12 lat zauważalny był znaczny wzrost dochodów gminy. Porównując rok 2021 do roku 2010 dochody gminy wzrosły o 148%. Taka sama tendencja dotyczyła wydatków (wzrost o 116%).

Wykres 15. Dochody i wydatki gminy Łopuszno w latach 2010-2021

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Poszczególne gminy dysponują różnymi budżetami. Aby porównać poszczególne jednostki używa się nie wartości bezwzględnych a dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Gmina Łopuszno ma wyższe dochody niż średnia dla powiatu kieleckiego oraz całego województwa świętokrzyskiego. W przypadku grupy porównawczej jedynie gmina Nowiny oraz Bogoria miały wyższą wartość analizowanego wskaźnika.

Tabela 12. Dochody budżetu w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Jednostka	dochody na 1 mieszkańca
Bogoria	7541,43
Bliżyn	5022,48
Nowiny	8993,73
Mirzec	6179,66
Samborzec	5746,71
Sobków	5781,20
Dwikozy	5906,22
Łopuszno	6596,97
Mniów	5849,05
kraj	7193,74
województwo	6204,75
powiat	6325,24

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jak wspomniano wcześniej, obecność nowych mieszkańców przyczynia się do zwiększenia dochodów budżetowych. Wysokie dochody podatkowe wpływają na wzmocnienie zaplecza finansowego gminy co przedkłada się na możliwość realizacji różnorodnych zadań publicznych.

Mieszkalnictwo

Dla prawidłowego rozwoju rodziny koniecznym jest zapewnienie warunków mieszkaniowych. Brak swojego mieszkania bywa powodem wstrzymującym decyzję młodych małżeństw o powiększeniu rodziny. Z danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że corocznie budowane są nowe mieszkania na obszarze gminy Łopuszno.

Tabela 13. Liczba budynków i mieszkań na terenie gminy Łopuszno

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba budynków mieszkalnych	2237	2252	2269	2284	2309	2401	2345	2368
Liczba mieszkań	2298	2314	2333	2348	2373	2390	2408	bd

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Zestawiając liczbę mieszkań z liczbą ludności oraz porównując wyniki z grupą porównawczą można uzyskać pełniejszy obraz kwestii mieszkaniowej gminy.

Tabela 14. Mieszkalnictwo w gminie Łopuszno na tle grupy porównawczej w roku 2020

	przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	mieszkania na 1000 mieszkańców
Bogoria	3,08	324,3
Bliżyn	2,78	359,7
Nowiny	3,12	321
Mirzec	3,54	282,3
Samborzec	3,34	299,7
Sobków	3,25	307,8
Dwikozy	2,99	334,8
Łopuszno	3,71	269,8
Mniów	3,63	275,3
kraj	2,55	392,4
województwo	2,7	370,8
powiat	3,37	297

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gmina Łopuszno wypada niekorzystanie zarówno w odniesieniu do innych gmin, jak i powiatu, województwa oraz kraju. Zarówno w przypadku liczby mieszkań na każdy 1000 mieszkańców jak i w przeciętnej liczbie osób przypadającej na jedno mieszkanie.

Zadaniem gminy jest tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych mieszkańców o niskich dochodach, dlatego osoby, których nie stać na zakup własnego mieszkania czy też na wynajęcie mieszkania na zasadach wolnorynkowych, mogą starać się o przyznanie lokalu mieszkalnego

z zasobów gminy. W zasobie mieszkaniowym gminy Łopuszno na koniec 2021 roku znajdowało się 19 mieszkań komunalnych. Gmina nie miała żadnego lokalu o statusie mieszkania socjalnego.

Ochrona zdrowia

Jednym z zadań gminy służącym zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej w zakresie ochrony zdrowia publicznego, jest m.in. zabezpieczenie dostępności do świadczeń z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej, położnictwa i ginekologii oraz stomatologii zgodnie z minimalnym planem zabezpieczenia ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Usługi w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej na terenie gminy Łopuszno świadczy Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gminny Ośrodek Zdrowia w Łopusznie.

W samym 2021 roku SPZOZ GOZ w Łopusznie świadczył usługi medyczne w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej dla ponad 7 tysięcy pacjentów. Byli to zarówno mieszkańcy gminy jak również gmin ościennych. Jako główne problemy zdrowotne trapiące mieszkańców gminy Łopuszno należy wskazać przewlekłe choroby układu krążenia (wśród których dominuje nadciśnienie tętnicze i niedokrwienne choroba serca), infekcje górnych dróg oddechowych, cukrzycę oraz przewlekłe choroby układu mięśniowo-stawowego. Ze względu na pandemię wirusa SARS-CoV-2 od marca 2020 roku wymaganym było wprowadzenie reorganizacji w bieżącej działalności Ośrodka Zdrowia, polegającej między innymi na ograniczeniu wizyt osobistych pacjentów na rzecz teleporad. Już od kolejnego roku, pomimo wciąż obowiązujących obostrzeń starano się, aby teleporady wykonywane były wyłącznie w sytuacjach niewymagających osobistego stawienia się. W całym roku kalendarzowym w przychodni przyjęto ponad 15 tysięcy osób, natomiast udzielono o niemal 3 tysiące mniej teleporad. Warto również dodać, że wykonano 3373 szczepienia przeciwko COVID-19, w tym część w domu pacjenta.

Profilaktyczna opieka zdrowotna jest bardzo istotnym czynnikiem, umożliwiającym między innymi wczesne wykrywanie nieprawidłowości w rozwoju dziecka. Profilaktyka zdrowotna to działania mające na celu zapobieganie chorobom poprzez ich wczesne wykrycie i leczenie. Niezmiernie istotne jest utrwalanie prawidłowych wzorców zdrowego stylu życia nie tylko u siebie, ale również u naszych najbliższych, w tym zwłaszcza wśród najmłodszych mieszkańców. Gmina Łopuszno aktywnie działa w obszarze realizacji programów prozdrowotnych. W ostatnich latach udało się uzyskać dofinansowanie na realizację programów związanych między innymi z zapobieganiem cukrzycy, walką z otyłością i nadwagą, wykrywaniem guza piersi itp.

Spółeczeństwo obywatelskie

Spółeczeństwo obywatelskie obejmuje w Polsce dwa obszary: obywatelską aktywność grupową – działalność organizacji pozarządowych, wspólnot lokalnych i samorządowych, nieformalnych grup i ruchów społecznych oraz świadomość obywatelską Polaków.

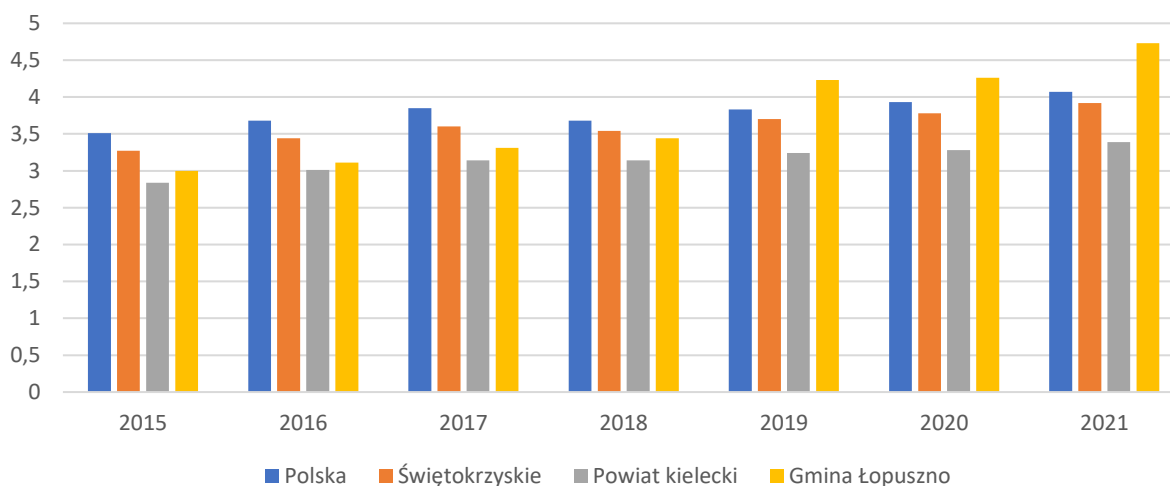
Spółeczeństwo obywatelskie potrafi działać niezależnie od instytucji państwowych. Podstawową cechą spółeczeństwa obywatelskiego jest świadomość jego członków potrzeb wspólnoty oraz dążenie do ich zaspokajania, czyli zainteresowanie sprawami społeczności oraz poczucie odpowiedzialności za jego dobro.

Za najlepsze podwaliny pod sprawnie funkcjonujące spółeczeństwo obywatelskie uważane są organizacje obywatelskie. Wzmacniają oraz urzeczywistniają one prawa obywateli do aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym i samorealizacji we wszystkich aspektach życia. Spółeczeństwo obywatelskie realizuje więc to wszystko, co nie jest zabronione przez prawo i akceptowane, obowiązujące w danym spółeczeństwie zasady moralne. To co dozwolone, jednostki mogą robić zgodnie z własną inwencją, jedynym ograniczeniem jest realizacja celów statutowych, dla jakich organizacja została powołana do życia. Dywersyfikacja sposobów realizacji usług społecznych, szeroko pojętych, jest korzystna z perspektywy mieszkańców gminy ze względu na łatwiejszy do nich dostęp, możliwość współtworzenia oraz współuczestnictwa w procesach decyzyjnych, realizację potrzeby przynależności. Sprawnie funkcjonujące spółeczeństwo obywatelskie to również podwalina do skutecznej, odpowiadającej realnym potrzebom mieszkańców realizacji polityki na szczeblu samorządowym dzięki partycypacji obywateli.

Organizacje pozarządowe stanowią niezwykle ważny element demokracji i spółeczeństwa obywatelskiego. Świadczą określone usługi, spójne z celami statutowymi organizacji, a dzięki swojej specyfice często mogą to robić w sposób bardziej efektywny niż inne podmioty, zwłaszcza publiczne. Efektywność ta wynika z samej genezy organizacji pozarządowych, które częstokroć są oddolnymi inicjatywami lokalnej społeczności, które w toku realizacji zadań przybierają formę zorganizowaną, instytucjonalną. Taka forma powoduje, że działania są odpowiedzią na realnie istniejące problemy społeczne, a sposób ich realizacji jest optymalnie dostosowany do możliwości i potrzeb lokalnej społeczności, do której jest kierowany. Według ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, organizacjami pozarządowymi są jednostki niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych oraz nie działające w celu osiągnięcia zysku. Najliczniejszymi formami prawnymi, w jakich zakładane są organizacje pozarządowe są stowarzyszenia i fundacje.

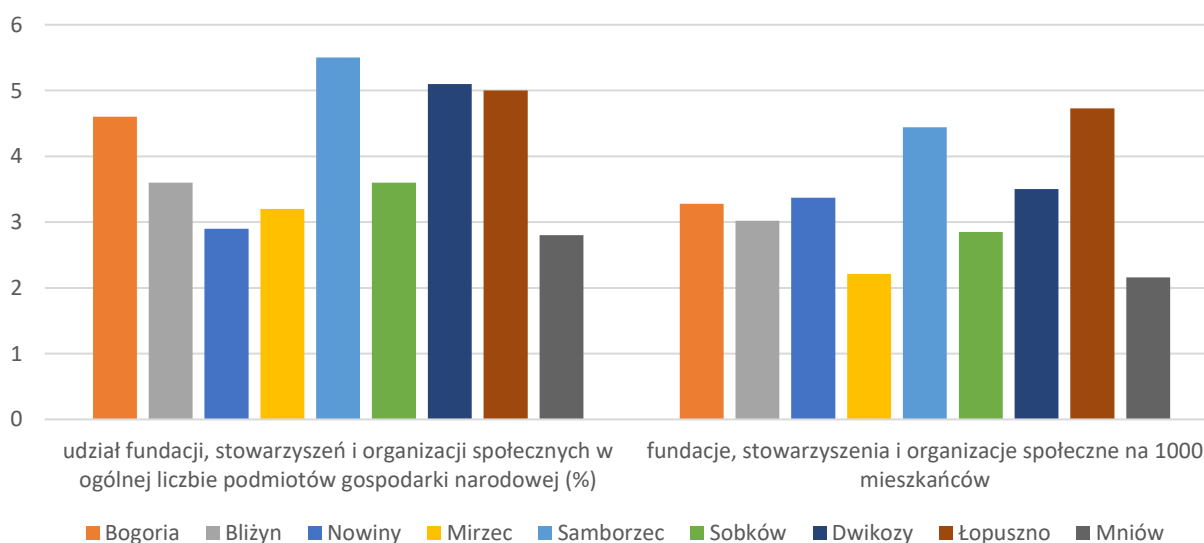
W 2021 roku na terenie gminy Łopuszno zarejestrowanych były 2 fundacje oraz 40 stowarzyszeń. Aby móc porównać liczbę organizacji pozarządowych w różnych jednostkach terytorialnych, należy podać ich ilość w przeliczeniu na stałą liczbę ludności, w tym przypadku tysięcy mieszkańców. Analizując pod tym kątem potencjał gminy Łopuszno łatwo zauważyć, że od 2019 roku współczynnik udziału organizacji pozarządowych na każdy tysiąc mieszkańców jest wyższy niż dla średnia dla powiatu, województwa oraz kraju. W okresie tym znacznie wzrosła liczba stowarzyszeń zarejestrowanych na terenie gminy.

Tabela 15. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1 tys. mieszkańców

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Wykres 16. Sektor pozarządowy w gminie Łopuszno na tle grupy porównawczej

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Gmina Łopuszno wypada również korzystnie w zestawieniu z gminami z grupy porównawczej. W 2021 roku, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, posiadała najwyższy wskaźnik liczby organizacji pozarządowych i społecznych oraz jeden z najwyższych w przypadku ich udziału w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (5%).

Sama liczba organizacji nie świadczy o jakości ich działalności. Powyższe dane wskazują również tylko zgłoszoną, rejestrową liczbę stowarzyszeń oraz fundacji. Istotną rolę w animacji lokalnej społeczności odgrywa Kościół Katolicki oraz związki wyznaniowe wraz z grupami np. o charakterze pomocowym i animacyjnym, działające przy parafiach.

Ważnym instrumentem współpracy gminy Łopuszno z organizacjami pozarządowymi jest corocznie przyjmowany program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Oprócz współpracy finansowej należy wskazać na wzajemną wymianę informacji pomiędzy Gminą Łopuszno a organizacjami pozarządowymi w zakresie możliwych źródeł pozyskiwania środków zewnętrznych oraz kierunków działalności.

Analiza SWOT

Jedną z podstawowych metod analizy strategicznej jest analiza SWOT, która polega na ustaleniu silnych i słabych stron zasobów własnych gminy oraz szans i zagrożeń związanych z jej otoczeniem. W dniu 11 października 2022 roku, w Gminnym Ośrodku Sportowo-Wypoczynkowym w Łopusznie odbyło się międzyinstytucjonalne spotkanie warsztatowe, na którym pracowano nad analizą SWOT dla obszaru pomocy społecznej gminy. Uczestnicy warsztatu w toku dyskusji wskazali główne czynniki analizy oraz dokonali porównania z analizą SWOT wypracowaną przy opracowywaniu poprzedniej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Następnie, przy udziale elektronicznych arkuszy oceny, dokonano identyfikacji istotności wypracowanych zagadnień. Efekt pracy warsztatowej prezentuje poniższa tabela.

Tabela 16. Analiza SWOT

Mocne (S)		Słabe (W)	
Żłobek i przedszkola	4,625	Brak dużych zakładów pracy - ograniczone warunki podjęcia zatrudnienia na terenie gminy	4,75
Współpraca między instytucjami na terenie gminy oraz powiatu	4,625	Słabe skomunikowanie niektórych miejscowości z Łopuszkiem	4,5

Świetlice środowiskowe i wiejskie	4,5	Migracja mieszkańców (zarobkowa), głównie młodych	4,5
Otwartość GOPS i samorządu gminnego na współpracę ze środowiskiem lokalnym	4,5	Niewystarczające pomoce dydaktyczne w szkołach	4,375
Sprawnie działające stowarzyszenia i organizacje pozarządowe	4,5	Z roku na rok więcej dzieci z orzeczeniami o niepełnosprawności	4,375
Doświadczenie w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania	4,5	Uzależnienie od pomocy społecznej, roszczeniowa postawa	4,375
Współpraca interdyscyplinarna	4,5	Problemy lokalowe w szkołach - brak miejsca na świetlice	4,25
Wykwalifikowana kadra instytucji działających na terenie gminy	4,375	Ograniczone możliwości budżetowe gminy	4,25
Aktywizacja różnych grup społecznych-seniorzy, niepełnosprawni	4,375	Brak mieszkań chronionych i socjalnych	4,25
Nowy budynek szkoły ponadpodstawowej	4,375	Brak grup wsparcia	4,125
Dostępność do specjalistycznych usług (terapeuta ds. uzależnień, radca prawny, psycholog, pedagog szkolny, logopeda)	4,375	Słaba sieć komunikacyjna na terenie gminy	4,125
Bogata oferta kulturalno-sportowa	4,375	Niewystarczające środki finansowe na działalność świetlic	4
Dobra komunikacja z Kielcami oraz z innymi miastami powiatowymi	4,25	Rozwój szarej strefy	3,625
Dobra znajomość środowiska lokalnego	4,25	Słaba infrastruktura lokalowa do realizacji zadań statutowych	3,625
Otwartość na innowacje	4,25	Bariery architektoniczne w budynkach użyteczności publicznej	3,625
Współpraca z kuratorami sądowymi/społecznymi, policją	4,25		
Prężnie funkcjonujący Zespół Interdyscyplinarny	4,125		
Organizowanie zajęć, akcji charytatywnych, zbiórek żywności,	4,125		

ubrań, wydawanie żywności, Szlachetna Paczka			
Realizowanie programów i projektów ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów mieszkańców (prace interwencyjne, aktywna integracja, 50+)	4,125		
"Bogata oferta imprez środowiskowo-plenerowych	4,125		
Bogata baza noclegowa	4,125		
Mocno wykorzystywane świetlice szkolne	4		
Młodzieżowa Rada Gminy	4		
Występowanie na terenie gminy ciekawych miejsc przyrodniczych	4		
Warsztaty terapii zajęciowych, ŚDS	3,875		
Szkolny punkt wolontariatu w każdej szkole + wolontariat przy parafii	3,875		
Realizowany Program współpracy z NGO	3,875		
Gospodarstwa agroturystyczne	3,625		
Mieszkańcy angażują się w życie społeczne gminy	3,625		
Funkcjonowanie na terenie gminy placówki służby zdrowia	3,25		
Szanse (O)		Zagrożenia (T)	
Nowe środki finansowe związane z perspektywą finansową 2021-2027 oraz Krajowym Planem Odbudowy	4,625	Wysoki poziom inflacji przyczyniający się do realnego ubożenia społeczeństwa	4,875
Rozwój szkolnictwa zawodowego	4,5	Wysokie ceny energii	4,75
Postępujący proces cyfryzacji	4,5	Starzenie się społeczeństwa	4,5
Wzrost jakości usług świadczonych przez podmioty pomocy społecznej	4,375	Zmieniający się i niestabilny system prawny i legislacyjny	4,5
Wzmocnienie współpracy pomiędzy instytucjami na szczeblu gminy i województwa na rzecz rodziny	4,375	Rosnąca liczba rodzin wieloprotymowych	4,375

Otwartość na nowe rozwiązania i perspektywy, zdobywanie wiedzy i nowych doświadczeń	4,375	Niepewna sytuacja geopolityczna	4,375
Zmiana trendów społecznych w sposobie spędzania wolnego czasu – większy nacisk na aktywny wypoczynek i prowadzenie zdrowego trybu życia	4,375	Brak dostatecznych środków finansowych na walkę z problemami społecznymi	4,25
Szybka adaptacja do zmieniających się warunków, własna inicjatywa mobilność i elastyczność pracowników służb społecznych	4,125	Uzależnienie rodzin od pomocy społecznej	4,25
Edukacja społeczeństwa w kierunku pozytywnego kształtowania świadomości i poczucia wartości	3,75	Zmniejszająca się liczba ludności gminy oraz województwa świętokrzyskiego	4,25
Unowocześnianie gospodarstw rolnych.	3,75	Rosnąca liczba osób niepełnosprawnych	4,125

Źródło. Opracowanie własne

Uczestnicy warsztatów najwyżej ocenili fakt, że na terenie gminy funkcjonuje Żłobek oraz przedszkola. Popyt na usługi realizowane przez te placówki jest większy niż aktualna podaż, tzn., że jest więcej chętnych niż miejsc. Bardzo wysoko została oceniona kadra jednostek działających w szeroko rozumianym obszarze pomocy społecznej – zarówno ich doświadczenie, znajomość środowiska lokalnego jak i wzajemna współpraca. Podczas warsztatu wskazano na sprawnie działające organizacje społeczne. Jest to o tyle istotne, że organizacje pozarządowe stanowią ważny element Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Równie wysoką ocenę przyznano świetlicom środowiskowym i wiejskim, co podkreśla ich znaczącą rolę w środowisku lokalnym jako element aktywizacyjny, ale również poszerzający ofertę spędzania wolnego czasu.

Wśród słabych stron najmocniej oceniono brak dużych zakładów pracy na terenie Gminy Łopuszno, co ogranicza możliwości podjęcia atrakcyjnej finansowo pracy. Wiąże się z tym również migracja młodych osób (w tym zarobkowa), które szukając lepszego życia decydują się na wyprowadzkę do większych ośrodków miejskich. Z powyższymi pośrednio łączy się również kwestia utrudnień komunikacyjnych miejscowości położonych z dala od głównej trasy przebiegającej przez gminę. Osoby mieszkające w takich wioskach zmuszone są posiadać własny środek transportu, aby móc pracować czy też kształcić się na poziomie wyższym niż podstawowy. Uczestnicy zwrócili uwagę również na uzależnienie części społeczności od pomocy społecznej, rosnącą liczbę osób z orzeczeniem o niepełnosprawności oraz problemy lokalowe i niedobory w wyposażeniu placówek szkolnych.

Jako główne szanse wskazano na możliwość ubiegania się o środki finansowe w ramach nowego unijnego okresu programowania. Dodatkowo za szansę uznano postępujący proces cyfryzacji oraz rozwój szkolnictwa zawodowego. Obecnie, jako największe zagrożenia oceniono wysoki poziom inflacji oraz cen energii. Czynniki te mogą prowadzić do realnego zubożenia części społeczeństwa. Niestety, niskie progi kryterium dochodowego mogą uniemożliwić ubieganie się o pomoc „z gminy” takim osobom, co przełoży się na ich trudną sytuację finansową. Jako zagrożenia wskazano również niestabilność krajowego systemu prawnego oraz postępujący proces starzenia się społeczeństwa.

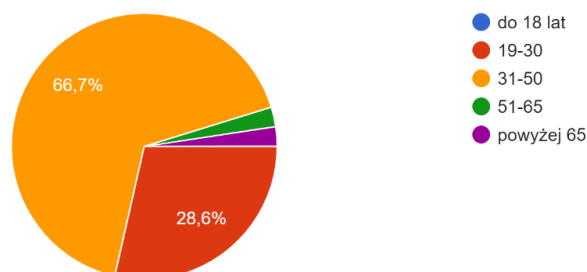
Badanie sondażowe wśród mieszkańców gminy Łopuszno

Od 21 września do 7 października 2022 roku przeprowadzone zostało badanie sondażowe wśród mieszkańców gminy Łopuszno. Ankieta zamieszczona była na stronie internetowej Urzędu Gminy oraz Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. We wskazanym terminie odpowiedzi udzieliły 42 osoby, z czego 62% stanowiły kobiety. Jak wynika z poniższych grafik, przeciętny respondent był kobietą w wieku między 31 a 50 lat z wykształceniem wyższym i pracującą na etacie.

Wykres 17. Graficzna prezentacja wieku, statusu zawodowego oraz wykształcenia osób biorących udział w sondażu ankietowym

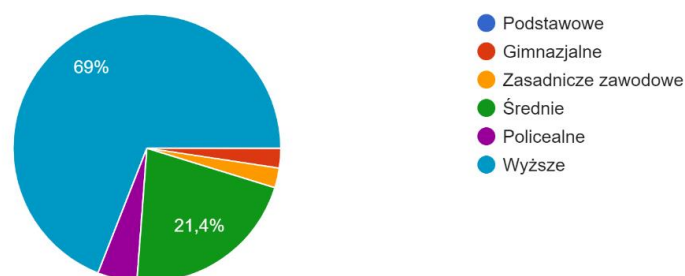
Wiek

42 odpowiedzi

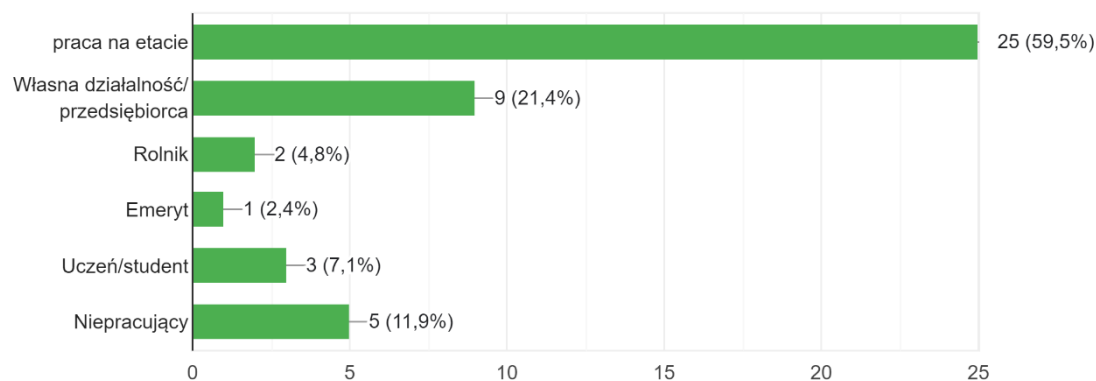
Wykształcenie

42 odpowiedzi

Status zawodowy

42 odpowiedzi

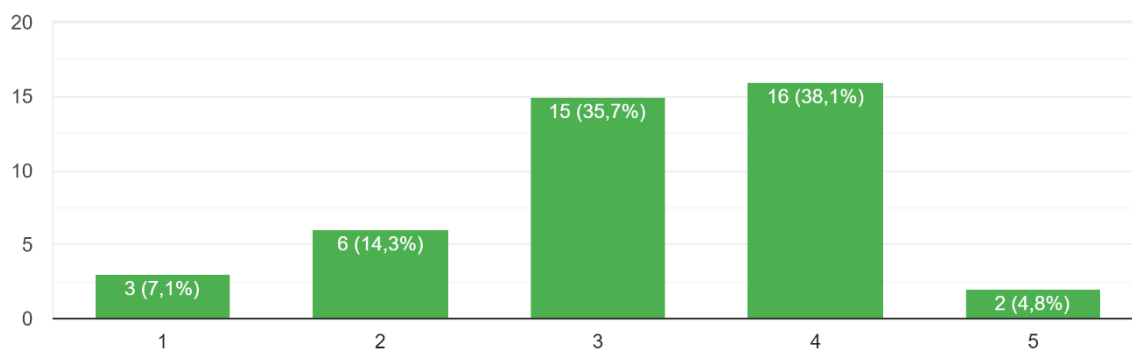
Źródło. Opracowanie własne.

Na początku badania ankietowani zostali poproszeni o ocenę obecnych warunków życia oraz zestawieniem tego z okresem ostatnich 5 lat. Niemal 43% badanych określiło poziom swojego życia jako przynajmniej dobry, kolejne 36% jako średni. Według blisko 60% mieszkańców obecnie w gminie Łopuszno żyje się lepiej bądź dużo lepiej niż jeszcze 5 lat temu.

Wykres 18. Ocena aktualnych warunków życia oraz porównanie z sytuacją sprzed 5 lat.

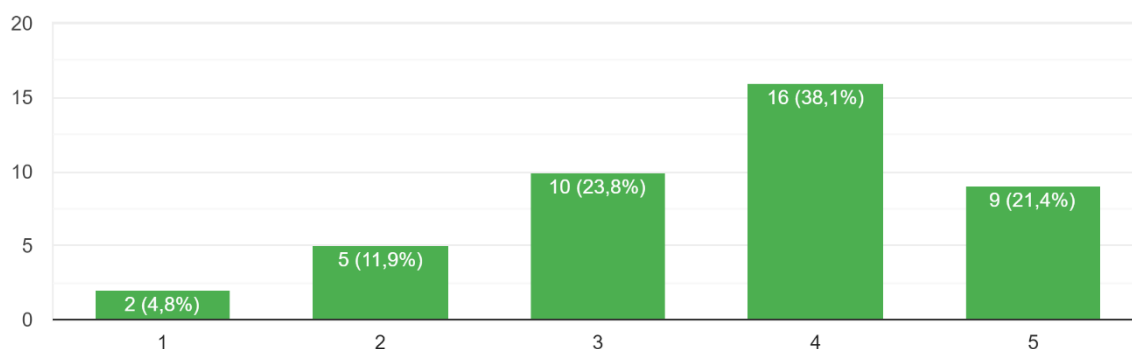
Jak oceniają Państwo aktualne warunki życia mieszkańców gminy?

42 odpowiedzi

Czy Pana/i zdaniem w naszej gminie, w porównaniu do 5 ostatnich lat jest lepiej, czy gorzej?

42 odpowiedzi

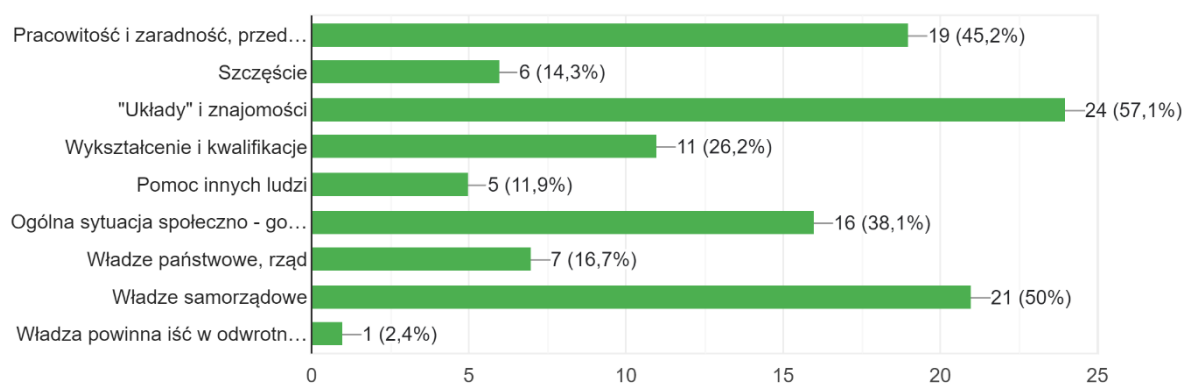
Źródło. Opracowanie własne.

Mieszkańcy zapytani o czynniki, jakie ich zdaniem decydują o poziomie, warunkach i jakości życia w gminie wskazali najczęściej na „układy i znajomości”, władze samorządowe oraz pracowitość, zaradność i przedsiębiorczość.

Wykres 19. Czynniki decydujące o warunkach, poziomie i jakości życia mieszkańców

Jakie czynniki decydują o warunkach, poziomie i jakości życia mieszkańców w gminie Łopuszno?

42 odpowiedzi

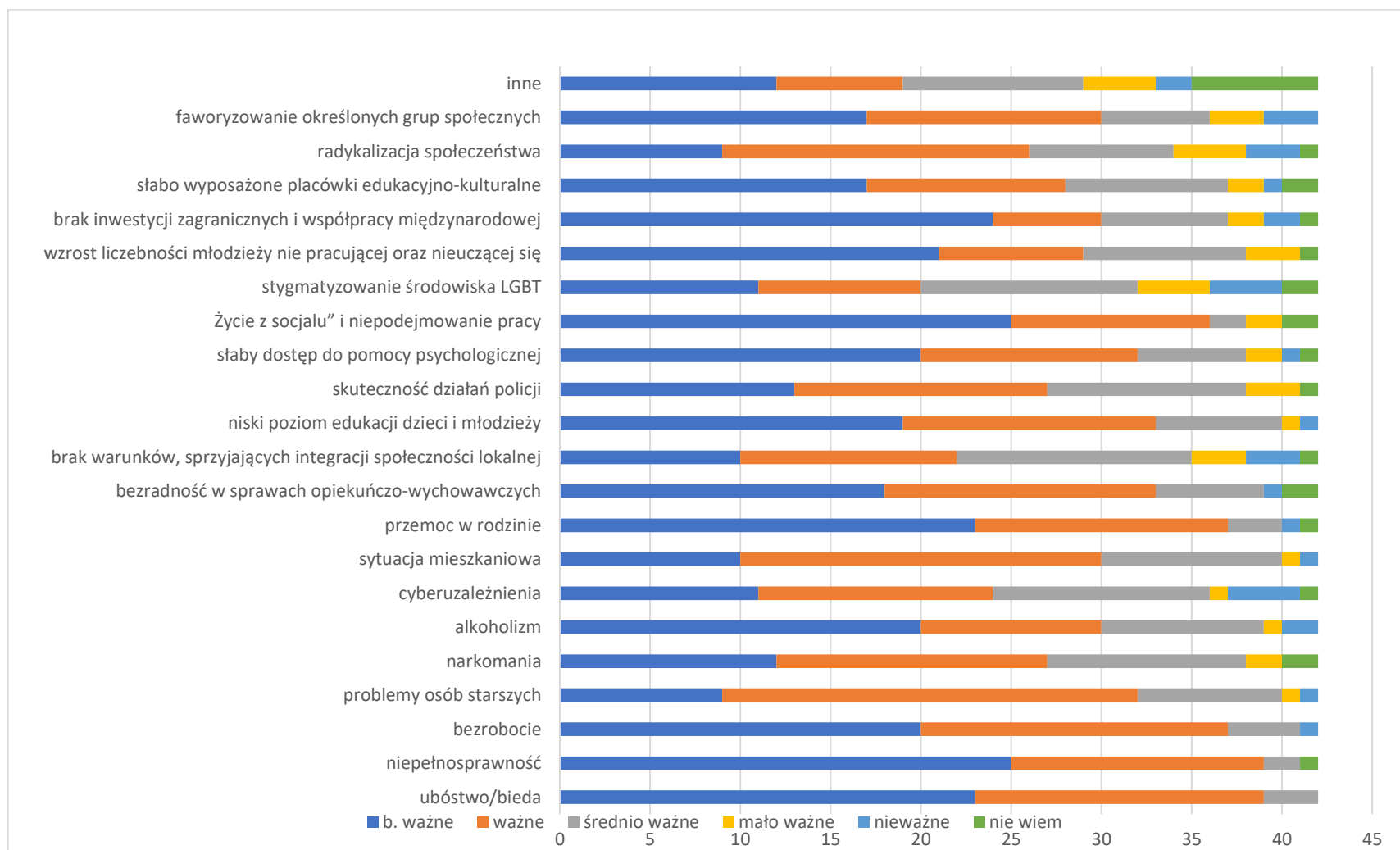

Źródło. Opracowanie własne.

Następnie ankietowanych poproszono o określenie stopnia istotności różnych problemów. Mieszkańcy mieli wskazać czy problemy te są w ich mniemaniu bardzo ważne, ważne, średnio ważne, mało ważne oraz nieważne. Dopuszczalna była również odpowiedź „nie wiem”. Respondenci jako najistotniejsze

wskazali kwestie związane z ubóstwem, niepełnosprawnościami, przemocą w rodzinie oraz życiem z tak zwanego socjalu. Wśród problemów, który uzyskały najmniejszy odsetek odpowiedzi „bardzo ważne” oraz „ważne” są: stygmatyzacja środowiska LGBT, cyberuzależnienia, brak warunków sprzyjających integracji społeczeństwa oraz narkomania. Szczegółowy rozkład wszystkich odpowiedzi prezentuje poniższa grafika.

Wykres 20. Stopień istotności problemów w opiniach mieszkańców

Źródło. Opracowanie własne.

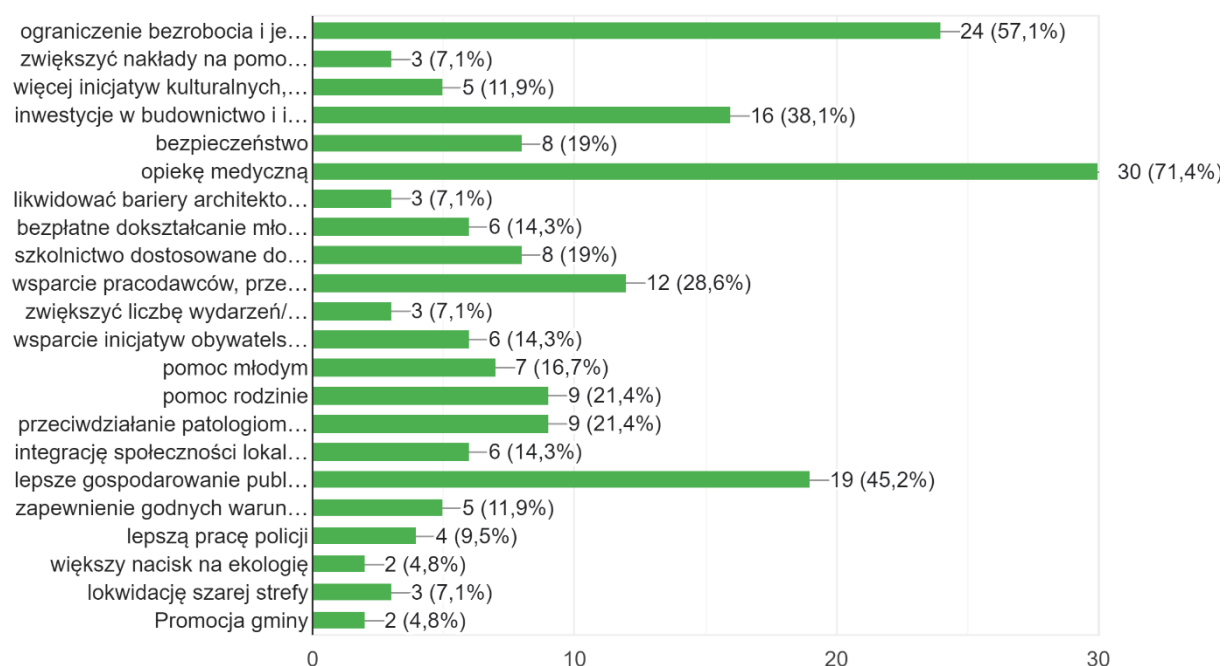

Każdy ankietowany mógł wskazać również 5 aspektów, które należy poprawić aby w gminie Łopuszno żyło się lepiej. Badani najczęściej wskazywali na opiekę medyczną oraz poprawę rynku pracy (ograniczenie bezrobocia). Odpowiedzi te są najczęściej wybieranymi w tego typu badaniach sondażowych w różnych gminach w województwie świętokrzyskim.

Wykres 21. Kwestie wymagające poprawy w opiniach mieszkańców

Co konkretnie należy poprawić, aby w gminie Łopuszno rozwiązać podstawowe problemy społeczne mieszkańców?

42 odpowiedzi

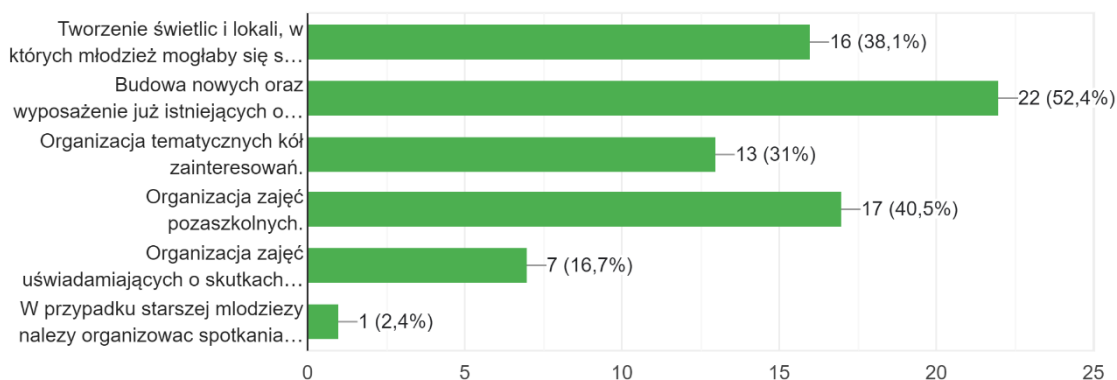
Źródło. Opracowanie własne.

Kolejne pytania dotyczyły propozycji rozwiązania problemów trzech grup społecznych: młodzieży i dzieci, osób starszych oraz rodzin. W odniesieniu do młodszych mieszkańców gminy, respondenci najczęściej wskazywali na konieczność budowy nowych oraz wyposażenie już istniejących obiektów sportowych + zatrudnienie instruktorów. Jako istotne wskazano również organizację zajęć pozaszkolnych oraz tworzenie świetlic i lokali, w których młodzież mogłaby się spotkać oraz realizować swoje pasje.

Wykres 22. Propozycje rozwiązań problemów dzieci i młodzieży

Jakie rozwiązania mogą być odpowiedzią na problemy dzieci i młodzieży?

42 odpowiedzi

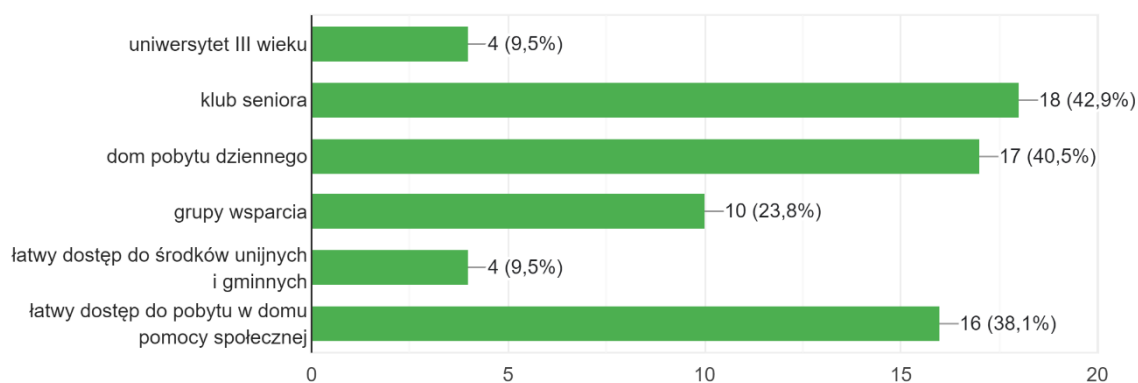
Źródło. Opracowanie własne.

W przypadku seniorów najczęściej wskazywano na klub seniora, dom pobytu dziennego oraz łatwy dostęp do pobytu w domu pomocy społecznej. Wszystkie te trzy kwestie wiążą się z zapewnieniem opieki osobom starszym, jeżeli nie całodobowej to przynajmniej w trakcie zwyczajowych godzin pracy.

Wykres 23. Propozycje rozwiązań problemów osób starszych

Jakie rozwiązania mogą być odpowiedzią na problemy osób starszych?

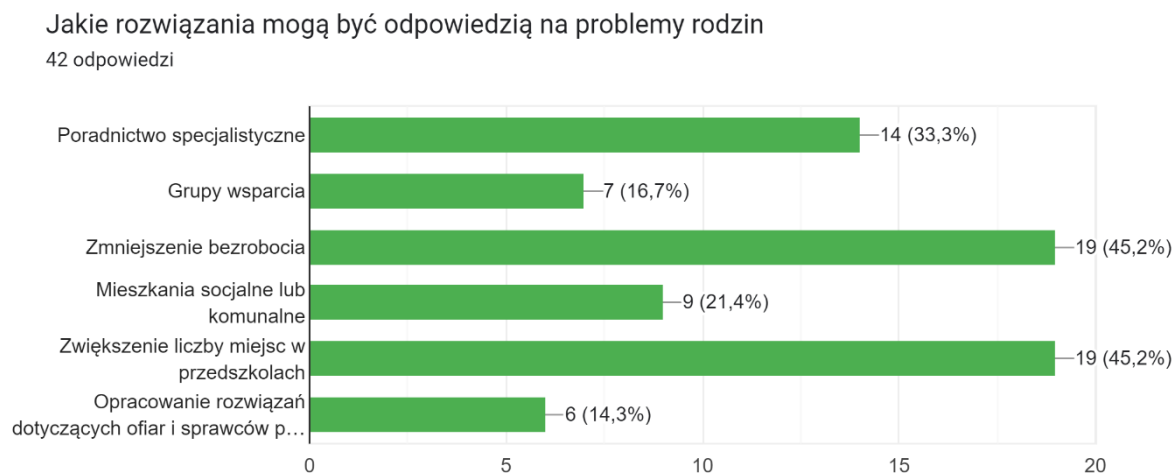
42 odpowiedzi

Źródło. Opracowanie własne.

Jako rozwiązania dla rodziny, ankietowani najczęściej wskazali zmniejszenie bezrobocia oraz zwiększenie liczby miejsc w przedszkolach.

Wykres 24. Propozycje rozwiązań problemów rodzin

Źródło. Opracowanie własne.

Powyższe wyniki badania sondażowego zostały uwzględnione podczas prac warsztatowych nad częścią programową Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028.

Lokalne problemy społeczne

Niniejszy rozdział poświęcony jest analizie problemów społecznych w kontekście lokalnym. Wskazano główne problemy na obszarze gminy Łopuszno oraz opisano działania podejmowane przez gminę celem pomocy mieszkańcom w ich przezwyciężeniu.

Analiza metodą Pareto-Lorenza

Niniejsza analiza oparta jest na zasadzie, według której często tylko kilka składników wpływa na większość skutków. Ogólnie rzecz ujmując można stwierdzić, iż niewielka liczba przyczyn odpowiada za większość występujących zjawisk. Skorygowaniem tych czynników można w skali ogółu znacznie poprawić jakość całego zjawiska, dlatego niezwykle istotnym jest ich identyfikacja, aby nie marnować zbędnych potencjałów na małoistotne przyczyny. Diagram Pareto-Lorenza nazywany jest również metodą ABC lub prawem 20-80. Zasada Pareto umożliwia znalezienie 20% przyczyn przynoszących 80% strat. Podane wartości procentowe są umowne, gdyż równie dobrze może chodzić np. o proporcję 75-25. Analiza ABC jest metodą porządkowania i grupowania elementów analizowanych zbiorów ze względu na wybrane kryterium. W wyniku grupowania elementy grupy A mają największą wartość, natomiast grupy C marginalne znaczenie.

Przy użyciu metody Pareto-Lorenza można wskazać kilka głównych przyczyn, z powodu których przyznawana jest pomoc Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie. To właśnie te przyczyny są najbardziej istotne dla kwestii pomocy społecznej. Należy jednak mieć na uwadze, że korzystając z tej metody opieramy się tylko i wyłącznie na danych statystycznych wygenerowanych przez system pomocy społecznej. Pod uwagę zostały wzięte cztery ostatnie lata.

Tabela 17. Problemy społeczne w latach 2018-2021 według zestawienia Pareto-Lorenza

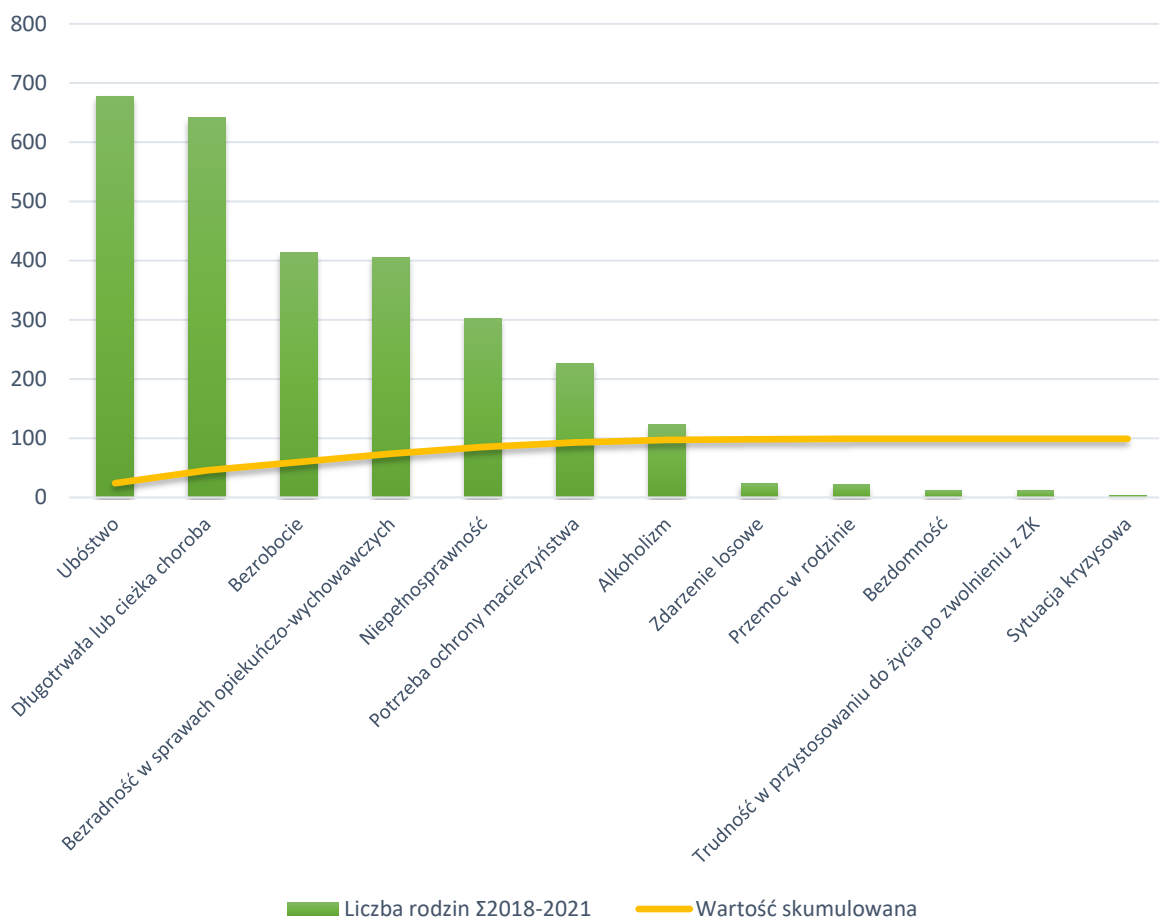
Powód	Liczba rodzin Σ2018-2021	Udział w grupie (%)	Wartość skumulowan a (%)	Kategoria
Ubóstwo	678	23,69%	24	A
Długotrwała lub ciężka choroba	641	22,40%	46	
Bezrobocie	414	14,47%	60	
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	406	14,19%	74	
Niepełnosprawność	303	10,59%	85	B
Potrzeba ochrony macierzyństwa	226	7,90%	93	
Alkoholizm	123	4,30%	97	C
Zdarzenie losowe	23	0,80%	98	
Przemoc w rodzinie	22	0,77%	99	
Bezdomność	12	0,42%	99	
Trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z ZK	11	0,38%	99	
Sytuacja kryzysowa	3	0,10%	99	

Źródło. Opracowanie własne.

Wyniki analizy metodą Pareto-Lorenza prezentowane powinny być za pomocą diagramu składającego się z dwóch głównych części.

- wykres słupkowy – histogram uszeregowany w porządku malejącym.
- wykres liniowy – prezentuje skumulowany procentowy udział przyczyn przyznania pomocy.

Wykres 25. Graficzna prezentacja problemów społecznych metodą Pareto-Lorenzo

Źródło. Opracowanie własne.

Na podstawie powyższej tabeli oraz wykresu można zauważyć, iż cztery pierwsze powody przyznawania pomocy, tj. ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, bezrobocie oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych odpowiadają za 74% wszystkich przyczyn. Dołączając do tego kolejny powód przyznania pomocy tj. niepełnosprawność otrzymujemy łącznie 85% wszystkich przypadków. Pozostałe czynniki mają odpowiadają zatem łącznie za 15% powodów przyznania pomocy.

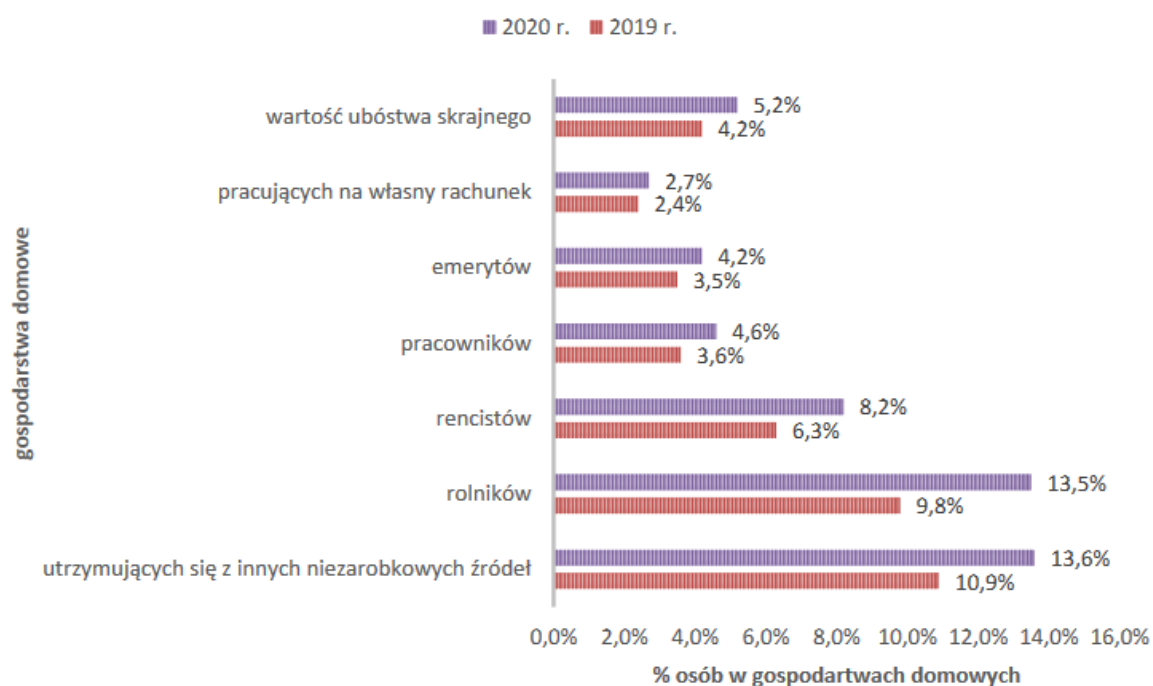
Ubóstwo

Jednym z głównych problemów społecznych jest ubóstwo. Ma ono charakter przyczynowo – skutkowy, czyli przyczyny i skutki tego zjawiska wzajemnie na siebie oddziałują. Ubóstwo często powiązane jest z innymi problemami społecznymi: bezrobociem, niepełnosprawnością, uzależnieniami, starzeniem się społeczeństwa. Również liczne indywidualne aspekty mogą się przyczynić do występowania tego zjawiska: wielodzietność, wychowywanie się w rodzinach niepełnych, przewlekła

choroba, niski status wykształcenia itp. W wielu przypadkach problemy te niestety nie występują pojedynczo, tylko są ze sobą ściśle powiązane.

Jedną z metod mierzenia skali ubóstwa jest przyjęcie tzw. ekonomicznej definicji ubóstwa. Określa ona sytuację, gdy osoba/rodzina nie ma wystarczających dochodów (bieżących, z poprzednich okresów, zgromadzonych zasobów materialnych) aby móc zaspokoić swoje podstawowe potrzeby. W tym przypadku, poza definicją zostają aspekty kulturowe i socjologiczne życia w ubóstwie, związane między innymi z wyłączeniem z życia społecznego. W 2020 roku szczególnie narażone na ubóstwo skrajne były gospodarstwa domowe rolników oraz gospodarstwa utrzymujące się głównie z innych niezarobkowych źródeł. Jak wynika z poniższego rysunku, zasięg ubóstwa wyraźnie różni się w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej.

Rysunek 4. Wskaźnik ubóstwa skrajnego w 2019 i 2020 roku wg grup społeczno-ekonomicznych.

Źródło. Indeks Wewnętrznyregionalnego Zagrożenia Ubóstwem w Województwie Świętokrzyskim.

Problem ubóstwa w województwie świętokrzyskim corocznie opisywany jest przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego. Na moment przygotowania niniejszej Strategii dostępne jest opracowanie: „Indeks Wewnętrznyregionalnego Zagrożenia Ubóstwem w województwie świętokrzyskim za 2020 rok”. W opracowaniu tym przy użyciu szeregu wskaźników przygotowano Indeks zagrożenia ubóstwem dla wszystkich powiatów województwa świętokrzyskiego. Dla powiatu kieleckiego stopień zagrożenia ubóstwem określono jako średni (45,2 przy 42,2 w roku 2019). Autorzy Indeksu wskazują na konieczność długofalowych interwencji pomocowych skierowanych do grup szczególnie zagrożonych ubóstwem. Zakres działań

musi być dopasowany do konkretnych kategorii osób lub rodzin i uwzględniać ich rzeczywiste potrzeby.

Również opracowanie sygnałne Głównego Urzędu Statystycznego na temat Zasięgu ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2021 roku potwierdza wcześniejsze ustalenia. Województwami o najwyższej stopie ubóstwa były województwa: warmińsko-mazurskie, małopolskie, podkarpackie oraz świętokrzyskie. Należy jednak odnotować znaczący spadek zasięgu ubóstwa skrajnego oraz ubóstwa relatywnego. Znaczący spadek zasięgu ubóstwa zaobserwowano zwłaszcza wśród rodzin wielodzietnych, gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi oraz gospodarstw z głową rodziny o niskim stopniu wykształcenia. Pomimo poprawy sytuacji, grupy te ciągle należą do najbardziej zagrożonych ubóstwem.

W opracowaniu Głównego Urzędu Statystycznego jako czynniki przyczyniające się do spadku zasięgu bezrobocia wymieniono: wzrost wynagrodzeń, spadek bezrobocia oraz wprowadzenie świadczenia wychowawczego oraz Programu Rodzina 500 plus. W gminie Łopuszno w całym analizowanym okresie, pomimo spadku liczby rodzin otrzymujących wsparcie z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej z powodu ubóstwa, to właśnie ten powód przyznania pomocy był najczęstszym w dwóch z czterech ostatnich lat.

Tabela 18. Liczba rodzin, które otrzymały pomoc z GOPS z powodu ubóstwa

Rok	2018	2019	2020	2021
Liczba rodzin	198	179	145	156

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie

Niepełnosprawność, długotrwała i ciężka choroba

Długotrwała choroba bardzo często bywa przyczyną trudnej sytuacji życiowej osoby oraz rodziny. Najczęściej problem ten dotyczy osób starszych, ale zdarzają się również przypadki chorób nawet wśród osób w młodym wieku. Za długotrwałą chorobę należy uznać dolegliwość bądź stan patologiczny, który utrzymuje się przez dłuższy czas i który będzie nadal trwał. Charakteryzuje się ona długotrwałością, przebiegiem łagodniejszym niż w przypadku stanu ostrego, pogorszeniem sprawności, nieodwracalnością zmian patologicznych oraz następstwami psychospołecznymi.

Niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba niejednokrotnie są ze sobą ściśle powiązane. W modelu medycznym za niepełnosprawność uznaje się bowiem bezpośrednią konsekwencję choroby lub uszkodzenia. Zgodnie z modelem społecznym, niepełnosprawność powstaje w skutek ograniczeń, jakich doznają osoby nią dotknięte w środowisku zamieszkania.

Według Światowej Organizacji Zdrowia za osobę niepełnosprawną uznaje się taką, która nie może samodzielnie, częściowo bądź całkowicie zapewnić sobie możliwości normalnego życia indywidualnego i społecznego na skutek wrodzonego lub nabytego upośledzenia sprawności fizycznej lub psychicznej.

Niepełnosprawność jest zjawiskiem wielopłaszczyznowym, w niniejszej Strategii szczególnie uwzględnione zostaną płaszczyzny: psychologiczna i społeczna. Już sam fakt uszkodzenia funkcji życiowych znacząco utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia wykonywanie zadań społecznych, co jest powodem pogłębiania stanu izolacji psychicznej. Osoby niepełnosprawne niemal każdego dnia borykają się ze skutkami barier architektonicznych, transportowych i komunikacyjnych.

Problemy zdrowotne nasilają się z wiekiem człowieka, dlatego też, wraz ze starzeniem się społeczeństwa problem niepełnosprawności będzie narastał. Konieczne będą zatem większe nakłady na zapewnienie tym ludziom opieki, rehabilitacji oraz integracji z resztą społeczności. Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne, przewidujące wydłużenie życia można spodziewać się w przyszłości, że wzrośnie udział świadczeń udzielanych w ramach pomocy społecznej, które podyktowane są długotrwałą chorobą lub niepełnosprawnością.

Tabela 19. Rodziny korzystające z wsparcia pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby

Rok	2019	2020	2021
Powód przyznania pomocy	niepełnosprawność		
Liczba rodzin	74	73	66
Powód przyznania pomocy	długotrwała lub ciężka choroba		
Liczba rodzin	149	162	161
Razem	223	235	227

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie.

W przeciągu analizowanego trzyletniego przedziału czasu liczba rodzin, które otrzymały wsparcie z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie z powodu niepełnosprawności bądź długotrwałej lub ciężkiej choroby utrzymywała się na zbliżonym poziomie. Zauważalnym jest zmniejszenie liczby rodzin korzystających z pomocy z powodu niepełnosprawności ale wzrost liczby rodzin otrzymujących wsparcie z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby.

Ustawa o pomocy społecznej określa, jakie zadania są realizowane na szczeblu gminy i powiatu. Podzielone są na świadczenia o charakterze finansowym, rzeczowym i usługowym. Wśród świadczeń z pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych oraz biernych zawodowo z powodu wieku, przewidziany jest zasiłek stały. Jak wynika z poniżej tabeli w przeciągu ostatnich 3 lat liczba osób

pobierających ten zasiłek utrzymywała się na niemal stałym poziomie. Przeważnie przysługiwał on osobom samotnie gospodarującym.

Tabela 20. Zasiłki stałe w latach 2019-2021

	2019	2020	2021
liczba osób	67	67	70
kwota wypłaconych świadczeń	399 665	432 384	403 923

Źródło. Dane OPS.

Kolejną z form pomocy jest wypłata zasiłku okresowego z powodu niepełnosprawności bądź z tytułu długotrwałej choroby. Okres na jaki przyznawany jest zasiłek okresowy uzależniony jest od indywidualnej sytuacji osoby czy rodziny. Każdorazowo określa go Ośrodek Pomocy Społecznej właściwy dla miejsca zamieszkania, na podstawie wywiadu środowiskowego.

Tabela 21. Liczba osób korzystających z zasiłków okresowych w latach 2019-2021

	2019	2020	2021
z tytułu długotrwałej choroby	13	6	3
z tytułu niepełnosprawności	4	2	1

Źródło. Dane OPS.

Osoba samotna, która z powodu wieku, niepełnosprawności, choroby lub innej przyczyny, wymaga pomocy innych osób i jednocześnie jest jej pozbawiona, może ubiegać się o pomoc Ośrodka Pomocy Społecznej w postaci usług opiekuńczych. Zakres usług indywidualnie dostosowywany jest do podopiecznych i może obejmować:

- pomoc w codziennych zajęciach, takich jak robienie zakupów, sprząatanie, gotowanie, załatwianie spraw w urzędach itp.,
- mycie, kąpanie, ubieranie, pomoc dla osób chorych, dozowanie leków, prześcielanie łóżka, zapobieganie powstawaniu odleżyn i odparzeń, karmienie,
- w miarę możliwości zapewnienie kontaktów z rodziną i otoczeniem.

Zadaniem zleconym jest również świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Celem jest poprawa jakości życia tych osób. W 2021 roku z usług tych korzystało 8 mieszkańców gminy Łopuszno.

Wsparcie osób niepełnosprawnych jest obszarem polityki społecznej, który może być uzupełniany przez organizacje pozarządowe. Na terenie gminy Łopuszno funkcjonuje Środowiskowy Dom Samopomocy prowadzony przez Centrum Wspierania Rodziny z Uśmiechem w Józefinie. Celem ŚDS jest osiągnięcie, przy aktywnym udziale uczestników, możliwie najwyższego poziomu ich

funkcjonowania, w tym w zakresie czynności dnia codziennego oraz w kontekście ich funkcjonowania w życiu społecznym poprzez rozwijanie zaradności życiowej i zwiększenie samodzielności uczestników domu. Dodatkowo na terenie gminy funkcjonuje Warsztat Terapii Zajęciowej, który również prowadzony jest przez organizację pozarządową - Wiejskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Intelktualnie i Ruchowo. Dzięki warsztatom osoby niepełnosprawne niezdolne do podjęcia pracy mają możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej poprzez naukę samodzielności oraz nabywanie umiejętności pozwalających na podjęcie zatrudnienia.

Według Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) jedna na siedem młodych osób w wieku od 10 do 19 lat cierpi na zdiagnozowane zaburzenia psychiczne. Organizacja łączy to bezpośrednio ze skutkami pandemii: zakłócenie dotychczasowego trybu życia, edukacji i rekreacji, jak również obawy o dochody rodziny i zdrowie powodują strach, gniew i troski o przyszłość. Zaburzenia te mogą mieć postać zaburzeń lękowych, depresji, problemów behawioralnych itp. Wpływ pandemii jest zatem poważny i będzie odczuwalny przez wiele kolejnych lat. Promowanie zdrowia psychicznego młodych ludzi jest ważnym wkładem w ich dobre samopoczucie, rozwój oraz udział w społeczeństwie.

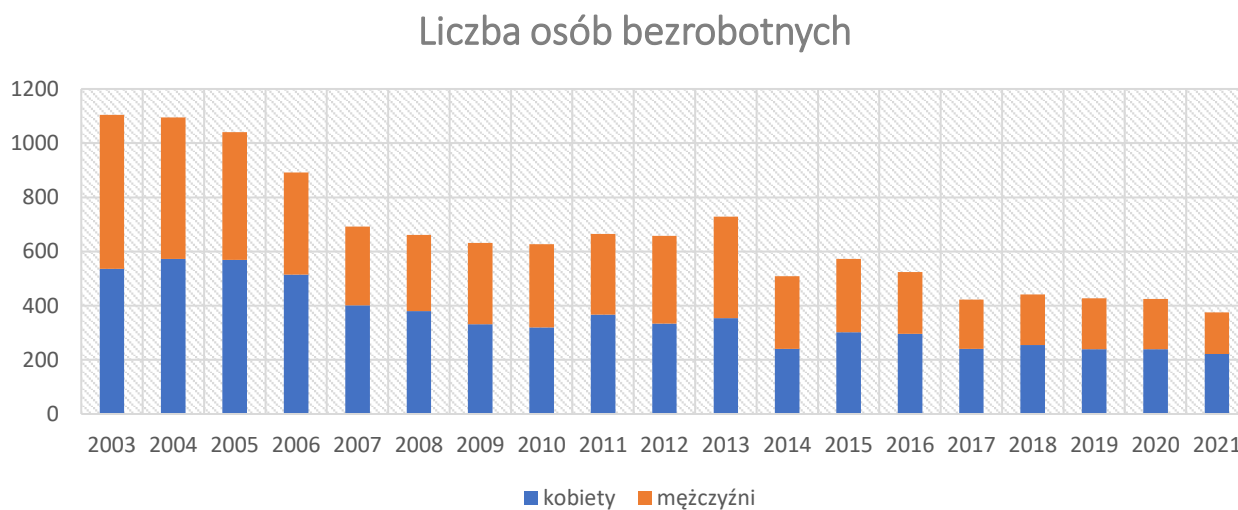
Bezrobocie

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym, polegającym na tym, że część osób zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia nie znajduje faktycznego zatrudnienia z różnych powodów. Kojarzy się z wymiarem materialnym, ponieważ długotrwałe pozostawanie bez pracy wiąże się z finansowymi konsekwencjami, które mogą zagrażać podstawowej egzystencji. Nie mniej ważne są również aspekty społeczne i zdrowotne, zarówno te widoczne na bieżąco, jak i te odkładane w czasie. Ekonomiczne skutki bezrobocia wiążą się ściśle ze skutkami społecznymi i nie można ich od siebie rozdzielić. Bezrobocie jest bowiem jednym z zasadniczych czynników wpływających na samopoczucie osoby bezrobotnej i jej otoczenia. Oddziałuje w sposób wielowymiarowy na zdrowie i kondycję psychiczną. Oddziaływanie to może być analizowane w wymiarze makrospołecznym i jednostkowym. W przypadku niniejszej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych uwaga zostanie skupiona na tym drugim aspekcie. Indywidualne koszty bezrobocia to koszty, które ponosi bezpośrednio osoba bezrobotna (i jej rodzina) w związku z utratą pracy. Następuje gwałtowne obniżenie poziomu życia rodziny osoby bezrobotnej, konieczność rezygnacji z zaspokajania wielu dotychczas realizowanych potrzeb, w tym związanych z edukacją i kulturą. Długotrwałe bezrobocie może znacząco odbić się na wykształceniu dzieci i ich rozwoju intelektualnym, co w konsekwencji spowoduje obniżenie ich „pozycji wyjściowej” w procesie wchodzenia na rynek pracy. Osoba długo pozostająca bez pracy również traci kwalifikacje zawodowe z powodu swojej beczynności zawodowej, co przedkłada się na jeszcze większe trudności ze znalezieniem pracy, bądź wręcz wymaga obniżenia standardu poszukiwanego źródła zarobku.

Niektóre rodziny szukając wyjścia z trudnej sytuacji ekonomicznej decydują się na emigrację zarobkową przynajmniej jednego z rodziców. Ta sytuacja jest w stanie poprawić warunki finansowe rodziny, jednak może przyczynić się do wielu szkód moralnych: nostalgii, kłopotów wychowawczych z dziećmi, obciążeniem obowiązkami domowymi jednego z rodziców. Finalnie może prowadzić to do rozbitcia rodziny. Koszty natury psychologicznej jakie ponosi osoba bezrobotna to przede wszystkim: stres związany z degradacją pozycji społecznej, osłabienie więzi społecznych, izolacja z otoczeniem a nawet konflikty. W skrajnych przypadkach może dotyczyć godności osoby bezrobotnej i doprowadzić do prób samobójczych. Szczególnie niebezpiecznym jest bezrobocie wśród osób młodych, ponieważ może skutkować degradacją moralną oraz zniekształceniem procesu wchodzenia w dorosłe życie. Bezrobocie lat 90 pokazało, że to właśnie to zjawisko stanowiło podłoże patologiom społecznym, które prowadziły do potencjalnych zagrożeń bezpieczeństwa publicznego.

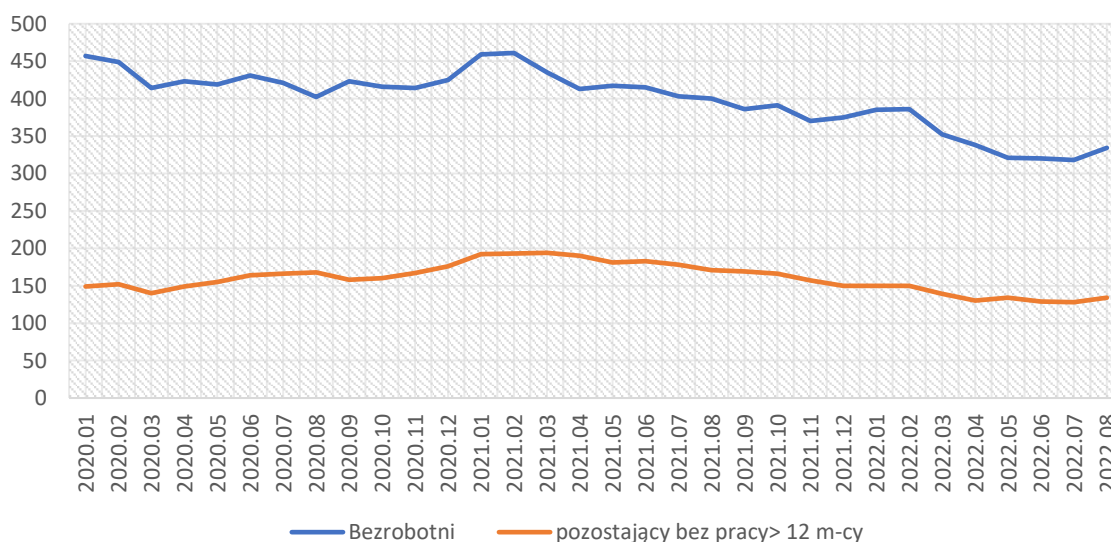
Bezrobocie jest zjawiskiem trudnym do zmierzenia. Statystyki najczęściej odnoszą się do skali bezrobocia rejestrowanego, przez co część osób pozostająca bez pracy nie jest ujęta. Z drugiej strony zdarzają się przypadki wpisania w szereg bezrobotnych osób, które wykonują pracę zawodową w tzw. „szarej strefie”, czyli bez płacenia podatków. Należy też pamiętać, że istnienie dużej liczby bezrobotnych pogarsza sytuację osób zatrudnionych, co przejawia się tym, że często są oni zmuszani do gorszych warunków pracy, a także do zawierania mniej korzystnych umów o pracę. W teorii ekonomii funkcjonuje również pojęcie naturalnej stopy bezrobocia, która informuje, jaka część siły roboczej nie chce podjąć pracy za wynagrodzenie płacone w momencie równowagi na rynku pracy. Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia są wskaźnikami pokazującymi stan bezrobocia na określony moment. W poszczególnych krajach do ustalania liczby bezrobotnych stosowane są różne metody. W Polsce podstawą szacunków są dane urzędów pracy oparte o rejestr osób bezrobotnych. W przypadku gminy Łopuszno dane dotyczące osób bezrobotnych rejestrowane są przez Powiatowy Urząd Pracy w Kielcach oraz Główny Urząd Statystyczny. Celem usprawnienia obsługi osób bezrobotnych i poszukujących pracy, na terenie gminy funkcjonował Lokalny Punkt Informacyjny – Konsultacyjny Powiatowego Urzędu Pracy w Kielcach.

Analizując liczbę osób bezrobotnych w latach 2003-2021 można łatwo zauważyć, że jest ona obecnie na historycznie niskim poziomie. Na koniec tego okresu z gminy Łopuszno zarejestrowanych było 375 osób bezrobotnych, z czego blisko 60% stanowiły kobiety. Jedynie w roku 2003 oraz w latach 2013-2014 to mężczyźni stanowili większość zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy. Zestawiając to z wcześniej zaprezentowaną piramidą wieku, z której można było odczytać, że w grupach osób w wieku produkcyjnym przeważają mężczyźni, można wyciągnąć wnioski, że to kobiety są w gorszej sytuacji na rynku pracy.

Wykres 26. Bezrobocie w latach 2003-2021 w podziale na płeć osób bezrobotnych

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Powiatowy Urząd Pracy w Kielcach dysponuje miesięcznymi danymi charakteryzującymi bezrobocie na terenie gmin powiatu kieleckiego z lat 2020+. Dzięki krótkiemu interwałowi czasu możemy spojrzeć na to zjawisko pod kątem sezonowości, co prezentuje kolejny wykres liniowy.

Wykres 27. Liczba osób bezrobotnych w ujęciu miesięcznym oraz liczba osób długotrwale bezrobotnych

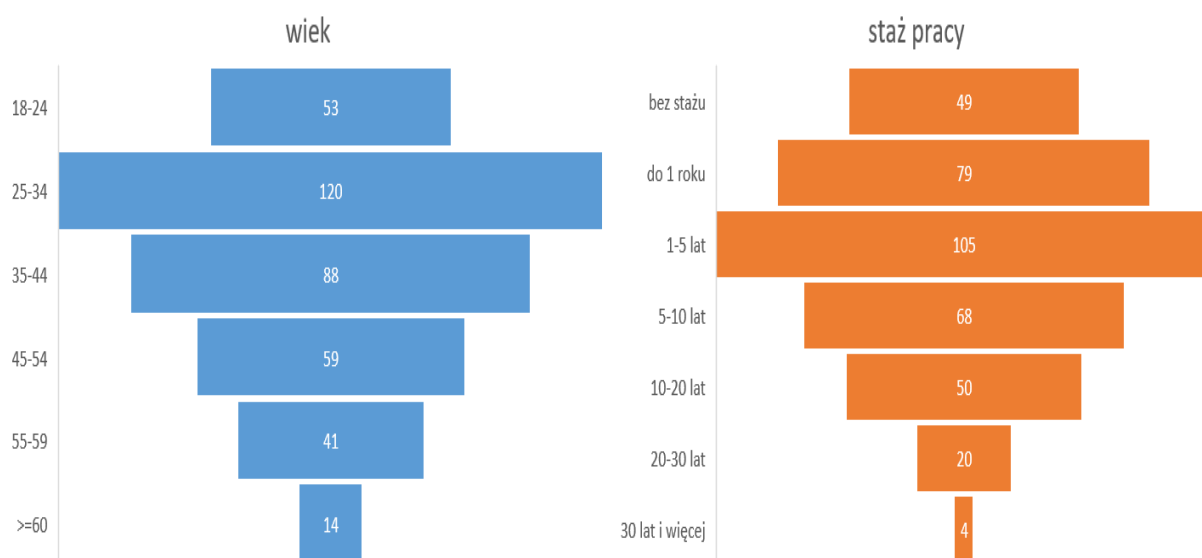
Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Kielcach

W gminie Łopuszno można zauważyć wzrost liczby osób rejestrujących się w urzędzie pracy zaraz po nowym roku. Styczeń oraz luty to miesiące wyłączone z możliwości pracy w części branż, takich jak rolnictwo lub budownictwo. Warto również zauważyć, że od momentu wprowadzenia pierwszych obostrzeń sanitarnych związanych z epidemią COVID-19 do niemal drugiej połowy 2021 roku, liczba

osób zarejestrowanych w urzędzie pracy była wyższa niż w marcu 2020 roku (z wyjątkiem sierpnia 2020 roku). Pierwsze półrocze roku 2022 przyniosło dalsze spadki liczby osób bezrobotnych wyznaczając nowe historyczne minimum na poziomie 318 osób na koniec lipca.

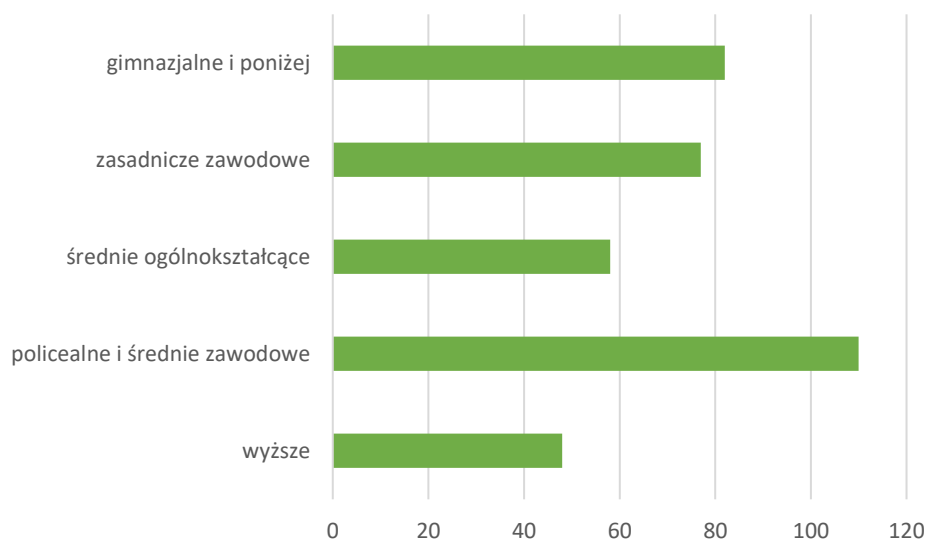
Jak wyjaśniono wcześniej, długotrwałe pozostawanie bez pracy niesie ze sobą szczególne zagrożenie dla osoby bezrobotnej oraz w sposób pośredni dla całej rodziny, która odczuwa skutki tego problemu. Zjawisko to wiąże się często z obniżeniem stopy życiowej rodziny oraz niejednokrotnie, jest nierozzerwalnie powiązane z innymi problemami, takimi jak np. ubóstwo, alkoholizm, przemoc w rodzinie itp. Przedłużający się okres bezrobocia może te zjawiska dodatkowo nasilać. Początkowy szok spowodowany zwolnieniem z pracy zastępowany jest niejednokrotnie krótką fazą optymizmu i wiary w znalezienie nowego zatrudnienia, a następnie okresem pesymizmu i utraty nadziei. Ostatecznie długotrwałe bezrobocie prowadzi do bezradności co może mieć w dłuższej perspektywie destrukcyjny wpływ na funkcjonowanie rodziny. Obecnie, jako osobę długotrwałe bezrobotną należy traktować mieszkańca, aktywnie poszukującego pracę przynajmniej przez 12 miesięcy. Przez ostatnie lata osoby takie stanowiły od 32% do 46% wszystkich bezrobotnych z terenu gminy Łopuszno. Jak wynika z powyższego wykresu, liczba osób długotrwałe pozostających bez pracy utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Biorąc pod uwagę że ogólna liczba osób bezrobotnych w dalszym ciągu będzie maleć, niebawem może okazać się, że co drugi mieszkaniec gminy Łopuszno zarejestrowany w urzędzie pracy będzie długotrwałe bezrobotny. Osoby takie mogą mieć większe problemy z powrotem na rynek pracy. Chęć ich aktywizacji wymaga również większego zaangażowania powiatowych służb zatrudnienia oraz pracowników gminnego ośrodka pomocy społecznej.

W 2021 roku wśród bezrobotnych przeważały osoby do 34 roku życia oraz legitymujące się stażem pracy mniejszym niż 5 lat. Osoby, które miały za sobą przynajmniej 20 lat pracy zawodowej stanowiły jedynie 6,4% wszystkich zarejestrowanych w urzędzie pracy.

Rysunek 5. Bezrobotni wg wieku i stażu pracy w roku 2021

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Kielcach

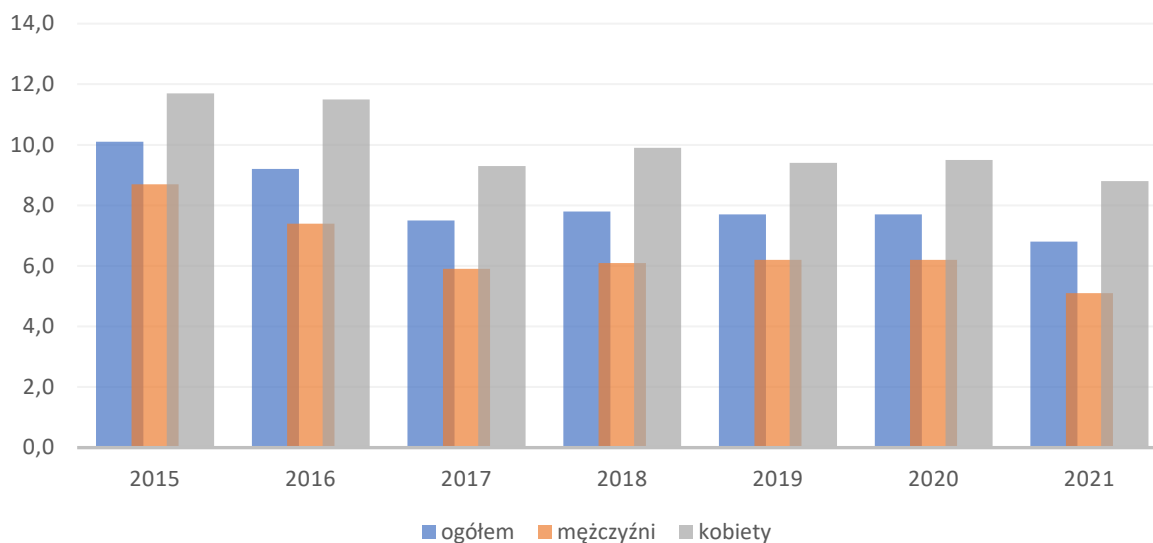
Z danych Powiatowego Urzędu Pracy wynika, że wśród bezrobotnych mieszkańców gminy Łopuszno najmniej było osób z wyższym wykształceniem, a najwięcej z policealnym lub średnim zawodowym.

Wykres 28. Bezrobotni wg poziomu wykształcenia (2021r.)

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Kielcach

Spadek bezrobocia, będący zazwyczaj pozytywnym zjawiskiem, nie powinien być utożsamiany ze wzrostem zatrudnienia. Malejąca liczba osób bezrobotnych nie musi bowiem oznaczać poprawy sytuacji na rynku pracy ani zwiększenia liczby osób pracujących. Celem dokładniejszego zbadania tego problemu można zestawić liczbę osób bezrobotnych z ludnością w wieku produkcyjnym.

Wykres 29. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%) z podziałem na płeć

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jak wynika z powyższego wykresu w roku 2015 bezrobotni stanowili 10% wszystkich mieszkańców gminy Łopuszno będących w wieku produkcyjnym. W latach 2017-2020 wskaźnik ten utrzymywał się na niemal stałym poziomie by spaść w roku 2021 do poziomu 6,8%. Jak łatwo zauważyć, kobiety nie dość, że stanowiły większość osób bezrobotnych to jeszcze ich procentowy udział wśród kobiet w wieku produkcyjnym był zdecydowanie większy niż w przypadku mężczyzn.

Dopełnieniem obrazu bezrobocia na terenie gminy Łopuszno będzie zestawienie gminy z grupą porównawczą. Porównując gminę z innymi analizowanymi jednostkami można zauważyć, że gorsze wskaźniki ma jedynie gmina Bliżyn. W przypadku pozostałych gmin, powiatu, województwa oraz kraju udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców oraz w ludności w wieku produkcyjnym jest niższy niż w gminie Łopuszno.

Tabela 22. Udział bezrobotnych w ludności w grupie porównawczej w roku 2021.

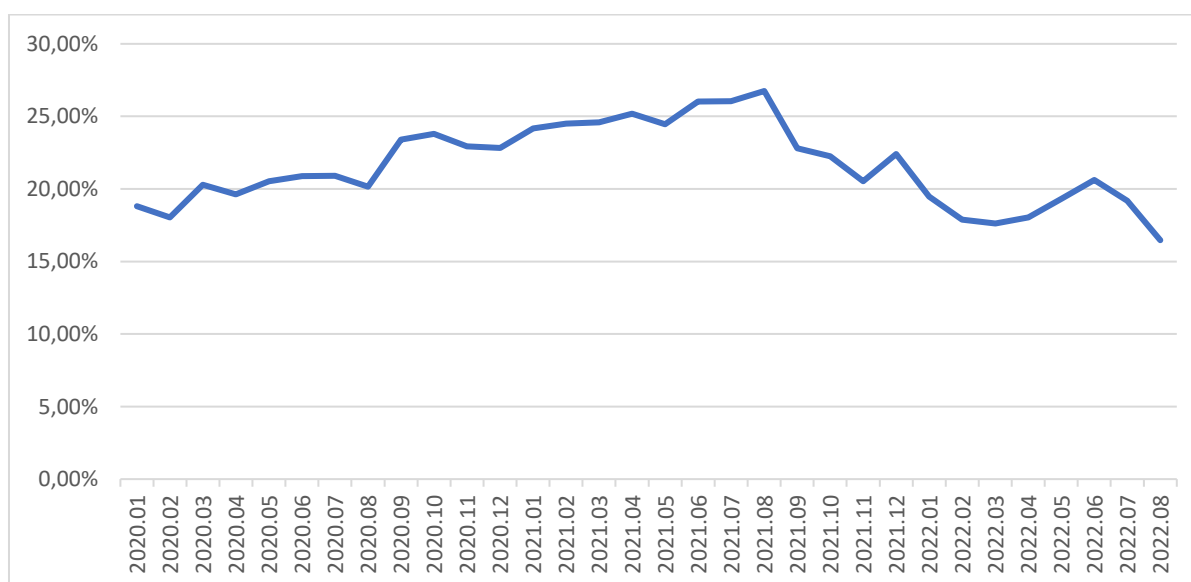
Jednostka	Liczba osób bezrobotnych	Udziału bezrobotnych w ludności ogółem (%)	Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)
Bogoria	201	2,64	4,4
Bliżyn	599	7,54	12,4
Nowiny	152	1,90	3,1
Mirzec	308	3,77	6,3
Samborzec	200	2,40	4,1
Sobków	215	2,55	4,3
Dwikozy	291	3,39	5,6
Łopuszno	375	4,23	6,8
Mniów	367	3,96	6,3

Kraj	895203	2,35	4,0
Województwo	38035	3,14	5,3
Powiat	5499	2,61	4,2

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Bezrobocie należy oczywiście rozpatrywać również w kategorii problemów ekonomicznych, ponieważ powoduje trudności finansowe, kłopoty w spłatach kredytu i zadłużenia osoby bezrobotnej, która często popada w prawdziwą pętlę kredytową. Z pomocy finansowej Powiatowego Urzędu Pracy w Kielcach wypłacanej w formie zasiłku mógł skorzystać niewielki odsetek bezrobotnych. W ostatnich latach było to od miesięcznie od 55 do 113 osób, co przedkładało się na procentowy udział w ogóle osób bezrobotnych w przedziale 16,5% - 26,75%.

Wykres 30. Udział osób z prawem do zasiłku z PUP w ogóle osób bezrobotnych

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Kielcach

Dodatkowo Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie udzielał wsparcia mieszkańcom gminy z powodu bezrobocia. Do 2020 roku systematycznie malała liczba rodzin, która otrzymała pomoc z tego powodu. Ostatni analizowany rok przyniósł wzrost o 3 w stosunku do roku poprzedniego.

Tabela 23. Liczba rodzin, którym udzielono pomocy z powodu bezrobocia

Rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bezrobocie	138	127	113	102	98	101

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie

Problemy opiekuńczo-wychowawcze

Podstawową komórką społeczną jest rodzina. Zaspokaja ona potrzeby psychiczne, społeczne oraz emocjonalne swoich członków. Pełni również funkcję pierwszego środowiska wychowawczego w życiu dziecka, na które składają się między innymi struktura rodziny, jej sytuacja materialna, atmosfera wychowawcza panująca w domu, poziom wykształcenia rodziców oraz sytuacja zdrowotna. Rodzina jest zatem podstawową formą opieki nad dzieckiem od jego urodzenia aż do uzyskania przez nie samodzielności

To właśnie w rodzinie dziecko zdobywa swoje pierwsze doświadczenia społeczne, poznaje zasady zachowań oraz norm postępowania. Rodzice jako wychowawcy pomagają rozwijać osobowość, psychikę oraz indywidualność swojego dziecka. To do ich obowiązków należy zaspokajać potrzeby dziecka, zarówno te o charakterze materialnym jak i emocjonalnym. Przyczyną złego funkcjonowania rodziny jest przeważnie bezradność wynikająca z zaburzenia równowagi systemu rodzinnego, który przejawia się trudnościami we właściwym wypełnianiu ról społecznych przez poszczególnych członków rodziny. Objawia się to poprzez problemy w wypełnianiu ról rodzicielskich i problemy wychowawcze związane z prezentowaniem przez dzieci agresywnych zachowań, łamaniem obyczajów i norm społecznych.

Jednym z problemów, z którymi mogą borykać się rodziny są problemy opiekuńczo-wychowawcze. Problem ten dotyczy głównie dzieci i młodzieży, która nie ma zapewnionej należytej opieki ze strony swoich opiekunów. Jednak problem ten także dotyczy rodzin, gdzie dzieci swoim zachowaniem sprawiają tak duże kłopoty, z którymi opiekunowie nie są w stanie sami sobie poradzić.

Obowiązkiem gminy jest realizacja zadań określonych w Ustawie z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Ustawa ta określa szczegółowo:

- Zasady i formy wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych;
- Zasady finansowania wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- Zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej oraz pomocy w usamodzielnianiu jej pełnoletnich wychowanków;
- Zadania administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- Zadania w zakresie postępowania adopcyjnego.

Wszelka pomoc powinna zmierzać do udzielania rodzinie wsparcia w odbudowie prawidłowych relacji i umacniania prawidłowych postaw rodzicielskich. Warunkiem powodzenia jest możliwie jak najwcześniejsze udzielenie pomocy oraz stosowanie działań profilaktyczno-ochronnych.

Tabela 24. Liczba rodzin którym udzielono pomocy z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych

Rok	2018	2019	2020	2021
Liczba rodzin	100	104	105	97

Źródło. Opracowanie własne na podstawie GOPS w Łopusznie

W 2021 roku z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie udzielił wsparcia 97 rodzinom. W ciągu ostatnich czterech lat, liczba rodzin otrzymujących pomoc z tego powodu utrzymywała się na zbliżonym poziomie.

Najczęściej niezaradność rodziny w opiece i wychowaniu własnych dzieci łączy się z innymi dysfunkcjami, takimi jak uzależnienia od alkoholu i środków psychoaktywnych czy przemoc domowa. Rodziny przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo wychowawczej mogą otrzymać wsparcie w formie asystenta rodziny. Asystentura rodziny polega na towarzyszeniu rodzinie z dziećmi w poszukiwaniu rozwiązań trudnej sytuacji życiowej z wykorzystaniem mocnych stron członków rodziny, zasobów rodziny bliskiej i dalszej, społeczności lokalnej i zasobów instytucjonalnych. Głównym celem asystentury jest zwiększenie umiejętności opiekuńczo – wychowawczych oraz prowadzenia gospodarstwa domowego. Efektem takiego działania powinno być usamodzielnienie się rodziny oraz wypełnianie roli rodzica w sposób sprzyjający bezpieczeństwu w środowisku rodzinnym oraz umożliwiający rozwój dziecka. Aby to osiągnąć niezbędnym jest aktywny udział rodziny podczas każdego etapu metodycznego działania od oceny wstępnej, przez układanie planu pracy i jego realizację po ocenę końcową. Prace powinny być indywidualnie dopasowane do możliwości i kontekstu życia rodziny objętej wsparciem.

Ustawa z 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa w jednym akcie prawnym zarówno zasady i formy wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo - wychowawczych, jak i zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej, traktując je, jako dopełniające się i wzajemnie powiązane. W Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Łopusznie zatrudniony był jeden asystent rodziny, który w 2021 roku pracował z 17 rodzinami. Była to najwyższa liczba rodzin objętych tym wsparciem przynajmniej w całym okresie obowiązywania poprzedniej strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Potencjalne działania podejmowane w ramach asystentury ukierunkowane są na wspieranie środowiska rodzinnego oraz profilaktykę ustrzegającą przed wystąpieniem sytuacji kryzysowej, której konsekwencją jest przymus opuszczenia przez dziecko własnej rodziny.

Jednym z zadań wynikających z ustawy o pieczy zastępczej jest umieszczenie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej. Nie jest to jednak równoznaczne z rozwiązaniem problemu rodziny. Jest jedynie formą przejściową, mającą na celu zabezpieczenie dziecka podstawowych warunków. Więzi rodzinne oraz emocjonalny stosunek dziecka do środowiska lokalnego jest motywatorem dla rodziców, mającym na celu stworzenie warunków do prawidłowego rozwoju dziecka w rodzinie naturalnej, dając tym samym szansę na jego powrót do domu.

Sytuacja osób starszych

Starzenie się społeczeństwa jest często obserwowanym zjawiskiem wśród państw rozwiniętych. Jednym z powodów są postępujące zmiany społeczno-ekonomiczne, przenoszące się na wzrost stopy życiowej ludności, zmianą struktury rodziny (z 2+3 na 2+1), wydłużeniem długości życia. Osoby starsze, z czasem mogą borykać się z wieloma trudnościami: obniżoną samodzielnością, chorobami i niepełnosprawnością, gorszą sytuacją materialną itp.

Wymienione czynniki mogą powodować marginalizację osób starszych. Jest ona szczególnie widoczna po przekroczeniu wieku emerytalnego, co często wiąże się z eliminacją takiej osoby z jej aktywnego życia zawodowego i społecznego. W ogólnym odczuciu społeczeństwa starość często powiązana jest z niedołążnością oraz chorobą. Poczucie takie wynika między innymi z cech charakteryzujących starość, czyli spadku zdolności adaptacyjnych, nasilaniu zależności od innych osób spowodowanej postępującemu ograniczaniu samodzielności życiowej itp.

Korzyści związane z lepszym zdrowiem społeczeństwa oraz wzrostem średniej długości życia mają zasadniczy wpływ na procesy związane ze starzeniem się społeczności. Jak wynika z wcześniejszej diagnozy demograficznej, w gminie Łopuszno rośnie udział osób w wieku poprodukcyjnym wśród ogółu populacji gminy. Należy również zauważyć, że wśród osób w wieku poprodukcyjnym, największą liczbę osób stanowią kobiety. Według prognoz demograficznych udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców, w ciągu najbliższych 30 lat dalej będzie wzrastał, powodując, że proces „starzenia się” społeczeństwa stanie się jednym z głównych problemów, z którymi będą zmagaly się samorządy, nie tylko w województwie świętokrzyskim, ale w niemal całej Polsce.

Dzisiejsze postrzeganie starości różni się od tego sprzed jeszcze 20 lat. Coraz więcej osób w podeszłym wieku chce jak najdłużej funkcjonować samodzielnie. Aby było to możliwe muszą zachować swoją aktywność – fizyczną i społeczną, co jest zarówno w interesie jednostki jak również całego społeczeństwa. Aktywizacja osób starszych jest zatem ważnym zadaniem władz publicznych oraz organizacji społecznych. Dla części osób środowiskiem aktywizującym będzie najbliższa rodzina. Niestety model rodziny wielopokoleniowej, w którym osoby starsze mogą liczyć na opiekę najbliższych, jest zastępowany modelem 2+1, czyli rodzice oraz jedno dziecko. Dlatego osoby odchodzące na emeryturę mają prawo czuć się osamotnione, a powstałe zasoby czasu wolnego muszą wykorzystać w nowym, zastępczym środowisku.

Niestety, ale pomoc instytucjonalna dla osób starszych oraz ich rodzin w Polsce jest niewystarczająca. Jednym z rozwiązań jest pobyt osoby starszej w domu pomocy społecznej. Głównym problemem tej formy wsparcia jest koszt utrzymania mieszkańca domu pomocy społecznej, który często nie może zostać w całości pokryty ze świadczenia emerytalno-rentowego. W takich przypadkach koszt pobytu w domu pomocy społecznej spoczywa głównie na gminie, a w nielicznych przypadkach na członkach rodziny wskazanych w ustawie o pomocy społecznej i na jej zasadach. Obecnie pracownicy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie zmuszeni są do poszukiwania miejsc dla swoich podopiecznych w domach pomocy społecznej zlokalizowanych na obszarze całego województwa świętokrzyskiego. W 2021 roku na opłaty za pobyt 17 osób w domach pomocy społecznej Gmina Łopuszno przekazała niemal 460 tysięcy złotych.

Konsekwencją starzenia się społeczeństwa jest wzrost zapotrzebowania na pracę z ludźmi w podeszłym wieku, co przekłada się między innymi na wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze. Istotnym elementem w zakresie gminnej polityki senioralnej są inicjatywy oddolne. Bez takiego zaangażowania nie byłoby możliwym otworzyć w roku 2020 Klubów Seniora, które działają w strukturze organizacyjnej Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Kluby to nie tylko miejsce spotkań, ale również możliwość skorzystania z usług opiekuńczych. W roku 2021 z oferty Klubu Seniora skorzystało 50 osób, przy 40 w roku poprzednim.

Uzależnienia

Zgodnie z definicją Encyklopedii PWN uzależnienia oznaczają *zaburzenie zdrowia, stan psychologicznej albo psychicznej i fizycznej zależności od jakiegoś psychoaktywnego środka chemicznego, przejawiający się okresowym lub stałym przymusem przyjmowania tej substancji w celu uzyskania efektów jej działania lub uniknięcia przykrych objawów jej braku (abstynencyjne objawy)*. Potocznie definicja ta odnosi się do narkotyków, alkoholu czy leków, jednak termin ten ma szersze znaczenie. Może dotyczyć

między innymi hazardu, gier czy internetu. Jest to zagadnienie z pogranicza medycyny oraz socjologii. Uzależnienie to choroba utrudniająca prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne. Bardzo często osoba uzależniona nie zdaje sobie sprawy ze zgubnych skutków swojego nałogu i swoje działania ukierunkowuje na wykonywaniu jakiejś czynności bądź zażywaniu konkretnego środka. Nową grupą uzależnień są uzależnienia behawioralne, które wiążą się z nałogowym wykonywaniem pewnych czynności. Ich realizacja prowadzi do osiągnięcia krótkotrwałej euforii. Następnie pojawia się silniejsza potrzeba powtórzenia tej czynności, co ostatecznie prowadzi do uzależnienia. Działania takie mają negatywny wpływ zarówno na zdrowie fizyczne jak i psychiczne.

Uzależnieniem najczęściej „identyfikowanym” przez społeczeństwo jest alkoholizm. Uznawany jest on za chorobę, której skutkiem jest psychiczne i fizyczne uzależnienie. Przejawia się ono okresowym spożywaniem alkoholu w celu doznawania jego działania psychicznego, a czasem także dla uniknięcia złego samopoczucia, wynikające z jego odstawienia. Objawy fizyczne związane są ze wzrostem tolerancji na alkohol, utratą kontroli nad ilością wypijanych napojów alkoholowych oraz występowaniem Alkoholowego Zespołu Abstynencji po odstawieniu alkoholu. Najczęściej spotykanymi zagrożeniami związanymi z nadużywaniem alkoholu są:

- Rozpad rodziny;
- łamanie norm obyczajowych i prawnych;
- Zagrożenie życia;
- Utrata pracy.

Alkoholizm jest problemem ogólnopolskim, który w równym stopniu dotyka zarówno obszary miejskie jak i wiejskie. Picie alkoholu często postrzegane jest jako sposób na życie, na rozwiązywanie problemów. Należy stwierdzić, że alkohol we wszystkich jego postaciach jest łatwo dostępny i nie ma problemu z jego nabyciem. Niepokojącym zjawiskiem jest obniżający się wiek inicjacji alkoholowej, gdyż organizm młodego człowieka w większym stopniu narażony jest na popadnięcie w nałóg. Istnieje również ścisły związek między wczesną inicjacją alkoholową a spożywaniem dużych ilości alkoholu, zażywania narkotyków i przestępczością.

Skala problemu uzależnień jest trudna do zmierzenia, ponieważ osoby których problem ten dotyczy bezpośrednio często starają się ukrywać ten fakt przed innymi ludźmi. W związku z tym niezwykle trudno określić jest dokładną liczbę uzależnionych mieszkańców. Według wyliczeń Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, problem uzależnienia dotyczy ok. 2% mieszkańców Polski. 4% Polaków to dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika. Identyczny odsetek dzieci wychowuje się w rodzinach alkoholików. Ponad 5%, ale nie więcej niż 7 % populacji kraju to osoby

pijące szkodliwe, zaś ok. 66% członków rodzin alkoholików (zarówno dorosłych jak i dzieci) staje się ofiarami przemocy domowej.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie udzielał pomocy i wsparcia mieszkańcom z powodu alkoholizmu. W 2021 roku z tego powodu pomoc uzyskały 33 rodziny, przy 29 w roku 2018. Porównując poniższą tabelę do szacowanej skali alkoholizmu wynika, iż pomoc trafia jedynie do niewielkiego odsetka osób uzależnionych oraz ich rodzin.

Tabela 25. Liczba rodzin, którym udzielono pomocy i wsparcia z powodu alkoholizmu

	2018	2019	2020	2021
Liczba rodzin	29	30	31	33

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie

Ważnym aspektem rozwiązywania problemów alkoholowych są działania profilaktyczne mające na celu zapobieganiu uzależnieniom. Planując takie działania dla dzieci i młodzieży można wykorzystać proces uczenia się rówieśniczego, który umożliwia samodzielne wyciągnięcie wniosków dotyczących szkodliwości alkoholu.

Na podstawie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi działa Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, której podstawowym zadaniem jest prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych, w szczególności poprzez:

- podejmowanie czynności mających na celu zmotywowanie osoby z problemem uzależnienia od alkoholu do podjęcia leczenia odwykowego;
- podejmowanie czynności zmierzających do wydania orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu;
- opiniowanie zgodności lokalizacji punktów sprzedaży napojów alkoholowych;
- udział przedstawicieli komisji w pracach grup roboczych zespołu interdyscyplinarnego.

Przemoc w rodzinie

Według Kodeksu Karnego przemoc w rodzinie zaliczana jest do kategorii przestępstw. Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, pod pojęciem tym należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny. Przemoc jest zjawiskiem niezależnym od kultury, środowiska, wyznania, wykształcenia, poziomu intelektualnego czy przynależności do grupy społecznej. Prowadzi do narażenia członków

rodziny na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, narusza ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powoduje szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołuje cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Przemoc może mieć postać:

- przemocy fizycznej,
- przemocy psychicznej,
- przemocy seksualnej,
- przemocy ekonomicznej.

W gestii samorządu lokalnego leży podejmowanie działań mających na celu ochronę osób dotkniętych przemocą oraz jej zapobieganie. W przypadku problematyki przemocy domowej ważne jest współdziałanie wszelkich instytucji pomocowych – policji, szkoły, służb medycznych, Ośrodka Pomocy Społecznej, Zespołu Interdyscyplinarnego oraz wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób mogą wpłynąć lub przyczynić się do zdiagnozowania i rozwiązania problemu.

Skala przemocy jest trudna do oszacowania, ponieważ stereotypy obyczajowe, często funkcjonujące w środowisku lokalnym czynią przemoc wobec kobiet ze strony partnerów nadal akceptowaną formą podporządkowania i przestrzegania wyznaczonych społecznie ról.

Tabela 26. Liczba rodzin otrzymujących pomoc GOPS w Łopusznie z powodu przemocy w rodzinie

Rok	2018	2019	2020	2021
Liczba rodzin	8	4	5	5

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie.

Zgodnie ze sprawozdaniami prowadzonymi przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie w 2021 roku 5 rodzin otrzymało pomoc od Ośrodka z powodu przemocy w rodzinie. Nie jest to jednak jedyna forma wsparcia, jakiego mogą oczekiwać i potrzebować osoby będące ofiarą przemocy domowej. Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie na terenie gminy Łopuszno funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny. Jest to grupa specjalistów podejmująca się współpracy celem udzielenia pomocy osobom lub całym rodzinom znajdującym się w kryzysie i dotkniętym problemem przemocy. Działania te skierowane są na rozwiązanie konkretnego problemu. Celem głównym zespołu interdyscyplinarnego jest efektywna współpraca instytucji i organizacji na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie, poprzez:

- diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,
- podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku,

- inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie,
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym,
- inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.

Do pracy z poszczególnymi rodzinami i osobami, w stosunku do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą, lub zachodzi obawa, że stosują przemoc - Zespół Interdyscyplinarny powołuje grupy robocze, które realizują indywidualne plany pracy, w odniesieniu do każdej z rodzin.

Zespół interdyscyplinarny w swojej pracy stosuje Procedurę Niebieskiej Karty. Jest to ogół czynności podejmowanych i realizowanych w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie. Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego diagnozują sytuację i udzielają pomocy ofiarom. W sytuacji nadużywania alkoholu, kierują sprawcę do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

W ciągu ostatnich dwóch pandemicznych lat zmniejszyła się liczba rodzin wobec których wszczęto procedurę Niebieskiej Karty. Może być to efektem zarówno malejącej skali samego zjawiska przemocy domowej jak i wynikać z faktu, że z powodu ograniczeń epidemiologicznych pracownicy pomocy społecznej rzadziej wychodzili w teren, a policjantom przybyło nowych obowiązków związanych z ich przestrzeganiem. A to przecież te dwie grupy zawodowe odpowiadają za zdecydowaną większość sporządzonych kart.

Tabela 27. Podsumowanie pracy Zespołu Interdyscyplinarnego w latach 2016-2021

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba sporządzonych NK	-	30	36	32	21	26
Liczba rodzin objętych pomocą	41	-	-	40	26	34
Liczba utworzonych grup roboczych	31	-	-	41	26	34
Liczba osób objętych pomocą grup roboczych	80	bd	bd	94	76	85

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie.

Po zakończeniu procedury "Niebieskie Karty" pracownicy socjalni nadal monitorowali sytuację rodzin dotkniętych przemocą kontynuując współpracę z rodziną. Zakres udzielonej pomocy obejmował m.in. świadczenia pieniężne oraz pracę socjalną.

Ochrona macierzyństwa

W obliczu zagrożeń demograficznych, przejawiających się „starzeniem społeczeństwa”, co spowodowane jest między innymi zmniejszającą się liczbą mieszkańców oraz zmniejszającą się liczbą urodzeń, niezwykle istotnym jest zapewnienie warunków bytowych rodzinom. Rodzina jest zarówno instytucją formalną, jak i społeczną, której celem jest utrzymanie ciągłości biologicznej i kulturowej społeczeństwa. Rodzina stanowi zatem podstawową kwestię w polityce społecznej.

Ochrona macierzyństwa jest jednym z celów pomocy społecznej. Wspierana jest poprzez wypłacanie zasiłków rodzinnych oraz przewidzianych do nich dodatków, takich jak: z tytułu urodzenia dziecka, opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, samotnego wychowywania dziecka, a także świadczenia z funduszu alimentacyjnego dla osób niemogących wyegzekwować alimentów na dziecko. Wszystkie te formy pomocy zostały wyszczególnione na wcześniejszych kartach niniejszej Strategii.

Rolą państwa powinno być tworzenie takich warunków prawnych, ekonomicznych oraz społecznych, aby zachęcać młodych ludzi do zakładania rodzin. Dodatkowym celem samorządu lokalnego powinno być zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach, co umożliwi matkom powrót do aktywności zawodowej i tym samym powinno poprawić sytuację finansową rodziny. W zasobach infrastrukturalnych gminy Łopuszno znajduje się jeden żłobek dysponujący 56 miejscami oraz 5 przedszkoli wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach, dysponującymi w 2021 roku 264 miejscami.

W ostatnim analizowanym roku Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa udzielił wsparcia 45 rodzinom. Jak wynika z poniższej tabeli, była to najmniejsza liczba rodzin w całym czteroletnim przedziale czasu.

Tabela 28. Liczba rodzin, którym udzielono wsparcia z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa

Rok	2018	2019	2020	2021
Liczba rodzin	65	56	60	45

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie.

Bezpieczeństwo publiczne

Bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka i grup społecznych. Odnacza się akceptowalnym poziomem ryzyka utraty czegoś szczególnie cennego – życia, zdrowia, pracy, szacunku, uczuć, dóbr materialnych i dóbr niematerialnych. Poziom bezpieczeństwa wpływa na możliwość

swobodnego rozwoju człowieka. Kwestia poczucia bezpieczeństwa, jako subiektywnego odczucia, wraz z faktycznym stanem bezpieczeństwa wpływa w dużym stopniu na decyzje podejmowane przez mieszkańców. Nie mówimy o bezpieczeństwie globalnym lub krajowym, lecz o tym lokalnym dotyczącym drobnej przestępczości lub działalności grup zorganizowanych. Według opracowania „Inicjatywy i projekty samorządu terytorialnego w kształtowaniu bezpiecznych przestrzeni lokalnych” autorstwa Andrzeja Pieczywoka, poczucie bezpieczeństwa, jako jedna z najważniejszych potrzeb społecznych, utrzymuje się zazwyczaj na niezadowalającym poziomie. Wynika to z faktu, że w opinii wielu osób, zachowanie młodzieży bywa postrzegane jako niebezpieczne. Mowa o nałogach, przestępczym stylu życia czy też zachowaniu przekraczającym normy społeczne. Zjawiska te funkcjonują w opinii społecznej jako groźne i narastające. Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców gminy zależy także m.in. od prawdopodobieństwa wystąpienia katastrof naturalnych, pożarów, awarii technicznych, od organizacji ruchu drogowego i skuteczności funkcjonowania służb ratowniczych. Zgodnie z ustawą o samorządzie terytorialnym, obowiązkiem gminy jest dbanie o bezpieczeństwo obywateli i porządek publiczny. Nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy łopuszno czuwają policjanci z Komisariatu Policji w Strawczynie.

Policja nie jest jedyną służbą dbającą o bezpieczeństwo mieszkańców. Na terenie gminy funkcjonuje również 6 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej. Są one bardzo ważnym elementem lokalnego środowiska, skupiając wokół siebie zarówno młodych jak i starszych mieszkańców, w tym coraz częściej kobiety. Strażacy biorą udział nie tylko w akcjach ratowniczo-gaśniczych ale również prowadzą działania pokazowo-szkoleniowe oraz aktywnie udzielają się w życiu kulturalnym gminy. Działalność ratunkowo-gaśnicza jednostek straży pożarnej uzależniona jest od występowania zagrożeń i może zależeć od szeregu różnych czynników. W samym 2021 roku jednostki OSP z gminy łopuszno wzięły udział w 80 różnych działaniach.

Bezdomność

Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej, za osobę bezdomną uważa się „osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych i nigdzie niezameldowaną na pobyt stały w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych”. Jednak brak formalnego zamieszkania nie jest jedyną oznaką bezdomności. Zdarzają się sytuacje, gdzie z powodu np. konfliktów rodzinnych nie jest możliwym współmieszkanie pod adresem zameldowania. Bezdomność jest problemem, który dotyka kraje i regiony bogate, jak i te uważane za biedne. Wśród wielu powodów tego zjawiska wymienia się najczęściej:

alkoholizm, utratę pracy, rozpad rodziny, powrót z zakładu karnego bez możliwości zamieszkania, przemoc w rodzinie.

Problem bezdomności na terenie gminy Łopuszno ma marginalne znaczenie. W ciągu ostatnich czterech analizowanych lat, z pomocy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej z tego tytułu korzystało od 2 do 4 osób rocznie. Osoba lub rodzina ma prawo do schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania, jeżeli jest tego pozbawiona. Udzielenie schronienia następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca w noclegowni albo schronisku dla osób bezdomnych. Z tej formy pomocy w 2021 roku skorzystały dwie osoby.

Tabela 29. Liczba osób korzystających z pomocy OPS z powodu bezdomności

Rok	2018	2019	2020	2021
Liczba osób	3	2	3	4

Źródło. Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej.

Część programowa

Część programowa zawiera najistotniejsze założenia polityki społecznej gminy na najbliższe lata. Są one ujęte w formie misji, celów strategicznych, celów operacyjnych i kierunków działań.

Podsumowanie diagnozy

Prognozowanie zmian w obszarze polityki społecznej związane jest z analizą poprzez obserwację współczesnych oraz próbą oszacowania przeszłych zjawisk społecznych. W toku przeprowadzonych prac wskazano główne negatywne zjawiska społeczne, zarówno w opinii mieszkańców, Zespołu ds. opracowania Strategii jak i analizy ilościowej metodą Pascala-Lorenzo. Nie na wszystkie wskazane zjawiska niniejsza Strategia będzie miała wpływ. Pomoc społeczna na poziomie gminy bezpośrednio powiązana jest z sytuacją materialną i zdrowotną mieszkańców. To właśnie kryteria dochodowe w głównej mierze warunkują przyznanie pomocy lub konieczność jej odmowy.

Biorąc pod uwagę sytuację społeczno-gospodarczą należy zauważyć, że malejące bezrobocie, rosnące płace oraz pomoc socjalna dla rodzin wielodzietnych przyczyniły się do zmniejszenia skali ubóstwa w gminie Łopuszno. Rosną dochody mieszkańców gminy, przekraczając średnie wartości dla powiatu oraz województwa. Obecnie odnotowywane jest historycznie najniższe bezrobocie, jednak odsetek osób długotrwale pozostających bez pracy przekracza 40%. Aktywizacja zawodowa tych osób będzie trudnym zadaniem, ponieważ często stają się one bierne w poszukiwaniu pracy i przyzwyczajają do sytuacji w której się znajdują. Problem ten dotyczy zresztą szerszego grona klientów pomocy społecznej. Osoby te często nie podejmują starań aby samemu zmienić swój los i uniezależnić się od ośrodka pomocy społecznej. Pomimo niskiego bezrobocia odnotowane wskaźniki udziału bezrobotnych w ogóle ludności oraz w grupie osób w wieku produkcyjnym są niemal najwyższe w całej grupie porównawczej. Niestety na kwestie zapobiegania bezrobociu Urząd Gminy nie ma bezpośredniego wpływu, może tylko stwarzać warunki dogodne do rozwoju przedsiębiorczości. Z bezrobociem często powiązane są również inne problemy społeczne takie jak: ubóstwo i uzależnienie od alkoholu. Spożycie alkoholu stopniowo staje się sposobem na złagodzenie psychicznych problemów odczuwanych przez daną osobę, a tym samym jednym z dominujących środków używanych w celu pokonania codziennych przeciwności i kłopotów. Zakładamy, że w przeciągu kilku najbliższych lat problem ten będzie stanowił wyzwanie stawiane lokalnej polityce społecznej. Konieczne będą działania profilaktyczne dla całej populacji, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży oraz uwzględniające również profilaktykę w kontekście pozostałych uzależnień, w tym behawioralnych.

Pandemia oraz konieczność nauki zdalnej wzmogła wpływ nowoczesnych technologii na życie młodych osób.

Alkoholizm jest często wskazywany jako przyczyna przemocy domowej. To właśnie pod jego wpływem mają miejsce przejawy agresji skierowane do domowników. W związku z ryzykiem pogłębiania się problemu uzależnienia od alkoholu w przeciągu najbliższych lat należy założyć nasilenie również tego zjawiska. Obecnie mniej ofiar przemocy domowej zgłasza się do Zespołu Interdyscyplinarnego po pomoc. Konieczne zatem będą dalsze działania profilaktyczne, w tym kampanie społeczne, które będą w stanie wpłynąć na postrzeganie przemocy w rodzinie. Należy mieć też na uwadze, że skala rzeczywistej przemocy domowej jest trudna do oszacowania, ponieważ mimo wszystkich podjętych działań, ciągle w niektórych środowiskach jest to temat tabu. Celem efektywnego działania konieczna będzie dalsza współpraca instytucji i organów gminy, w tym Zespołu Interdyscyplinarnego oraz Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Przeprowadzona analiza demograficzna wskazała na niekorzystny trend, zbliżający gminę Łopuszno do miana „starzejącego się społeczeństwa”. Nie dość, że gmina wyludnia się to jeszcze niemal co piąty mieszkaniec gminy jest w wieku poprodukcyjnym. Prognozy demograficzne opracowane przez Główny Urząd Statystyczny wskazują na dalsze pogłębianie się tych niekorzystnych demograficznie trendów. Wraz ze wzrostem liczby osób starszych można założyć, że nastąpi także wzrost liczby osób niepełnosprawnych. Niepełnosprawni są i pozostaną grupą silnie zróżnicowaną, nie tylko pod względem stopnia niepełnosprawności, ale także wieku, wykształcenia i źródła utrzymania. Oprócz osób starszych są to przecież dzieci, młodzież oraz mieszkańcy w wieku produkcyjnym. Jednym z wyzwań stawianych przed polityką społeczną jest zatem pomoc w aktywizacji zawodowej i społecznej tych osób. Do wszystkich powyższych wyzwań należy dodać jeszcze sytuację epidemiologiczną, która mocno wpływa na niepewność podejmowanych działań. Wprowadzane ograniczenia mogą przyczynić się do konieczności zawieszenia działalności gospodarczych co pogorszy sytuację materialną ich właścicieli. Ewentualne nauczanie zdalne może niekorzystnie wpłynąć na kondycję psychiczną dzieci i młodzieży. Z konsekwencjami tymi może przyjdzie się zmierzyć gminie Łopuszno w niedalekiej przyszłości, dlatego już teraz należy się na to przygotować.

Wiele z powyższych założeń wiąże się z nakładami finansowymi. Niestety, gmina Łopuszno jest na etapie realizacji wielu innych, podstawowych potrzeb inwestycyjnych, co przy ograniczonym budżecie stanowi wyzwanie rozwojowe dla władz gminy. Na szczęście kadra administracji publicznej posiada doświadczenie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych oraz realizacji projektów, w tym z zakresu pomocy społecznej. Również sprawnie działające organizacje pozarządowe oraz społeczne mają możliwość ubiegania się o środki zewnętrzne na realizację zadań z zakresu polityki społecznej. To

właśnie podmioty III sektora powinny skutecznie dopełniać działania gminnych jednostek organizacyjnych.

Problemy stojące przed systemem pomocy społecznej

W wyniku prac diagnostycznych oraz warsztatowych wytypowano główne problemy społeczne z jakimi zmierzy się gmina Łopuszno do roku 2028. Jako główne problemy wymieniono:

1. W obszarze polityki senioralnej
  - a. Ograniczone środki na wsparcie dla seniorów w kontekście starzenia się społeczeństwa
  - b. Nie dość powszechne i dostępne usługi i wsparcie dla seniorów
  - c. Niedostosowana forma przekazu informacji do odbiorcy
  - d. Wykluczenie cyfrowe seniorów
2. W kontekście dzieci i młodzieży
  - a. Koniczność zapewnienia funkcjonowania świetlic szkolnych oraz poprawy ich warunków lokalowych
  - b. Niewystarczający dostęp do specjalistów od zdrowia psychicznego
  - c. Potrzeba integracji różnych grup wiekowych
  - d. Odptyw zdolnych młodych mieszkańców gminy
3. Wspierającej rodzinę
  - a. Trudności opiekuńczo-wychowawcze wśród rodzin
  - b. Brak wystarczającej ilości miejsc w żłobku
  - c. Pogarszająca się sytuacja materialna rodzin spowodowana rosnącą inflacją oraz kosztami zakupu energii
4. Zapobiegającej wykluczeniu społecznemu
  - a. Usamodzielnienie się osób niepełnosprawnych
  - b. Wzrost liczby osób z zaburzeniami psychicznymi
  - c. Niechęć do podjęcia leczenia odwykowego
  - d. Brak powszechnej świadomości nt. występujących w społeczeństwie problemów społecznych
5. W ujęciu instytucjonalnym:
  - a. Nieatrakcyjne wynagrodzenia pracowników pomocy społecznej
  - b. Baza lokalowa i sportowa wymagająca rozbudowy i modernizacji
  - c. Niewystarczające zasoby ludzkie i finansowe w kontekście zwiększania przyszłych nakładów pracy w związku ze starzeniem się społeczeństwa

Wizja Gminy

Wizja jest opisem przyszłego wizerunku społecznego gminy, jaki powinien zostać osiągnięty w następstwie wdrażanej strategii rozwiązywania problemów społecznych, w roku 2028. Stanowi pewien efekt docelowy, do którego dążyć będzie cała wspólnota samorządowa, wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych przewag i szans pojawiających się w otoczeniu gospodarczym i społecznym gminy. Na podstawie diagnozy problemów społecznych występujących na terenie gminy sformułowana została wizja gminy, która jest rozszerzeniem misji zawartej w strategii rozwiązywania problemów społecznych na lata 2016-2022:

Efektywne zarządzanie podstawą rozwoju społecznego Gminy Łopuszno, jako miejsca bezpiecznego i przyjaznego mieszkańcom oraz zapewniającego wsparcie osobom i rodzinom będącym w potrzebie.

Powyższe hasło jako priorytet wskazuje konieczność zapewnienia pomocy tym członkom lokalnej społeczności, którzy znajdują się w trudnej sytuacji. To również wyraz troski o wszystkich mieszkańców, niezależnie od ich wieku oraz stopnia zamożności. Osiągnięcie tego będzie możliwe jedynie poprzez zaangażowanie wszystkich instytucji działających na terenie gminy, uzupełnionych o organizacje pozarządowe. Wypełnienie przyjętej wizji jest uwarunkowane realizacją przedstawionych na kolejnych stronach celów strategicznych i operacyjnych oraz kierunków działań.

Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań

W wyniku prac warsztatowych o charakterze analityczno-diagnostycznym wyznaczono cztery cele strategiczne, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia wyznaczonej misji gminy: zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych i seniorów, wsparcie gospodarstw domowych, wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców oraz wzmocnienie gminnych zasobów kadrowych i instytucjonalnych. Zaproponowane cele odpowiadają obszarom społecznym, które wymagają wsparcia gminy oraz wytypowanym obszarom problemowym. Aby zrealizować Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych nie wystarczą same cele strategiczne. Niezbędne jest ich doprecyzowanie, poprzez przypisanie celów operacyjnych oraz kierunków działań, które zostaną określone wskaźnikami, podmiotami odpowiedzialnymi za ich realizację oraz ramami czasowymi działania. Przygotowane działania często powiązane są z wieloma celami strategicznymi, tzn. że ich realizacja wpływa na szerszy konspekt niż tylko jeden obszar społeczny. W niniejszej Strategii do

zaproprowanych celów strategicznych zostało przypisanych 12 celów operacyjnych, rozszerzonych poszczególnymi działaniami. Jako realizatorów wskazano:

GOPS – Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie;

GKRPA – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;

ZI – Zespół Interdyscyplinarny;

UMiG – Urząd Miasta i Gminy w Łopusznie;

Szkoły – Szkoły i Przedszkola w gminie Łopuszno;

GOK – Gminny Ośrodek Kultury w Łopusznie;

GBP – Gminna Biblioteka Publiczna w Łopusznie;

GOSW – Gminny Ośrodek Sportowo-Wypoczynkowy w Łopusznie;

NGO – organizacje pozarządowe i społeczne;

ŚDS – Środowiskowy Dom Samopomocy w Józefinie;

WTZ – Warsztat Terapii Zajęciowej w Fanisławicach;

SPZOZ – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gminny Ośrodek Zdrowia w Łopusznie;

PUP – Powiatowy Urząd Pracy w Kielcach;

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kielcach;

Policja – Komisariat Policji w Strawczynie;

Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców

Starzenie się społeczeństwa jest powszechnym problemem w województwie świętokrzyskim. W przypadku gminy Łopuszno udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności zbliża się do wartości 20%. Rolą planowania strategicznego jest odpowiednio wcześniej podjęcie działań mających wyhamować proces „starzenia się” społeczeństwa. Strategia rozwiązywania problemów społecznych nie ma ku temu narzędzi, ale wskazuje na działania, jakie gmina Łopuszno powinna podjąć, aby zaangażować seniorów w życie społeczne i kulturalne gminy. Starzenie się jest procesem ciągłym, dlatego nie powinien to być okres nagłego wycofania się z życia społecznego, kulturalnego i towarzyskiego, ponieważ może to spowodować osamotnienie i izolację. Ważnym jest zatem aktywizacja seniorów oraz zapewnienie im oferty na spędzanie wolnego czasu, między innymi poprzez zaangażowanie w działalność Klubu Seniora. Jest to już istniejąca placówka, której dalsze funkcjonowanie powinno stanowić istotny element polityki senioralnej gminy.

Osoby starsze stanowią duży odsetek osób niepełnosprawnych bądź ciężko chorych. Niepełnosprawność jest zjawiskiem wielopłaszczyznowym należy jednak uwzględnić w nim kontekst psychologiczny i społeczny. Tendencje występujące w społeczeństwie prowadzące do izolacji i ograniczania udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym gminy stanowią poważny problem, który nawet pomimo ogólnokrajowych kampanii jest ciągle aktualny. Polityka społeczna pomimo posiadanych licznych instrumentów pozwalających rozwiązywać problemy społeczne, nie jest w stanie rozwiązać ich wszystkich. W związku z tym, należy skoncentrować szczególną uwagę na przeciwdziałaniu, które nie pozwoli pogłębiać różnic społeczno–ekonomicznych oraz izolacji tych grup społecznych.

Według Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) jedna na siedem młodych osób w wieku od 10 do 19 lat cierpi na zdiagnozowane zaburzenia psychiczne. Organizacja łączy to bezpośrednio ze skutkami pandemii: zakłócenie dotychczasowego trybu życia, edukacji i rekreacji, jak również obawy o dochody rodziny i zdrowie powodują strach, gniew i troski o przyszłość. Zaburzenia te mogą mieć postać zaburzeń lękowych, depresji, problemów behawioralnych itp. Wpływ pandemii jest zatem poważny i będzie odczuwalny przez wiele kolejnych lat. Promowanie zdrowia psychicznego młodych ludzi jest ważnym wkładem w ich dobre samopoczucie, rozwój oraz udział w społeczeństwie.

1. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców			
1.1. Zaangażowanie seniorów w życie społeczne gminy			
Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
1.1.1. Wsparcie rozwoju usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych dla osób starszych	GOPS, NGO	2023-2028	Liczba osób objętych wsparciem
1.1.2. Zapobieganie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców	GOPS, UMiG, NGO, GOK, GBP, Szkoły	2023-2028	Liczba działań
1.1.3. Edukacja oraz promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia wśród osób starszych	NGO, GOPS, UMiG, GKRPA, GOSW, GOK, GBP	2023-2028	Liczba działań
1.1.4. Prowadzenie warsztatów i akcji informacyjnych w zakresie zachowania zasad bezpieczeństwa	Policja, NGO, GOPS, UMiG, GOK, GBP, GOSW, Szkoły	2023-2028	Liczba działań
1.1.5. Wspierani oraz promowanie miejsc, organizacji i instytucji aktywizujących seniorów	GOPS, UMiG, NGO	2023-2028	Liczba działań
1.1.6. Organizacja zajęć edukacyjnych mających na celu rozwijanie kompetencji i umiejętności	NGO, GOPS, Szkoły, UMiG, GOK, GBP	2023-2028	Liczba działań
1.1.7. Zapewnienie podstawowych potrzeb materialno-bytowych	GOPS, NGO	2023-2028	Liczba rodzin
1.1.8. Zapewnienie funkcjonowania Klubu Seniora	GOPS	2023-2028	Liczba seniorów korzystających z usług Klubu
1.2. Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych i ich opiekunów			
Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
1.2.1. Wsparcie rozwoju usług opiekuńczo – pielęgnacyjnych dla osób niepełnosprawnych	GOPS, NGO, ŚDS	2023-2028	Liczba osób
1.2.2. Wzrost świadomości społeczeństwa na problemy osób niepełnosprawnych	GOPS, NGO, Szkoły, GOK, GBP, GOSW, UMiG, ŚDS, WTZ	2023-2028	Liczba działań
1.2.3. Stworzenie warunków do integracji społecznej osób niepełnosprawnych	UMiG, GOPS, NGO, GOSW,	2023-2028	Liczba działań

	GOK, GBP, Szkoły, ŚDS, WTZ		
1.2.4.	Likwidacja barier architektonicznych oraz barier w komunikowaniu się	UMiG, GOPS, NGO, GOSW, GOK, GBP, Szkoły	2023-2028 Liczba działań
1.2.5.	Udzielanie pomocy finansowej i rzeczowej osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom lub opiekunom	GOPS, NGO	2023-2028 Liczba osób
1.2.6.	Diagnoza środowiskowa osób niepełnosprawnych poprzez realizację badań społecznych dotyczących potrzeb i problemów tych osób oraz ich opiekunów	GOPS	2025, 2028 Opracowana diagnoza
1.2.7.	Realizacja opieki wytchnieniowej	GOPS, NGO	2023-2028 Liczba osób
1.2.8.	Organizacja zajęć rekreacyjno-sportowo-turystycznych dla osób z niepełnosprawnościami	GOSW, NGO	2023-2028 Liczba działań
1.3. Wsparcie osób z zaburzeniami psychicznymi			
Działanie		Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania
1.3.1.	Zapewnienie wystarczającej liczby godzin pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach	Szkoły	2023-2028 Liczba godzin
1.3.2.	Prowadzenie programów profilaktycznych dotyczących zdrowia psychicznego oraz zajęć terapeutycznych, w tym wczesnej profilaktyki w szkołach	Szkoły, UMiG, NGO, GOPS	2023-2028 Liczba działań
1.3.3.	Prowadzenie kampanii informacyjnych o dostępnych formach pomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	GOPS, UMiG, NGO, Szkoły, ŚDS, WTZ	2023-2028 Liczba działań
1.3.4.	Udzielanie porad i konsultacji dla osób z zaburzeniami bądź zagrożonych zaburzeniami psychicznymi	GOPS, Szkoły, ŚDS, WTZ	2023-2028 Liczba porad i konsultacji
1.3.5.	Wsparcie organizacji pozarządowych działających na rzecz pomocy osobom z zaburzeniami psychicznymi	UMiG, OPS, NGO, ŚDS, WTZ	2023-2028 Liczba wspartych organizacji

Przeciwdziałanie problemom społecznym wpływającym na funkcjonowanie gospodarstw domowych

Jednym z podstawowych zadań stojących przed gminnym systemem pomocy społecznej jest pomoc osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Pomimo spadającego bezrobocia, w dalszym ciągu znaczny odsetek osób pozostających bez pracy stanowią osoby długotrwale bezrobotne. Przeciwdziałanie bezrobociu to nie tylko zestaw działań skierowanych bezpośrednio do osób już nieaktywnych zawodowo, ale również do osób czynnych zawodowo. Jednym ze sposobów na szybszy powrót do aktywności zawodowej młodych rodziców jest zapewnienie opieki dla dzieci do lat trzech. Celem poprawy sytuacji materialnej rodzin zakłada się zarówno realizację pomocy finansowej jak i w postaci świadczeń niepieniężnych np. posiłków.

W rodzinach dotkniętych dysfunkcją często występują u dzieci kłopoty z nauką, problemy wychowawcze, aż do wkraczania na drogę konfliktu z prawem, uzależnienia. Grupą społeczną szczególnie narażoną na uzależnienia są osoby młode, dlatego tak duże znaczenie ma profilaktyka uzależnień oraz promocja zdrowego, aktywnego trybu życia. Wychodząc z założenia, że lepiej zapobiegać niż leczyć, należy skoordynować działania instytucji gminnych w celu aktywnego i skutecznego przeciwdziałania uzależnieniom. W przypadku osób już uzależnionych koniecznym wydaje się podjęcie działań terapeutycznych skierowanych również do ich rodzin.

Terapia jest również ważnym elementem pracy ze sprawcami oraz ofiarami przemocy. Przemoc w rodzinie często nierozzerwalnie wiąże się z uzależnieniami, w tym przeważnie z alkoholizmem. W przypadku problematyki przemocy domowej ważne jest współdziałanie wszelkich instytucji pomocowych – policji, szkoły, służb medycznych, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Zespołu Interdyscyplinarnego oraz wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób mogą wpłynąć lub przyczynić się do zdiagnozowania i rozwiązania problemu.

2. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców			
2.1. Pomoc osobom i rodzinom zagrożonym ubóstwem			
Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
2.1.1. Realizacja programów i inicjatyw w zakresie dożywiania	GOPS, Szkoły,	2023-2028	Liczba wydanych posiłków
2.1.2. Wsparcie finansowe rodzin oraz zabezpieczenie ich potrzeb bytowych poprzez realizację pomocy materialnej	GOPS, NGO	2023-2028	Liczba rodzin objętych pomocą

2.1.3.	Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych i biernych zawodowo	GOPS, PUP, NGO	2023-2028	Liczba osób objętych pomocą
2.1.4.	Ułatwienie zmiany pracy poprzez organizację kursów doszkalających, szkoleń podnoszących kwalifikacje	PUP, NGO	2023-2028	Liczba osób objętych pomocą
2.1.5.	Udzielanie dzieciom i młodzieży z ubogich rodzin stypendiów szkolnych, sportowych i artystycznych	UMiG, NGO	2023-2028	Liczba dzieci którym przyznano stypendium
2.2. Wsparcie rodziny w prawidłowym wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej				
	Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
2.2.1.	Zapewnienie opieki dzieciom do lat 3	UMiG	2023-2028	Liczba dzieci
2.2.2.	Zapewnienie wsparcia asystenta rodziny rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze	GOPS	2023-2028	Liczba rodzin
2.2.3.	Świadczenie profesjonalnej pracy socjalnej	GOPS	2023-2028	liczba osób, którym została udzielona pomoc w formie pracy socjalnej
2.2.4.	Poszerzenie oferty i tworzenie nowych placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży na terenie gmin	UMiG, GOK, GOPS, NGO, GOSW	2023-2028	Liczba funkcjonujących placówek
2.2.5.	Wzmocnienie roli i funkcji rodziny poprzez prowadzenie kampanii i działań profilaktycznych	PCPR, UMiG, NGO, GOPS	2023-2028	Liczba działań
2.2.6.	Przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji rodziny – pomoc w opiece i wychowaniu dziecka – grupy wsparcia, grupy samopomocowe	PCPR, UMiG, NGO, GOPS, Szkoły	2023-2028	Liczba utworzonych grup wsparcia
2.2.7.	Podniesienie świadomości mieszkańców gminy Łopuszno w dziedzinie zdrowia psychicznego i fizycznego poprzez afirmację zdrowego stylu życia oraz dbałości o siebie	NGO, GOSW, UMiG, Szkoły, GOK	2023-2028	Liczba działań
2.3. Przeciwdziałanie uzależnieniom				
	Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik

2.3.1.	Organizacja zajęć profilaktycznych oraz pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży	Szkoły, NGO, GOK, Policja	2023-2028	Liczba działań
2.3.2.	Propagowanie zdrowego stylu życia (wolnego od uzależnień – plakaty, akcje, spotkania z ciekawymi ludźmi, rajdy rowerowe, piesze wycieczki itp.)	Szkoły, NGO, GOSW, GOK, SPZOZ, UMiG	2023-2028	Liczba działań
2.3.3.	Kreowanie kampanii informacyjnych oraz udział w ogólnopolskich kampaniach dotyczących przeciwdziałania uzależnieniom	Szkoły, GOPS, NGO, GBP, GOK, GKRPA, SPZOZ	2023-2028	Liczba działań
2.3.4.	Tworzenie lokalnych grup wsparcia (osób uzależnionych)	NGO	2023-2028	Liczba osób korzystających z formy pomocy
2.3.5.	Świadczenie pomocy finansowej lub rzeczowej na rzecz dzieci z rodzin z problemem uzależnienia	GOPS, NGO	2023-2028	Liczba osób, którym udzielono wsparcia
2.3.6.	Poszerzanie świadomości sprzedawców odnośnie sprzedawania alkoholu, papierosów, itp.	GKRPA, GOPS, NGO, GKRPA	2023-2028	Liczba działań
2.3.7.	Wykorzystanie świetlic środowiskowych jako punktów wsparcia dla dzieci i młodzieży	UMiG, GOPS, NGO, GKRPA	2023-2028	Liczba punktów
2.3.8.	Spotkania władz gminy z osobami, które kończą 18 lat- profilaktyczna pogadanka	UMiG	2023-2028	Liczba osób biorących udział w spotkaniu
2.3.9.	Cykliczne badanie nt. uzależnień wśród uczniów szkół podstawowych	GOPS, Szkoły, GKRPA	2024, 2026, 2028	Opracowany raport z badania

2.4. Przeciwdziałanie zjawisku przemocy domowej

Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik	
2.4.1.	Zapewnienie profesjonalnej pomocy psychologicznej, prawnej i poradnictwa rodzinnego dla osób dotkniętych problemem przemocy i dla osób podejrzanych o stosowanie przemocy	PCPR, Szkoły, GOPS, NGO, SPZOZ	2023-2028	Liczba osób korzystających
2.4.2.	Realizacja działań edukacyjnych, profilaktycznych i	ZI, GOPS, Szkoły, NGO, SPZOZ,	2023-2028	Liczba działań

prewencyjnych, zmierzających do ograniczenia zagrożenia przemocą w rodzinie	GKRPA, PCPR, Policja		
2.4.3. Organizowanie profesjonalnych szkoleń związanych z przeciwdziałaniem przemocy	ZI	2023-2028	Liczba przeszkolonych osób
2.4.4. Upowszechnianie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania wszechstronnego wsparcia dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	ZI, GOPS, Szkoły, SPZOZ, GKRPA, Policja, NGO, PCPR	2023-2028	Liczba działań
2.4.5. Zapewnienie schronienia i opieki ofiarom przemocy domowej	GOPS, ZI, NGO	2023-2028	Liczba osób objętych wsparciem
2.4.6. Monitorowanie i diagnozowanie zjawiska przemocy domowej	ZI, GOPS, PCPR	2024, 2028	Liczba działań monitoringowych

Kreowanie warunków do rozwoju społecznego mieszkańców

Wyedukowane społeczeństwo ma większą świadomość swoich praw i obowiązków. Wraz ze wzrostem wykształcenia pojawiają się nowe możliwości rozwoju itp. Wśród bezrobotnych mieszkańców gminy Łopuszno, osoby z wykształceniem wyższym stanowią najniższy odsetek. Wzmacniając potencjał instytucjonalny szkół, gmina daje dzieciom nie tylko nowe narzędzia i możliwości do kształtowania swojej przyszłości, ale również może wpływać na ich nawyki i zachowania. Oprócz zapewnienia odpowiedniego poziomu nauki, gmina stara się aktywnie oraz różnorodnie zorganizować czas wolny swoim mieszkańcom. Szeroki wybór zajęć dodatkowych czy też infrastruktury powoduje, że osoby chętniej korzystają z oferty proponowanej przez gminę. Z kolei takie aktywne osoby łatwiej angażują się w życie społeczne gminy oraz same się organizują chcąc mieć większy wpływ na otaczającą ich rzeczywistość.

3. Kreowanie warunków do rozwoju społecznego mieszkańców			
3.1. Wsparcie procesu dydaktycznego			
Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
3.1.1. Zakup pomocy dydaktycznych	Szkoły, UMiG	2023-2028	Nakłady finansowe

3.1.2.	Finansowanie dodatkowych zajęć dla dzieci/uczniów	UMiG	2023-2028	Liczba godzin zajęć
3.1.3.	Wspieranie uczniów zdolnych/młodych talentów (stypendia, finansowanie dodatkowych zajęć, kosztów dojazdu)	UMiG, NGO	2023-2028	Liczba uczniów, którzy otrzymali wsparcie
3.1.4.	Zapewnienie warunków lokalowych do prowadzenia zajęć	Szkoły, UMiG	2023-2028	Nakłady finansowe
3.1.5.	Organizacja wycieczek, warsztatów/zajęć z ciekawymi ludźmi	Szkoły, UMiG	2023-2028	Liczba działań
3.1.6.	Zakup pomocy/akcesoriów do prowadzenia dodatkowych zajęć np. teatralnych, plastycznych, tanecznych	Szkoły, UMiG	2023-2028	Nakłady finansowe
3.1.7.	Dofinansowanie do wyjazdów na zawody sportowe	UMiG	2023-2028	Liczba zawodów sportowych
3.1.8.	Zapewnienie opieki nad uczniami w ramach funkcjonowania świetlicy szkolnej (wydłużenie działania świetlicy szkolnej)	UMiG	2023-2028	Liczba godzin funkcjonowanie świetlicy szkolnej
3.1.9.	Wdrożenie cyfryzacji w szkole poprzez zakupy sprzętu IT (tablice interaktywne, laptopy, tablety)	UMiG, Szkoły	2023-2028	Liczba zakupionych sprzętów IT
3.2. Organizacja czasu wolnego				
Działanie		Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
3.2.1.	Organizacja wydarzeń kulturalno- sportowo - rekreacyjnych	GOK, GOSW, GBP, UMiG, NGO	2023-2028	Liczba wydarzeń
3.2.2.	Zapewnienie wypoczynku letniego i zimowego	GOK, GOSW, UMiG, NGO	2023-2028	Liczba wydarzeń
3.2.3.	Organizacja zajęć tematycznych i warsztatów dla dzieci i dorosłych	GOK, GOSW, GBP, UMiG, NGO	2023-2028	Liczba wydarzeń
3.2.4.	Reprezentowanie gminy łopuszno podczas wydarzeń poza gminnych	GOK, GOSW, UMiG, NGO	2023-2028	Liczba wydarzeń

3.3. Wsparcie organizacji pozarządowych			
Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
3.3.1. Kontynuacja uchwalania corocznego programu współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi	UMiG, NGO	2023-2028	Liczba aktualnych programów
3.3.2. Pomoc w tworzeniu i realizacji projektów promocji inicjatyw	UMiG, NGO	2023-2028	Liczba wspólnych działań
3.3.3. Utworzenie oraz funkcjonowanie gminnego punktu/miejsca/pomocy organizacjom pozarządowym	UMiG, NGO	2026-2028	Liczba organizacji, które skorzystały z punktu
3.3.4. Współpraca z podmiotami ekonomii społecznej, w tym stosowanie klauzul społecznych	UMiG, jednostki organizacyjne	2023-2028	Liczba działań

Rozwój zasobów kadrowych i instytucjonalnych Gminy Łopuszno

Realizacja zadań zaplanowanych w ramach niniejszej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych nie będzie możliwa bez przeszkolonej i zaangażowanej kadry. Jednym z podstawowych zadań polityki społecznej w gminie Łopuszno jest dalsza integracja współpracy instytucji działających w tym obszarze. Ciągłe zmiany zachodzące w sferze społeczno-gospodarczej wymuszają nieustanny rozwój pracowników odpowiedzialnych za realizację polityki społecznej oraz osób wspierających funkcjonowanie tejże polityki, w tym również nauczycieli. W celu zapewnienia najwyższego poziomu obsługi klientów oprócz szkoleń niezbędne są również nakłady inwestycyjne w bazę infrastrukturalną wchodzącą w skład systemu opieki, nauki i wychowania. Obecne problemy lokalowe w szkołach uniemożliwiają pełne wykorzystanie potencjału placówek oświatowych, czym samym zajęcia na świetlicach realizowane są w nieoptymalnych warunkach. Lepsze poznanie potrzeb osób korzystających z usług Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej wymaga dużej i nieustannej uwagi ze strony pracowników oraz badań i obserwacji, które pozwolą w szybki sposób reagować na zmiany zachodzące na rynku.

4. Rozwój zasobów kadrowych i instytucjonalnych Gminy Łopuszno

4.1. Wzmocnienie procesu zarządzania

Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
4.1.1. Realizacja partnerstw między jednostkami samorządu gminy, powiatu, starostwa, województwa, administracji rządowej	UMiG, GOPS, GOK, GOSW	2023-2028	Liczba działań w partnerstwie
4.1.2. Ciągłe podnoszenie kompetencji i poprawa wizerunku pracownika socjalnego	GOPS	2023-2028	Liczba przeszkolonych pracowników socjalnych
4.1.3. Wzmocnienie kwalifikacji kadry pracowniczej Urzędu Miasta i Gminy oraz jego jednostek organizacyjnych	UMiG, GOPS, GOSW, GOK, GBP, Szkoły, SPZOZ	2023-2028	Liczba szkoleń
4.1.4. Wzrost standardu pracy z uczniem poprzez podnoszenie kwalifikacji nauczycieli	Szkoły	2023-2028	Liczba przeszkolonych nauczycieli
4.1.5. Superwizja sposobem na poprawę pracy pracownika socjalnego	GOPS	2023-2028	Liczba przeszkolonych pracowników socjalnych
4.1.6. Zapobieganie wypaleniu zawodowemu pracowników GOPS, Szkół	GOPS, Szkoły	2023-2028	Liczba osób na zwolnieniach lekarskich z powodu wypalenia zawodowego

4.2. Rozwój zasobów infrastrukturalnych

Działanie	Realizatorzy/ Partnerzy	Okres działania	Wskaźnik
4.2.1. Modernizacja budynków użyteczności publicznej celem dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych	UMiG, GOPS, GBP, GOK, GOSW, Szkoły	2023-2028	Liczba działań

4.2.2. Modernizacja budynków szkolnych celem poprawy warunków nauczania	Szkoły	2023-2028	Liczba działań
4.2.3. Modernizacja i rozbudowa obiektów sportowych i rekreacyjnych na terenie gminy	UMiG, GOSW	2023-2028	Liczba działań
4.2.4. Rozbudowa oferty programowej instytucji kultury w tym zapewnienie wymaganych narzędzi	GOK, GBP, UMiG	2023-2028	Liczba działań
4.2.5. Utworzenie nowej siedziby gminnych jednostek kultury	GOK, GBP	-	Nowa siedziba (tak/nie)

Źródła finansowania

Jednym z warunków realizacji celów zawartych w każdej strategii jest jej finansowanie oraz pozyskanie i zabezpieczenie środków finansowych na realizację zadań. Niniejsza Strategia nie wskazuje konkretnych programów, źródeł finansowania ani kwotowych wartości docelowych, gdyż są to czynniki podlegające dynamicznym zmianom. Na realizatorach Strategii ciąży przez to większa odpowiedzialność za budżet oraz poszukiwanie dodatkowych źródeł finansowania. Wśród tych źródeł, oprócz budżetu gminy należy wskazać środki funduszy krajowych, projekty systemowe i konkursowe w ramach środków z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, środki pochodzące z funduszy pomocowych Unii Europejskiej, środki finansowe pozyskiwane przez organizacje pozarządowe.

Koordynator

Zgodnie z art. 110 ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej koordynatorem Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028 jest Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie.

Monitoring

Wdrażanie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Łopuszno na lata 2023-2028 wymaga kooperacji różnych podmiotów. Jej efektywność zależy w głównej mierze od:

- Burmistrza Gminy Łopuszno;
- Rady Miejskiej;

- Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie;
- Realizatorów i Partnerów działań.

Monitorowaniem oraz wdrażaniem Strategii zajmować się będzie Zespół, powołany zarządzeniem Burmistrza, w którego skład wejdą m.in. przedstawiciele podmiotów wskazanych jako realizatorzy.

Proces monitorowania Strategii, którego celem jest regularna ocena przyjętych założeń i realizowanych działań, prowadzony będzie w sposób stały i ciągły poprzez następujące działania:

- zbieranie i analizę danych ilościowych i jakościowych wybranych wskaźników oceny,
- przygotowanie i przedkładanie raportów z przebiegu realizacji zadań i działań,
- ocenę osiągniętych rezultatów,
- ocenę aktualności strategii.

Podstawowym dokumentem w procesie monitoringu będą coroczne raporty, przedkładane Burmistrzowi Gminy do końca maja roku kolejnego. Wyniki raportów będą stanowiły podstawę do ewentualnych prac aktualizacyjnych.

Spis tabel

Tabela 1. Saldo migracji oraz przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w grupie porównawczej	14
Tabela 2. Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007 (rok 2021)	18
Tabela 3. Wykaz Szkół Podstawowych na terenie gminy Łopuszno.....	23
Tabela 4. Powody przyznania pomocy przez GOPS w Łopusznie w latach 2018-2021	30
Tabela 5. Zasiłek rodzinny w latach 2018-2021.....	32
Tabela 6. Dodatki do zasiłków rodzinnych w 2021 roku	32
Tabela 7. Świadczenia opiekuńcze w latach 2018-2021 roku	35
Tabela 8. Świadczenie wychowawcze „500+”	35
Tabela 9. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego w latach 2018-2021	36
Tabela 10. Realizacja programów w zakresie dożywiania.....	38
Tabela 11. Liczba przyznanych stypendiów i zasiłków szkolnych wraz z kwotą świadczeń	38
Tabela 12. Dochody budżetu w przeliczeniu na 1 mieszkańca.....	39
Tabela 13. Liczba budynków i mieszkań na terenie gminy Łopuszno	40
Tabela 14. Mieszkalnictwo w gminie Łopuszno na tle grupy porównawczej w roku 2020.....	40
Tabela 15. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1 tys. mieszkańców	43
Tabela 16. Analiza SWOT	44
Tabela 17. Problemy społeczne w latach 2018-2021 według zestawienia Pareto-Lorenza.....	56
Tabela 18. Liczba rodzin, które otrzymały pomoc z GOPS z powodu ubóstwa.....	59
Tabela 19. Rodziny korzystające z wsparcia pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby	60
Tabela 20. Zasiłki stałe w latach 2019-2021.....	61
Tabela 21. Liczba osób korzystających z zasiłków okresowych w latach 2019-2021	61
Tabela 22. Udział bezrobotnych w ludności w grupie porównawczej w roku 2021.	67
Tabela 23. Liczba rodzin, którym udzielono pomocy z powodu bezrobocia.....	68
Tabela 24. Liczba rodzin którym udzielono pomocy z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.....	70
Tabela 25. Liczba rodzin, którym udzielono pomocy i wsparcia z powodu alkoholizmu	74
Tabela 26. Liczba rodzin otrzymujących pomoc GOPS w Łopusznie z powodu przemocy w rodzinie..	75
Tabela 27. Podsumowanie pracy Zespołu Interdyscyplinarnego w latach 2016-2021	76
Tabela 28. Liczba rodzin, którym udzielono wsparcia z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa....	77
Tabela 29. Liczba osób korzystających z pomocy OPS z powodu bezdomności	79

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba ludności gminy w latach 2010-2021	13
Wykres 2. Przyrost naturalny oraz saldo migracji w latach 2010-2021	14
Wykres 3. Ludność gminy Łopuszno wg ekonomicznych grup wieku	16
Wykres 4. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie Łopuszno w latach 2015-2021.....	17
Wykres 5. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności.....	17
Wykres 6. Podmioty gospodarki narodowej wg wielkości zatrudnienia.....	19
Wykres 7. Nowo rejestrowane oraz wyrejestrowane działalności w latach 2017-2021.....	19
Wykres 8. Struktura wolnych miejsc pracy w woj. świętokrzyskim według zawodów (pierwsze 2 miesiące 2022 roku)	21
Wykres 9. Część oświatowa subwencji ogólnej oraz dochody i wydatki budżetu w dziale 801	23
Wykres 10. Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności w gminie, powiecie, województwie oraz kraju....	25

Wykres 11. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności w gminie, powiecie, województwie oraz kraju.....	25
Wykres 12. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach w gminie, powiecie, województwie oraz kraju	26
Wykres 13. Liczba rodzin oraz osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2015-2021.....	29
Wykres 14. Liczba osób i rodzin korzystających ze świadczeń w latach 2016-2021	30
Wykres 15. Dochody i wydatki gminy Łopuszno w latach 2010-2021	39
Wykres 16. Sektor pozarządowy w gminie Łopuszno na tle grupy porównawczej.....	43
Wykres 17. Graficzna prezentacja wieku, statusu zawodowego oraz wykształcenia osób biorących udział w sondażu ankietowym	48
Wykres 18. Ocena aktualnych warunków życia oraz porównanie z sytuacją sprzed 5 lat.....	49
Wykres 19. Czynniki decydujące o warunkach, poziomie i jakości życia mieszkańców	50
Wykres 20. Stopień istotności problemów w opiniach mieszkańców	52
Wykres 21. Kwestie wymagające poprawy w opiniach mieszkańców	53
Wykres 22. Propozycje rozwiązań problemów dzieci i młodzieży	54
Wykres 23. Propozycje rozwiązań problemów osób starszych.....	54
Wykres 24. Propozycje rozwiązań problemów rodzin	55
Wykres 25. Graficzna prezentacja problemów społecznych metodą Pareto-Lorenzo	57
Wykres 26. Bezrobocie w latach 2003-2021 w podziale na płeć osób bezrobotnych	64
Wykres 27. Liczba osób bezrobotnych w ujęciu miesięcznym oraz liczba osób długotrwale bezrobotnych.....	64
Wykres 28. Bezrobotni wg poziomu wykształcenia (2021r.)	66
Wykres 29. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%) z podziałem na płeć	67
Wykres 30. Udział osób z prawem do zasiłku z PUP w ogóle osób bezrobotnych.....	68

Spis rysunków

Rysunek 1 Mapa sołectw Gminy Łopuszno	12
Rysunek 2. Piramida wieku GUS (2021r.)	15
Rysunek 3. Zróżnicowanie przestrzenne potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej gmin woj. Świętokrzyskiego z uwzględnieniem najbardziej atrakcyjnych sekcji	20
Rysunek 4. Wskaźnik ubóstwa skrajnego w 2019 i 2020 roku wg grup społeczno-ekonomicznych.....	58
Rysunek 5. Bezrobotni wg wieku i stażu pracy w roku 2021.....	66